

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Sotsiaalteaduskond

Õiguse instituut

Pavel Põld

**MILLINE PEAKS OLEMA MENETLUSKULUDE
KINDLAKSMÄÄRAMISE REGULATSIOON
TSIVIILKOHTUMENETLUSES?**

Magistritöö

Juhendaja: Margus Poola, MA

Kaasjuhendaja: Ilya Zuev, MA

Tallinn 2015

Deklareerin, et käesolev magistritöö,
mis on minu iseseisva töö tulemus,
on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli
magistrikraadi taotlemiseks ja selle alusel
ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi.

Üliõpilane Pavel Põld

„.....“ ..... 201....

Töö vastab kehtivatele nõuetele.

Juhendaja Margus Poola, MA

„.....“ ..... 201....

Kaasjuhendaja Ilya Zuev, MA

„.....“ ..... 201....

Kaitsmisele lubatud „.....“ ..... 201....

Õiguse instituudi magistritööde kaitsmiskomisjoni esimees

.....

Sisukord

Kasutatud lühendid	2
Sissejuhatus	3
1. MENETLUSKULUD	6
1.1. Menetluskulude mõiste tsiviilkohtumenetluses	6
1.2. Menetluskulude jaotus.....	14
1.3. Menetluskulude kindlaksmääramine	17
2. MENETLUSKULUDE KINDLAKSMÄÄRAMISE SÜSTEEMI ANALÜÜS.....	19
2.1. Menetluskulude seos hagita menetlusega.....	19
2.2. Üldised aspektid	19
2.3. Menetluskulude regulatsioonid tsiviilkohtumenetluses	23
2.4. Menetluskulude regulatsioon halduskohtumenetluses	32
2.5. Menetluskulude regulatsioonid kriminaal- ja väärteomenetluses	36
3. TSIVIILKOHTUMENETLUSE PÕHIMÕTTED JA AUTORI ETTEPANEKUD	38
3.1. Tsiviilkohtumenetluse põhimõtted	38
3.2. Autori ettepanekud	56
Kokkuvõte	68
Summary	70
Kasutatud kirjandus	73
Muu kirjandus	74
Õigusaktid, määrused ja eelnõud	76
Riigikohtu lahendid	76
Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika	77

Kasutatud lühendid

AdvS	Advokatuuriseadus
KrMS	Kriminaalmenetluse seadustik
KTS	Kohtutäituri seadus
PS	Eesti Vabariigi põhiseadus
RKHKm	Riigikohtu halduskolleegiumi määrus
PSJKS	Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus
RKHKo	Riigikohtu halduskolleegiumi otsus
RKKK	Riigikohtu kriminaalkolleegium
RKPJKo	Riigikohtu põhiseadusliku järelevalve kolleegiumi otsus
RKTKm	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
RKÜKm	Riigikohtu üldkogu määrus
RKÜKo	Riigikohtu üldkogu otsus
RT	Riigi Teataja
RÕS	Riigi õigusabi seadus
TsMS	Tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsMS SE 545	Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 545 SE seletuskiri
TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus
VTMS	Väärteomenetluse seadustik
VÕS	Võlaõigusseadus

Sissejuhatus

Menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon on kohtumenetluse oluline osa, kuna menetluskulude kindlaksmääramisel otsustakse, kas menetlusosaline saab oma menetluskulusid teiselt menetlusosaliselt tagasi täies ulatuses või saab neid ainult osaliselt. Samas, menetlusosalise seisukohalt on oluline, kui kiiresti oleks menetlusosalisel võimalik saada oma menetluskulusid tagasi.

Seni kehtinud regulatsiooni kohaselt asus seadusandja viimase seadusemuudatustega TsMS-is seisukohale, et menetluskulude regulatsioon ei ole piisavalt tõhus, et tagada menetlusosaliste õigusi. Tekkib küsimus, kas TsMS-i menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon alates 01.01.2015 oli sellisel kujul piisavalt tõhus.

Käesolevaks momendiks on menetluskulude kontseptsiooni korduvalt muudetud. Viimased menetluskulude regulatsioonid olid järgmised: enne 01.01.2006, alates 01.01.2006, alates 01.01.2009 ning alates 01.01.2015.

2015. a menetluskulude regulatsiooni muutmise faktoriks oli asjaolu, et menetluskulude kindlaksmääramisel oli ebamõistlik ajakulu menetlusosaliste menetluskulude taotluste lahendamisel.

Töö kirjutamisel ei hakka autor käsitlema menetluskulude jaotusega seotud võimalikke probleeme, kuna magistritöö maht ei võimalda seda teha, ning autori hinnangul ei esine selles osas nii palju kitsaskohti nagu menetluskulude kindlaksmääramisel. Menetluskulude jaotamisel on põhilised mehhanismid piisavalt selged ning kohtupraktika on menetluskulude jaotamisel suhteliselt ühtne.

Magistritöö kirjutamisel kasutab autor analüütilist ja võrdlevat uurimismeetodit.

Oma sisu poolest koosneb töö kolmest põhiosast. Esimeses osas kirjeldab autor, mis on menetluskulud ja mida tähendab menetluskulude jaotus ja kindlaksmääramine.

Teises peatükis annab autor ülevaate menetluskulude kindlaksmääramise süsteemile, analüüsides TsMS, HMKS, KrMS ja VTMS regulatsioone.

Kolmandas peatükis on vaatluse all TsMS menetlusökonoomia põhimõte käsitletava teema kontekstis. Menetlusökonoomia põhimõte on keskne põhimõte kogu tsiviilkohtumenetluses ning see laieneb ka menetluskulude kindlaksmääramisele. Pärast põhimõtete analüüsi käsitleb autor menetluskuludega seotud olemasolevaid probleeme ja teeb ettepanekuid kehtiva süsteemi probleemide lahendamiseks.

Töö raames püstitab autor kaks hüpoteesi, mida soovib kinnitada või ümber lükata sõltuvalt magistritöö tulemustest.

Hüpotees 1: Menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon Eestis vastab menetlusosaliste majanduslikele huvidele. Selles osas tekitab küsimus, et milline menetluskulude kindlaksmääramise süsteem võiks olla kõige efektiivsem võrreldes teistega. Autor analüüsib siin lisaks TsMS-le ka teisi regulatsioone.

Hüpotees 2: Menetluskulude kindlaksmääramine Eestis on kooskõlas menetlusökonoomia põhimõttega. Sellise hüpoteesi analüüsimisel tuleb leida vastust küsimusele, mida tähendab menetlusökonoomia põhimõte menetluskulude kindlaksmääramise kontekstis ning kas menetluskulude regulatsioon vastab nimetatud põhimõttele.

Seoses uue menetluskulude regulatsiooni kehtestamisega, mis hakkas kehtima alates 01.01.2015, ei ole veel kohtupraktika välja kujunenud, mistõttu puuduvad ka kohtupretsedendid taoliste juhtumite lahendamiseks. Ei ole selge, kuidas kujuneb kohtupraktika, mistõttu ei ole ka võimalik täpsemalt prognoosida seaduse kohaldamist.

Seega töö kirjutamisel lähtub käesoleva töö autor eeskätt õigusaktidest ja varasematest regulatsioonidest ning kohtupraktikast.

Menetluskulude tematika ei ole uuritud ei bakalaureusetöö ega magistritöö tasemel, puudub õigusalane temaatiline kirjandus, mistõttu võimalus kasutada olemasolevaid teadusallikaid on piiratud. Menetlusökonoomia põhimõte ei ole uuritud menetluskulude problemaatika kontekstis.

Autor on seisukohal, et vaatamata valitud teema ilmsele aktuaalsusele puudub menetluskulude kindlaksmääramise tematika detailne analüüs. Menetluskulude kindlaksmääramise kriitika piirdub vaid üksikaspektide analüüsimisega, kuid teema vajab põhjalikumat uurimist.

Autor leiab, et palju on räägitud menetluskulude teemal, kuid sisuline uuring selles osas on puudulik ja seda vaatamata TsMS korduvatele muudatustele viimaste aastate jooksul. Varasemates töodes (artiklites ja empiirilistes uuringutes), on ainult osaliselt vastatud käesoleva töö raames püstitatud küsimustele.

Heili Kaares kirjutas oma bakalaureusetöös 2010. a teemal „Menetluskulud halduskohtumenetluses: olemus ja probleemid“. Teema püstitusest selgub, et töö puudutab menetluskulusid halduskohtumenetluses.

Martin Kulp kirjutas bakalaureusetöö 2010. a teemal „Menetluskuludega seotud probleemid kui Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 lõike 1 riive ja selle põhiseaduspärasus“. Teemat on analüüsitud PS § 15 lg 1 kontekstis.

2011. a Valeria Kuusk kirjutas magistritöö teemal „Menetluskulude kindlaksmääramine tsiviilkohtumenetluses“. Autori hinnangul on tegemist üldise laadi magistritööga.

Teemal „Lepingulise esindaja menetluskulude hüvitamine tsiviilasjades Eesti ja Soome näitel“ kirjutas Tanel Riivits 2015. a. Töös käsitletakse eelkõige õigusabikulude hüvitamise problemaatikat Eesti ja Soome näitel.

Käesoleva töö teema on enam kui aktuaalne ja nõuab sügavat uurimist. Siiski piirdub käesoleva töö kirjutamine magistritöö akadeemiliste raamidega, st autor lähtub sätestatud empiirilistest piiridest ning täidab magistritööle esitatavaid kriteeriume.

1. MENETLUSKULUD

1.1. Menetluskulude mõiste tsiviilkohtumenetluses

Käesoleva töö autor peab vajalikuks peatuda menetluskulude mõiste selgitamisel, kuna edaspidine analüüs käib nimelt menetluskuludest ja nende kindlaksmääramisest. Ei oleks otstarbekas edasi minna menetluskulude kindlaksmääramise teema käsitlesele menetluskulude mõistet lahti seletamata.

Seega on asjakohane välja selgitada, mis on menetluskulud. Selles osas ei hakka töö autor pikalt kirjeldama menetluskulude definitsiooni, vaid piirdub üksnes menetluskulude mõiste üldistel aspektidel.

Vastavalt TsMS § 138 lg-le 1 on menetluskulud menetlusosaliste kohtukulud ja kohtuvälised kulud. Sama paragrahvi lg 2 alusel on kohtukulud riigilõiv, kautsjon ning asja läbivaatamise kulud.

Asja algatamise eest tuleb tasuda riigilõivu. TsMS § 139 lg 1 järgi on riigilõiv menetlustoimingu tegemise eest seaduse kohaselt Eesti Vabariigile tasutav rahasumma. Seaduses sätestatud juhtudel tuleb menetlustoimingu tegemiseks tasuda kassatsioonkautsjon (kassatsioonkaebuse esitamisel TsMS § 140 lg 1 järgi) või kautsjon (määruskaebuse Riigikohtule esitamisel, kaja, menetluse taastamise ja tähtaja ennistamise avalduse esitamisel TsMS § 140 lg 1, TsMS § 142 lg 1 järgi).

Kohtukulude hulka kuuluvad asja läbivaatamise kulud, mis seaduse tähenduses on eelkõige tunnistaja-, eksperdi- ja tõlgikulud, dokumentaalse tõendi ja asitõendi saamise kulud ja vaatluse kulud vms (TsMS § 143 alusel).

Menetluskuludeks TsMS-i mõttes on need menetlusosaliste esindajate ja nõustajate kulud, mis on seotud konkreetse tsiviilasjaga, st hagiavalduse koostamise ja edasise menetlemise kulud.¹

Riigikohus asus seisukohale, et asjatundja arvamuse saamise kulud on dokumentaalsete tõendite saamise kulud TsMS § 143 p 2 mõttes, seega asja läbivaatamise kulud. TsMS ei sisalda otsesõnu sätet, mis kohustaks kohut hindama dokumentaalse tõendi saamise kulu puhul selle vajalikkust ja põhjendatust sarnaselt lepingulise esindaja kuludega TsMS § 175 lg 1 järgi. Samas on

---

¹ RKTkm 3-2-1-63-10

kolleegiumi arvates vastavalt kohaldatavad kahju hüvitamise üldreeglid, mh VÕS § 128 lg 3, mille järgi loetakse otseseks varaliseks kahjuks mh kahju tekitamisega seoses kantud mõistlikud kulud. Asja läbivaatamise kulude hüvitamise regulatsiooni eesmärgiks ei ole hüvitada menetlusosalisele ülemääraseid kulutusi, mis viimane on tõendi saamiseks teinud. Dokumentaalse tõendi saamise kulude puhul on nende mõistlikkus ehk vajalikkus ja põhjendatus seega kohtute poolt kontrollitav. Muu hulgas saab hinnata tehtud töö vajalikkust, st kas tõendi hankimine oli poole seisukohtade kinnitamiseks vajalik ja mõistlik. Samuti tuleb hinnata, kas arvamuse andmiseks tehtud ajalist ja rahalist kulu võib ka suurusjärguna pidada mõistlikuks, hinnates vajadusel mh võimalikke alternatiive kulu kandmiseks.²

Kohtuvälisteks kuludeks on eelkõige menetlusosaliste esindajate ja nõustajate kulud, sõidu- ja postikulud, mis on kantud seoses menetlusega, saamata jäänud töötasu või muu püsiv sissetulek vms (TsMS § 144 alusel).

Menetlusosalistel tuleb kindlasti arvestada sellega, et õigustatud menetlusosaline, kelle kasuks on teiselt poolelt menetluskulud välja mõistetud, peab oma kohustusi täitma. Kui kohustatud pool oma kohustusi menetluskulude tasumisel ei täida, siis teine pool võib pöörduda avaldusega kohtutäituri poole ja nõuda menetluskulude hüvitamist sundkorras.

„Kohtutäituri seaduse § 28 kohaselt on kohtutäituri ametitoiming tasuline, kohtutäituri on keelatud sõlmida kokkuleppeid seadusest erinevas korras või määras tasu võtmiseks. Kohtutäituri tasu koosneb KTS § 29 järgi kolmest komponendist: menetluse alustamise tasu, põhitasu ja teatud juhtudel lisatasu. KTS § 32 lg 3 kohaselt lisandub kohtutäituri tasule käibemaks.“³

Kohtutäitur on KTS § 2 lg 1 järgi avalik-õiguslikku ametit pidav sõltumatu isik. Tema tegevus on reguleeritud avaliku õiguse normidega ning ta tegutseb avalik-õiguslikes suhetes, kasutades talle riigi poolt antud võimuvolitusi.⁴

Menetlusosaliste lepinguliste esindajate kulud on reeglina kõige suuremad kulud, mis kasvavad iga menetlustoiminguga.

---

² RKTkm 3-2-1-93-14

³ Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura 2011, lk 181.

⁴ RKHKm 3-3-4-3-02

Menetlusosaliste kulud õigusabile võivad ületada isegi vaidluse hinda juba pärast esimest kohtuastet.

Üldjuhul menetlusosalised kasutavad menetluses advokaati või juristi, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrakraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni (TsMS § 218 lg 1 p 1 ja 2).

TsMS § 218 lg 1 mõttes võiks lepinguliseks esindajaks olla ka prokurist kõigis menetlusosalise majandustegevusega seotud kohtumenetlustes, üks hageja kaashagejate või üks kostja kaaskostjate volitusel, menetlusosalise üleneja või alaneja sugulane või abikaasa või muu isik, kelle õigus olla lepinguline esindaja tuleneb seadusest.

TsMS § 218 lg 2 järgi võib menetlusosalise töötaja või teenistuja olla kohtus menetlusosalise lepinguliseks esindajaks, kui tal on kohtu arvates piisavad teadmised ja kogemused menetlusosalise esindamiseks.

Vastavalt AdvS⁵ § 40 lg-le 3 ei või advokaadibüroo kaudu või vahendusel osutada õigusteenust isikud, kes ei ole advokatuuri liikmed, välja arvatud patendivolinikud AdvS-s sätestatud juhtudel. See tähendab, et advokaadibüroo juristid ega muu personal (nt advokaadibüroo nõunikud, maksukonsultandid vms) ei või õigusteenust osutada ning täidavad advokaadibüroos abistamisfunktsiooni. Erandiks, nagu oli mainitud varem, on patendivolinikud AdvS sätestatud juhtudel.

Kooskõlas AdvS § 61 lg-ga 1 tasu määratakse: 1) ajatasuna (tunnitasu); 2) kindlas suuruses (koondtasu); 3) osana kliendi kasust, mida ta saab õigusteenuse osutamise tõttu (osatasu).

Enim levinuks tuleb pidada kliendi ja tema esindaja kokkuleppeid esindaja töö tasumise kohta tunnitasu alusel.

Riigikohus on pidanud vastuvõetavaks advokaadist lepingulise esindaja tunnitasu suuruses 110–120 eurot ning ei tuvastanud, et sellised õigusabikulud oleksid vastuolus menetluskulude hüvitamise põhimõttega.⁶

---

⁵ Advokatuuriseadus RT I 2001, 36, 201 / RT I, 29.06.2014, 109

⁶ RKKKo 3-1-1-66-12, RKTkm 3-2-1-92-13, RKTkm 3-2-1-93-13

Riigikohus asus ühes haldusasjas seisukohale, et kui halduskohtu- ja ringkonnakohtumenetluses on esindaja osutanud teenuseid tunnihinnaga 132 eurot, siis kassatsioonimenetluses 480 euro väljamõistmist tuleb pidada ülemääraseks. Põhjendatud menetluskulud kassatsiooniastmes ei saa reeglina olla suuremad kui apellatsiooniastmes.⁷

Seega jäävad mõistlikud õigusabikulud vahemikusse 110–130 eurot. Ebamõistlikud õigusabikulud, mis oleksid vastuolus turuhinna olukorraga, ei kuulu väljamõistmisele.

Kohus määrab esindaja menetluskulusid, mida peab kaotanud pool kandma, elimineerides liigseid ja tarbetuid kulusid.⁸

Võrreldes advokaatide tunnitasu hinnaga on õigusbüroode tunnitasu tariifid väiksemad. Samas võiksid olla ka selles osas erandeid. Autori hinnangul õigusbüroode tunnitasu Tallinnas võib olla vahemikus 50–100 eurot, muudes kohtades on vahemikus 40–70 eurot.

Advokaadi tasule lisandub Eestis seadusega sätestatud käibemaks, kui advokaadibüroo on käibemaksukohustuslasena registreeritud. On olemas ka riike, kus „advokaadi tasu ei ole reeglina maksustav“.⁹ Juhul kui advokaadibüroo kliendiks on füüsiline isik, ei ole tal võimalik käibemaksu tagasi arvestada.

Lahtiseks jääb aga õigusabi tundide arvestamise meetoodika. Kui advokatuuril on võimalik kontrollida advokaadibüroo arves sisalduvate tundide vastavust tegelikule olukorrale, siis õigusbüroode suhtes igasugune kontroll puudub. Vaidluse korral, kui õigusbüroo pöördub kohtusse kliendi vastu, kontrollib kohus nõude põhjendatust, hinnates asja materjali.

Tuleb märkida ka seda, et õigusabi tundide arvestamise meetoodika võib sõltuda teenuse osutaja sisereeglitest.

Eesti Advokatuuri kodukorra¹⁰ § 60 lg 2 alusel võib advokaadibüroo klient pöörduda advokatuuri aukohtu poole lepitusmenetluse algatamiseks sooviga vaidlustada advokaaditasu või õigusteenuskulu nõude põhjendatust. Sama paragrahvi lg-s 5 on märgitud, et lepitusmenetluse asjas vastuvõetud aukohtu seisukoht on soovitusliku iseloomuga ning selle peale kaevata ei saa.

---

⁷ RKHKo 3-3-1-66-12

⁸ Snijders, H. J. Access to Civil Procedure Abroad. München: C.H. Beck jt 1996, lk 348.

⁹ Teply, L. L., Whitten, R. U. Civil Procedure. New York: Foundation Press 2004, lk 53.

¹⁰ Eesti Advokatuur. Kodukord, 2013. <https://advokatuur.ee/est/oigusaktid/kodukord> (20.04.2015).

Arvestades AdvS eripära, kontrollib aukohus küll arvete põhjendatust, kuid ei saa sekkuda advokaadibüroo ja kliendi vahelistesse suhetesse. Autori hinnangul advokatuuri poolt kehtestatud kontroll advokaadibüroo arvete üle on põhjendatud, kuna klient kui advokaadibürooga suhetes nõrgem pool peab ette nägema temale esitatavate arvete suurust. Selline kontroll distsiplineerib advokaate ja tagab advokaadibüroo klientides õiglustunnet.

Riigikohus leidis, et kohtueelsed õigusabikulud on VÕS § 128 lg 3 ja VÕS § 115 lg 1 alusel kahjuna põhimõtteliselt hüvitatavad. Kulud, mis tekivad alates hagi ettevalmistamisest ja hagiavalduse koostamisest, hüvitatakse TsMS-s ettenähtud korras.¹¹

Sellest tulenevalt ei saa nõuda kohtueelsete õigusabikulude hüvitamist TsMS-s sätestatud menetluskulude hüvitamise regulatsiooni alusel.

Samas märgib Riigikohus, et menetluskulude kindlaksmääramise avalduse esitamise ja menetluskulude nimekirja koostamise eest kantud menetluskulud ei ole põhjendatud ega vajalikud kulud TsMS § 175 lg 1 mõttes.¹²

Seega, menetluskulude kindlaksmääramise avalduse esitamist ei ole võimalik käsitleda menetlustoiminguna, mille eest oleks võimalik nõuda esindaja tasu kindlaksmääramist.

Riigikohus jõudis kohtumääruses nr 3-2-1-80-11¹³ seisukohale, et juhul kui menetlusosaline kasutab kirjalikus menetluses õigusabi, kui jurist üksnes koostab menetlusdokumente ja menetlusdokumente allkirjastab menetlusosaline ise, siis menetlusosalise sellised õigusabikulud ei ole käsitatavad kohtukuludena TsMS § 138 lg 2 ja § 143 mõttes. Samas ei ole need õigusabikulud käsitatavad ka menetlusosalisele menetluse tõttu tekkinud vajalike kohtuväliste kuludena TsMS § 144 mõttes, mis tuleks TsMS § 162 lg 1 ja lg 2 esimese lause järgi hüvitada.

TsüS¹⁴ § 117 lg 1 esindusõigus on õiguste kogum (volitus), mille piires esindaja saab tegutseda esindatava nimel.

Terminiga „esindamine“ ehk „esindus“ tähistatakse tsiviilõiguses spetsiifilist tehingute tegemise viisi, mille puhul tehingupool ei osale tehingu tegemiseks vajalike tahteavalduste tegemisel isiklikult, vaid kasutab selleks kolmanda isiku ehk esindaja abi.¹⁵

---

¹¹ RKTKo 3-2-1-84-14

¹² RKTKm 3-2-1-77-14

¹³ RKTKm 3-2-1-80-11

¹⁴ Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I 2002, 35, 216 / RT I, 29.06.2014, 109

Saksa õiguskirjanduses mõistetakse volituse (sks *Vollmacht*) all tehingu teel antud esindusvõimu. See annab esindajale õiguse esile kutsuda esindatava suhtes mõjuvaid õiguslikke tagajärgi – sel teel esindaja sõlmib oma nimel tehinguid.¹⁶

„Esindusõiguse sisu ning ulatus on määratletav tehingute, mida esindaja saab esindatava nimel kehtivalt teha, kaudu. Esindusõiguse sisuks võib olla seega nii konkreetse tehingu või kindlaksmääratud tehingute tegemine kui ka teatud liiki tehingute tegemine, seadusjärgse esindusõiguse puhul võib esindusõiguse sisuks aga olla ka kõigi tehingute tegemine esindatava suhtes.“¹⁷

„Kui esindajale antud ülesanne on täidetud, ei vaja esindaja enam volitust. Seega, kui käsund on täidetud, tühistatud või ei ole teostatav, ühing lõpetatud, töösuhe lõpetatud, lõpeb ka volitus. Vaatamata sisesuhte edasikestusele võib volituse andja volituse igal ajal tagasi võtta, niivõrd kui antud suhtest ei tulene teisiti.“¹⁸

„Kuigi seaduses ei ole otseselt sätestatud, et volituse saab anda ka lepinguga, puuduvad samas sätted, mis piiraksid privaatautonomiast tulenevat õigussuhete kujundamise vabadust ja keelaksid nii teha. Sellest tuleneb, et volituse seadmisel on võimalik lisada esindatava tahteavaldusele ka esindaja tahteavaldus ja kujundada volituse andmine lepingu vormis. Lepingut antud volitust ei saa esindatav ühepoolset tagasi võtta ja esindaja ühepoolset lõpetada.“¹⁹

Lepinguline esindaja kohtus tegutseb tavaliselt kliendiga sõlmitud käsunduslepingu alusel, „mille kohaselt üks isik – käsundisaaja – osutab teisele isikule – käsundiandjale – teatud teenuseid. Teenuste osutamist nimetatakse käsundi täitmiseks, vastavat lepingut teenuse osutamise kohta aga käsunduslepinguks“.²⁰ Esindaja peab täitma seadusest tulenevaid lojaalsus- ja hoolsuskohustust.

Vastavalt TsMS § 222 lg-le 1 õigus esindamiseks kohtus annab esindajale õiguse teha esindatava nimel kõiki menetlustoiminguid. Samas, kooskõlas TsMS § 223 lg-ga 1 võib menetlusosaline esindaja esindusõiguse seadusjärgset ulatust piirata.

---

¹⁵ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Saare, K. Tsiviilõiguse üldosa: õigusteaduse õpik. Kirjastus Juura, Tallinn: Juura 2012, lk 178.

¹⁶ Tiivel, R. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2009, lk 204. Viidatud: Larenz/Wolf, § 47 Rn1.

¹⁷ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 352.

¹⁸ Köhler, H. Tsiviilseadustik: üldosa, õpik. Tallinn: Juura 1998, lk 176.

¹⁹ Tiivel, R. Sissejuhatus tsiviilõigusesse. Tallin: Agitaator 2011, lk 122.

²⁰ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus III: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009, lk 3.

Vähekindlustatud isikule võib kohus määrata advokaadist esindaja riigi õigusabi korras. Seega, RÕS²¹ reguleerib juhtumeid, millal kohus võib määrata isikule riigi õigusabi ja kas isik peab hiljem hüvitama riigi õigusabi osutaja tasu ja kulusid ja mis ulatuses.

Riigikohtu üldkogu 26.06.2014 kohtumääruse nr 3-2-1-153-13²² alusel tunnistati tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 174 lg 8, mille kohaselt võib tsiviilkohtumenetluses menetluskulud kindlaks määrata kohtunikuabi, põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks.

Riigikohtu kohtumääruses nr 3-2-1-153-13 leidis Riigikohus seda, et PS § 146 esimese lause kohaselt mõistab õigust üksnes kohus. Tsiviilkohtumenetluses menetluskulude kindlaksmääramine maakohtus on õigusemõistmine PS § 146 esimese lause tähenduses. Kohtus saab õigust mõista PS § 146 järgi üksnes kohtunik PS §-de 147, 150 ja 153 mõttes. Kohtujurist ega ka kohtunikuabi ei ole kohtunik PS §-de 147, 150 ja 153 tähenduses (vt ka Riigikohtu üldkogu 4. veebruari 2014. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-29-13) (p 56–59). TsMS § 174 lg 8, mis annab kohtunikuabile õiguse määrata rahaliselt kindlaks menetluskulud tsiviilkohtumenetluses, on vastuolus PS § 146 esimese lausega. Lähtudes PSJKS § 15 lg 1 p-st 2, tunnistab üldkogu TsMS § 174 lg 8 põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks (p 60).

Muuhulgas tunnistati, et Vabariigi Valitsuse 15. detsembri 2005. a määrus nr 306 „Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad“, mis kehtis 1. jaanuarist 2006 kuni 11. septembrini 2008, oli põhiseadusega vastuolus.

Väärrib mainimist ka menetlusabi andmise teema, sest menetlusabi on seotud isiku õigusega riigipoolse menetluslikule abile.

Riigikohtu 2010. a koostatud analüüsist selgub, et kohus vabastas isiku riigilõivu tasumisest täielikult ligikaudu 35%-l juhtudest, osaliselt vabastati ja/või kohustati lõivu tasuma osamaksetena ligikaudu 37%-l juhtudest ning täielikult jäeti vabastamata ligikaudu 28%-l juhtudest. Riigi õigusabi anti ilma hüvitamiskohustuseta 52%-l juhtudest, kohustusega hüvitada osaliselt või täielikult 30%-l juhtudest, riigi õigusabi ei antud 18%-l juhtudest. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on 7. juuli 2009. a otsuses asjas nr 3-4-1-6-09 leidnud, et riigilõiv piirab üldist põhiõigust tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele seda intensiivsemalt, mida suurem ta on. Kui riigilõivu suurus ei võimalda inimesel, kel pole õigust

²¹ Riigi õigusabi seadus RT I 2004, 56, 403 / RT I, 31.12.2014, 1

²² RKÜKm 3-2-1-153-13

saada riigilt menetlusabi, oma õigusi kohtus tõhusalt realiseerida, on tegu ebaproportsionaalse ja seega põhiseadusvastase riigilõivuga.²³

TsMS § 180 lg 1 alusel on menetlusabi riigipoolne abi menetluskulude kandmiseks. Menetlusabina võib kohus määrata, et menetlusabi saaja: 1) vabastatakse täielikult või osaliselt riigilõivu või kautsjoni maksmisest või muude kohtukulude või menetlusedokumentide ja kohtulahendi tõlke kulude kandmisest; 2) võib tasuda riigilõivu, kautsjoni või muud kohtukulud või menetlusedokumentide või kohtulahendi tõlke kulud osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul; 3) ei pea maksma tasu menetlusabi korras määratud advokaadi õigusabi eest või ei pea seda tegema kohe või täies ulatuses.

TsMS § 181 lg 1 alusel antakse menetlusabi taotlejale menetlusabi, kui: 1) menetlusabi taotleja ei suuda oma majandusliku seisundi tõttu menetluskulusid tasuda või kui ta suudab neid tasuda üksnes osaliselt või osamaksetena ja 2) on piisav alus eeldada, et kavandatav menetluses osalemine on edukas.

TsMS § 181 lg 2 järgi menetluses osalemise edukust eeldatakse, kui taotlus, mille esitamiseks menetlusabi taotletakse, on õiguslikult veenvalt põhjendatud ja faktiliselt põhjendatud. Menetluses osalemise edukuse hindamisel arvestatakse ka asja tähendust menetlusabi taotlejale.

Sama paragrahvi lg 3 alusel ei anta isikule menetlusabi, kui tema menetluses osalemine on ebamõistlik, eelkõige kui tema taotletu saab saavutada lihtsamalt, kiiremini või odavamalt.

Autori hinnangul tekkib kõige rohkem probleeme menetluskulude käsitlemisel seoses menetlusosaliste esindajate kulude määramisega. Selles osas tekkib kõige rohkem vaidlusi. Õigusabikulud, nagu oli mainitud varem, moodustavad menetluskuludest suurema osa.

Lisaks õigusabikulude temaatikale tuleb käsitleda menetluskulude kindlaksmääramise süsteemi tervikuna kehtiva õiguse kontekstis, analüüsides menetlusosaliste vajadusi ja kohtu võimalusi.

---

²³ Lillsaar, M. Menetlusabi andmine tsiviilkohtumenetluses, 2010.
www.riigikohus.ee/vfs/1033/Menetlusabi_tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015)

1.2. Menetluskulude jaotus

Autor leiab põhjendatuks ja vajalikuks kajastada oma uurimuses menetluskulude jaotamise ja kindlaksmääramise mõisteid.

Menetluskulude kindlaksmääramine on otseselt seotud menetluskulude jaotusega menetlusosaliste vahel. Kohtule on antud selles osas diskretsiooniruum otsustada, kelle poolele tuleb menetluskulud jätta ja millises proportsioonis. Seega, enne menetluskulude kindlaksmääramist tekkib küsimus menetluskulude jaotamise kohta.

Saksamaal toimub menetluskulude kindlaksmääramise otsustamine sarnaselt Eestiga kahes etapis. „Kohus otsustab kohtuotsuses, milline pool menetluskulusid kannab, st hüvitisnõude esitamise alusest, kohtuametnik otsustab menetluskulude kindlaksmääramise lahendis menetluskulude suuruse üle.“²⁴

Kuivõrd käesoleva töö autor ei tegele menetluskulude jaotuse küsimuste uurimisega, siis autor soovib anda ülevaate menetluskulude jaotuse aspektidele.

Hagimenetluse üldine regulatsioon menetluskulude jaotamisel ütleb seda, et kulud kannab pool, kelle kahjuks otsus tehti vastavalt TsMS § 162 lg-le 1. Seega tsiviilkohtumenetluses hagiastjades kehtib range põhimõte, et nn „kaotaja“ maksab kõik menetluskulud kinni.

„Menetluskulude maht olulises ulatuses määrab kohtuliku kaitse tegelikkust. Seega, tavaliselt kirjutatakse (ja räägitakse) – kes läheb protsessima, võtab enda peale menetluskulude riski.“²⁵

Samas, TsMS § 162 lg 4 järgi võib kohus jätta kulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, kui vastaspoole kulude väljamõistmine poolelt, kelle kahjuks otsus tehti, oleks tema suhtes äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik. Selles osas viitab autor Riigikohtu praktikale, mille kohaselt kohus võib jätta menetluskulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, kui vastaspoole kulude väljamõistmine poolelt, kelle kahjuks otsus tehti, oleks tema suhtes äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik ka juhul, kui kohus lõpetab määrusega asja menetluse hagist loobumise tõttu (TsMS § 428 lg 1 p 3, § 429 lg 1). TsMS § 162 lg 4 kohaldamiseks peab olema

---

²⁴ Jauernig, O. Juristische Kurz-Lehrbuch: Zivilprozessrecht, 25., völlig neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck 1998, lk 354.

²⁵ Жалинский, А., Рерихт, А. Введение в немецкое право. Москва: Спарк 2001, lk 525.

menetluskulude väljamõistmine poolelt, kelle kahjuks otsus tehti, äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik (vt ka Riigikohtu 26. jaanuari 2011. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-142-10, p 10)²⁶.

Pool kannab oma suurenevaid menetluskulusid ise juhul, kui tal ei ole hüvitamise nõude õigust või ta sellist õigust ei saa realiseerida.²⁷

Riigikohus asus seisukohale, et TsMS § 162 lg 4 kohaldamiseks ei piisa üksnes ebaõiglusest või ebamõistlikkusest, vaid seadusandja on siin kehtestanud kõrgendatud standardi, mille järgi peab olema äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik kohtukulude väljamõistmine poolelt, kelle kahjuks otsus tehti. Selleks et kohaldada TsMS § 162 lg-t 4, mis lubab erandlikel asjaoludel jätta kohtukulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, ei piisa üldisest märkusest, et pooltel oli võimalik küsimus lahendada kohtuvälises korras, milleks mõlemad pooled pidid näitama head tahet²⁸.

Riigikohus leidis, et kui üürilepingu ülesütlemise avalduse on lisaks üürileandjale teinud ka isik, kes ei olnud üürileandja, kannab ta kohtukulude riski, kui üürnik seetõttu tema vastu kohtusse pöördub. Juhul kui üürniku nõuded jäävad selle isiku vastu rahuldamata, oleks ebaõiglane jätta tema kohtukulud üürniku kanda, kuna tema ei põhjustanud kohtumenetlust. TsMS § 162 lg 4 võimaldab sellisel juhul jätta poolte menetluskulud nende endi kanda.²⁹

Lähtudes viidatud Riigikohtu praktikast, tuleb asuda seisukohale, et vaatamata rangele diskretsioonile on TsMS § 162 lg-s 1 TsMS § 162 lg-st 4 tulenev regulatsioon pigem erand kindlast reeglist.

Hagi osalise rahuldamise korral kannavad pooled menetluskulud võrdsetes osades, kui kohus ei jaota menetluskulusid võrdeliselt hagi rahuldamise ulatusega või ei jäta menetluskulusid täielikult või osaliselt poolte endi kanda (TsMS § 163 lg 1).

TsMS § 163 lg 2 alusel, kui hagi rahuldatakse osaliselt ja sellesarnases ulatuses, nagu on kohtumenetluses kompromissina pakkunud üks pool, võib kohus jätta menetluskulud tervikuna või suuremas osas poole kanda, kes kompromissiga ei nõustunud.

---

²⁶ RKTKm 3-2-1-63-11

²⁷ Heinz, T., Putzo, H. Zivilprozessordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen, EuGVÜ und AVAG. 22., neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck 1999, lk 181.

²⁸ RKTKm 3-2-1-142-10

²⁹ RKTKo 3-2-1-47-10

Riigikohus märgib seda, et kohus võib kasutada TsMS § 163 lg-s 2 märgitud, kuid seda üksnes juhul, kui kõiki asjaolusid arvestades oleks selline menetluskulude jaotus õiglane. Sellise otsustuse tegemisel peab kohus kaaluma kõiki asjaolusid ning oma otsustust ka põhjendama.³⁰

Hagilises perekonnasjades on menetluskulude jaotuse olukord teistsugune kui tavalistes hagiastjudes. Selles osas kehtib üldreegel, et hagilises abieluasjas ja põlvnemisasjas kannab kumbki pool oma menetluskulud ise (TsMS § 164 lg 1).

Ülalpidamisasjas võib kohus menetluse tulemusest sõltumata jätta menetluskulud täielikult või osaliselt kostja kanda, kui kostja on põhjendanud menetluse seetõttu, et ta ei ole andnud täielikku teavet oma sissetuleku ja vara kohta (TsMS § 164 lg 3).

Riigikohus märgib, et TsMS § 164 on erinormiks TsMS § 163 suhtes, reguleerides menetluskulude jaotust hagilises perekonnasjas. TsMS § 164 lg 1 sätestab üldreegli, mille kohaselt hagilises abieluasjas ja põlvnemisasjas kannab kumbki pool oma menetluskulud ise. TsMS § 164 lg-st 2 tulenevalt võib kohus jagada kulud erinevalt selle paragrahvi lõikes 1 sätestatust, kui tegemist on abielu varavahekorral põhineva vaidlusega või kui kulude selline jaotus ei oleks õiglane, muu hulgas kui see kahjustaks ülemäära ühe abikaasa olulisi vajadusi. Kui vaidluse puhul on tegemist ühisvara jagamise nõudega – hagilise abieluasjaga –, tuleb menetluskulud jagada lähtuvalt TsMS §-st 164.³¹

Kui kaasaomand lõpetatakse eelduslikult mõlema poole huvides, on põhjendatud ja õiglane jätta menetluskulud TsMS § 163 lg 1 alusel poolte endi kanda.³²

Menetluskulude kindlaksmääramise menetluses ei saa mõista teiselt poolelt välja riigilõivu, mida on tasutud seaduses ettenähtust rohkem. Enamtasutud riigilõivu tagastamist saab TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 4 järgi nõuda üksnes menetlusosaline, kes riigilõivu tasus või kelle eest see tasuti.³³

TsMS § 169 lg 1 alusel menetlustoimingu tegemise tähtaja mööda lasknud või vastuväite või tõendi hilisema esitamisega või muul viisil menetlustoimingu aja muutmise, asja arutamise edasilükkamise või tähtaja pikendamise põhjendanud menetlusosaline kannab sellest tulenevad täiendavad menetluskulud. Muu hulgas võib sõltumata menetluse tulemusest jätta menetlusosalise kanda talle menetluskulude kättetoimetamisega põhjustatud kulud, kui

---

³⁰ RKTKo 3-2-1-87-13

³¹ RKTKo 3-2-1-183-13

³² RKTKo 3-2-1-70-10

³³ RKTKm 3-2-1-119-12

kättetoimetamine viibis seetõttu, et isiku kohta olid rahvastikuregistrisse, äriregistrisse või mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud ebaõiged andmed.

Riigikohtu otsuses 3-2-1-136-10³⁴ asuti seisukohale, et menetlusosaline, kes põhjustab TsMS §-de 329–330 järgi hilinenult esitatud aegumise vastuväitega menetluse venimise selle tõttu, et kohus arvestab mõjuval põhjusel hilinenult esitatud aegumise vastuväidet TsMS § 331 lg 1 järgi, kannab TsMS § 169 lg 1 järgi ka menetluse venimisest tingitud menetluskulud.

TsMS § 172 lg 1 ls 1 järgi hagita menetluses kannab menetluskulud isik, kelle huvides lahend tehakse.

1.3. Menetluskulude kindlaksmääramine

Kui menetluskulud on menetlusosaliste vahel jaotatud, tekkib vajadus menetluskulude kindlaksmääramise järele.

Menetluskulude kindlaksmääramine oma sisu poolest sarnaneb kahjuhüvitise määramisega sellele menetlusosalisele, kes sai kohtuasjas n-ö „võitjaks“. Nn „kaotaja“ või isik, keda kohus kohustas hüvitama võitjale menetluskulusid, peab sellele alluma ja seda täitma.

Menetluskulude kindlaksmääramisel määrab kohus menetluskulude suuruse. Viimased TsMS regulatsioonid olid üksmeelt sellest, et hüvitamisele kuuluvad vajalikud ja põhjendatud menetluskulud (TsMS § 174 lg 1).

Riigikohus märgib, et menetluskulude hüvitamise kriteeriumiks on esindajakulude põhjendatus ja vajalikkus ning tsiviilasja hind. Lepingulise esindaja põhjendatud ja vajalikuks kuluks, mille hüvitamist saab nõuda teiselt menetlusosaliselt, võib eelkõige olla õigusteenuse osutamise tasu. Lisaks võib hüvitatavaks menetluskuluks olla otsene sõidukulu, s.o transpordikulu, milleks on nt bussipileti või autokütuse maksumus. Menetlusosaliselt ei saa välja mõista hüvitist teise menetlusosalise lepingulise esindaja sõidule kulunud aja eest (vt Riigikohtu 3. juuni 2013. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-65-13).³⁵

---

³⁴ RKTKo 3-2-1-136-10

³⁵ RKTKm 3-2-1-64-13

Seoses asjaoluga, et Vabariigi Valitsuse 15. detsembri 2005. a määrus nr 306 „Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad“ on tunnistatud vastuolus põhiseadusega (3-2-1-153-13), ei ole piisavalt selgust menetluskulude kindlaksmääramise asjades.

Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et väljamõistetavate lepingulise esindaja kulude piirmäärade kehtestamise ja menetluse alustamise ajal kehtinud piirmääradest lähtumise mõte on hüvitatavate menetluskulude kui kahju ettenähtavus (VÕS § 127 lg 3).³⁶ Kuni alates Vabariigi Valitsuse 15. detsembri 2005. a määruse nr 306 kehtetuks tunnistamisest ei ole ilmselt enam võimalik lähtuda kahju hüvitamise ettenähtavuse VÕS § 127 lg 3 regulatsioonist. Tuleks meelde tuletada, et määrus kohaldus varalise nõudega tsiviilasjades.

Praktikas tekkib tihti küsimus menetluskulude proportsionaalsusest, st kas menetluskulud peavad olema rahuldatud täies ulatuses või vaid osaliselt.

Kohtunik Andra Pärsimägi kirjutab, et „menetluskulude kindlaksmääramisel on järgmised eeldused:

- Õigesti määratud ja poolte aktsepteeritud hagihind;³⁷
- Menetlustoiminguid on teinud lepinguline esindaja, kelle kulutuste hüvitamist soovitatakse, st toimikust peab näha olema, et kohtuistungil osales esindaja või menetluskuludokumentid allkirjastas esindaja;³⁸
- Menetlusosalised on saanud esitada seisukohad menetluskulude jaotuse kohta;
- Pooled on esitanud tähtaegselt menetluskulude kindlaksmääramiseks kulude nimekirja ja detailse kulude koosseisu ning kinnitanud, et kulud on seotud selle menetlusega;
- Vastaspolele on kulude nimekiri jm dokumentid kätte toimetatud ja ta on saanud võimaluse vastuväiteid esitada.³⁹

---

³⁶ Raude, M. Esindajakulude kindlaksmääramine tsiviilkohtumenetluses. *Juridica* II/2014, lk 139. Viidatud: RKTkm-d 15.10.2009, 3-2-1-87-09, p 15; 09.11.2009, 3-2-1-112-09, p 14; 08.12.2009, 3-2-1-142-09, p 14; 14.12.2009, 3-2-1-139-09, p 14; 06.01.2010, 3-2-1-154-09, p 9; 19.01.2010, 3-2-1-157-09, p 12; 31.03.2010, 3-2-1-19-10, p 12; 18.05.2010, 3-2-1-43-10, p 13; 26.01.2011, 3-2-1-152-10, p 15; 04.02.2011, 3-2-1-162-10, p 11; 17.02.2011, 3-2-1-156-10, p 14; 09.03.2011, 3-2-1-126-10, p 16; 23.11.2011, 3-2-1-112-11, p 17; 25.11.2011, 3-2-1-102-11, p 15; 18.12.2012, 3-2-1-171-12, p 11; 20.03.2013, 3-2-1-13-13, p 19; 14.10.2013, 3-2-1-107-13, p 14; 15.11.2013, 3-2-1-137-13, p 10.

³⁷ RKTkm 3-2-1-5-11 p-d 12, 13

³⁸ RKTkm 3-2-1-80-11 p 24

³⁹ Pärsimägi, A. Hagimenetlus: hagi ja taotluste esitamine. Tallinn Juura 2014, lk 234.

2. MENETLUSKULUDE KINDLAKSMÄÄRAMISE SÜSTEEMI ANALÜÜS

2.1. Menetluskulude seos hagita menetlusega

Enne kui alustada menetluskulude kindlaksmääramise süsteemi kirjeldamisega, tuleb iseloomustada menetluskulude kindlaksmääramise süsteemi kui sellist.

Riigikohus tsiviilasjas 3-2-1-42-10⁴⁰ p-s 18 asus seisukohale, et hagita asjade puhul peaks üldjuhul olema tegemist asjadega, kus puudub hagimenetlusega võrreldav vaidlus poolte vahel. Seadusandja on siiski näinud ette ka mitmeid olemuslikke vaidlusmenetlusi, mis lahendatakse hagita menetluses, lähtudes eelkõige otstarbekuse põhimõttest.

Riigikohus tsiviilasjas 3-2-1-25-11⁴¹ p-s 26 konstateerib, et sisult saab n-ö olemuslikest hagita (st vaidlusvälistest) asjadest, mille puhul täidab kohus riigilt talle üle kantud avalikku ülesannet (nt lapsendamise), selgelt eristada sisulisi vaidlusmenetlusi, mis lahendatakse hagita menetluse põhimõttel üksnes otstarbekusest.

TsMS § 477 lg 5 alusel kohus ei ole seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele, kui seadusest ei tulene teisiti.

Menetluskulude kindlaksmääramisele kohalduvad hagita menetluse sätted, st kohus peab igal juhul sõltumata menetlusosaliste vastuväidetest hindama menetluskulude avalduse proportsionaalsust ja põhjendatust. Selle kaudu oleks täidetud hagita menetluse uurimispõhimõte.

2.2. Üldised aspektid

Autori hinnangul tuleb kehtiva menetluskulude kindlaksmääramise süsteemi vaadelda siiski tervikuna ja seda koosmõjus teiste analoogsete seadustega, eeskätt Halduskohtumenetluse seadustikuga (HKMS), mille raames oleks asjakohane rääkida menetluskuludest.

---

⁴⁰ RKTkm 3-2-1-42-10

⁴¹ RKTkm 3-2-1-25-11

Samas tuleb analüüsida menetluskulude kindlaksmääramise süsteeme, mis kehtisid enne 01.01.2015 TsMS uue redaktsiooni jõustumist. Seega, menetluskulude kindlaksmääramise problemaatika tuleks läbi vaadata retrospektiivselt.

Tartu Ülikooli tsiviilõiguse dotsent ja riigikohtunik Villu Kõve kirjeldab oma artiklis „Tsiiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud“ järgmiselt: „Küsitav on ja ilmselt reformi vajab menetluskulude kindlaksmääramise kord. Kuigi iseenesest peaks olema põhjendatud kulude kindlaksmääramine pärast põhimenetlust (siis on kulud selged, kulunimekirjaga ei koormata vastaspoolt, välditakse kulude hüvitamist eri menetlusastmetes ega venitata põhiasja lahendamist), on see kaasa toonud kaks negatiivset kõrvalmõju. Esiteks on väljamõistetud menetluskulud kujunenud tihti ebaproportsionaalselt suureks. Selle põhjuseks on lisaks võimalusele otsuse tegemise järel kulusid „juurde kirjutada“ ka kulude kindlaksmääramise reeglite liigne üldisus, mis ei võimalda kulude sisulist põhjendatust tegelikult hinnata. Teiseks on see kaasa toonud kulude kindlaksmääramise venimise. Selle põhjuseks on olnud mh nende menetluste üleandmine kohtunikuabidele ja kohtunike eemaldamine menetlusest olukorras, kus kulude kindlaksmääramisega tegelevaid kohtunikuabisid on vaid üksikuid. Tegemist on seega eelkõige halva töökorraldusega – jätkuvalt pidanuks rakendama kohtunikke. Lisaks ei oska kohtunikuabid paratamatult kulude põhjendatust piisavalt hinnata – selleks peaks hüvitamine olema toimingupõhine, nagu see on näiteks riigi õigusabi kulude hüvitamisel.“⁴²

Samas, Villu Kõve kirjutab oma 2013. a ettekandes⁴³: Jätkuvalt on suur sisuline probleem, mis kriteeriumitest lähtudes ja millises ulatuses tuleks ikkagi hüvitada võitnud poole kulud. On selge, et siin peab ka teisele (kaotanud) poolele olema ettenähtav, milliste riskidega ta menetlust alustades peab arvestama. Praegu seda riski maandama pidanud Vabariigi Valitsuse määrus on põhimõtteliselt ebaõnnestunud ega ole oma ülesannet täitnud. Väär on olnud kulude hüvitamise sidumine asja hinnaga, mis on tekitanud vähemasti sadu (kui mitte tuhandeid) muidu olemata jäänud vaidlusi asja hinna üle, pea lahendamatud on hinna määramisel olukorrad mitme menetlusosalise osalemisel ja erinevate kaebuste puhul läbi mitme kohtuastme, tekkinud erinevad hinnad lõivu arvestamiseks ja kulude hüvitamiseks. Lisaks on see määrus sedavõrd üldine ja piirmäärad üldjuhul sedavõrd suured, et sisulist abi see ei anna. Eriti problemaatiline on 1. jaanuarist 2013 jõustunud TsMS § 175 lg 1 uus redaktsioon (nagu on vähemasti käsitavad ka suur teisiigi 1. jaanuarist 2013 jõustunud TsMS muudatustest), mille järgi vastuväite esitamata

---

⁴² Kõve, V. Tsiiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud. *Juridica* IX/2012, lk 673.

⁴³ Kõve, V. Tsiiviilkohtumenetluse põhiprobleemid riigikohtuniku ja õppejõu vaatevinklist. Kohtute aastaraamat 2013, lk 30. www.riigikohus.ee/?id=64 (20.04.2015).

jätmisel kulunimekirjale ei pea kohus piirmäära ulatuses kulusid kontrollima. Tegu on vähemasti paljudel juhtudel kahju hüvitamise nõude analoogiga ja seega tuleks lähtuda ka sarnastest kriteeriumitest. Märgin, et Riigikohtu üldkogus on lahendamisel selle määruse põhiseaduspärasus tervikuna (vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26. veebruari 2014. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-153-13 asja üldkogule andmise kohta). On viimane aeg analüüsida korralikult koos advokaatide ja kohtunikega, milline kulude hüvitamise ulatus peaks olema, ja siis see ka seaduses võimalikult selgelt sätestada. Mõistlik oleks vähemalt suuremates asjades toimingupõhine hüvitamine, mis annaks võimaluse rakendada õigusabikulude suuruse kindlaksmääramisel ehk ka kohtuametnikke.

Autor on seisukohal, et Villu Kõve artikkel kirjeldab parimal viisil probleemistiku enne menetluskulude reformi 01.01.2015. Seega, Villu Kõve toob välja seda, et ei ole õige lahendada menetluskulude kindlaksmääramist pärast põhimenetluse lõppu. Selline õiguslik olukord on kaheldav. Teiseks puudub igasugune süstemaatika menetluskulude avalduste menetlemisel – suureks probleemiks on kohtu enda töökorraldus. Sellest tekkib ka menetluse venimine.

Statistilistest andmetest rääkides soovib autor viidata 2013. a Justiitsministeeriumi analüüsile tsiviilkohtumenetluses määratud menetluskulude kohta. „Keskmine menetluse kestus avalduse tegemisest lahendi tegemiseni on kõige pikem Harju Maakohtus, 337 päeva, Tartu Maakohtus on menetluste kestus enam kui poole lühem – 147 päeva. Keskmine taotluse ning väljamõistetud summa on kõrgeimad Harju Maakohtus, vastavalt 1899 ja 1317 eurot. Kõige pikem periood vastamiseks määrati Harju Maakohtus (keskmine 30 päeva) ja kõige lühem Pärnu Maakohtus (9,1 päeva).

Asju on tsiviilkohtu menetluskulude määramise protsessis menetlenud kohtunikuabi (94% kõigist juhtudest, tabel 7) ning 6% asjadest on menetletud kohtuniku poolt.

Juhul, kui asja menetleb kohtunikuabi on keskmine menetluse kestus 319 päeva ning keskmine kättetoimetamise aeg 176 päeva. Kohtunike keskmine menetlemise kestus on 133 päeva ning avalduse kättetoimetamise aeg 119 päeva.

Kohtunikuabide puhul on keskmine väljamõistetud summa olnud 1393 eurot ning kohtunikel 1223 eurot. Kohtunikud on vastamiseks määranud keskmiselt lühema aja, 18,5 päeva, kohtuniku abid määravad keskmiselt 29,4 päeva.

Ringkonnakohtusse on edasi kaevatud 8% menetluskulude kindlaksmääramise lahenditest [...]. Erineb menetluse kestus, edasi kaevatud asjades on menetlused keskmiselt pikemad (331 päeva, võrreldes 308 päevase keskmise menetluse kestusega juhul, kui edasi ei ole kaevatud).

Kõige suurem erinevus kahe kategooria võrdlemisel tekib menetluskulude summa osas. Juhul, kui menetluse tulemuse peale on edasi kaevatud, on menetluskuludeks taotletav summa olnud ligi kolm korda suurem (5017) kui asjades, kus edasi ei ole kaevatud (1577 eurot). Erinevad ka keskmised kindlaksmääratud summad. Juhul, kui on edasi kaevatud, on kindlaksmääratud keskmiselt 3441 eurot, juhul, kui edasi kaevatud ei ole, on välja mõistetud 1081 eurot (erinevus on üle kolme korra).

Ringkonnakohtusse edasi kaevatud 22-st asjast oli üks menetluskulude kindlaksmääramise asi menetletud kohtuniku poolt ning 21 asja (95%) kohtunikuabide poolt.

Kõige enam on kohus mõistnud kulusid välja väiksemas ulatuses, kui taotluses nõutud, põhjendusel, et nõutav kululiik ei kuulu menetluskulude hüvitamise reeglite kohaselt hüvitamisele. Näiteks on taotletud õigusabikulu väljamõistmist menetluskulude kindlaksmääramise avalduse koostamise eest, nõustaja kulude hüvitamist, käibemaksukohuslase poolt käibemaksu hüvitamist (vt TsMS § 174 lg 6). Sellisel põhjusel on taotluse summast väiksemas ulatuses välja mõistetud kokku 41 korral. Samuti vähendas kohus väljamõistetavat summat põhjendusel, et näidatud kulud ei ole konkreetses asjas vajalikud ja põhjendatud – seda 35 juhul. Lisaks 7 juhul ei olnud kulud taotletud määras tõendatud. Samuti on kohus väljamõistetavat summat vähendatud seetõttu, et esindajatasu hüvitamist on taotletud suuremas ulatuses kui Vabariigi Valitsuse poolt TsMS § 175 lg 4 alusel kehtestatud piirmäärad võimaldavad, lisaks juhul, kui hagita menetluses kantud esindajakulud kuuluvad § 172 lg 8 kohaselt hüvitamisele samadel alustel tunnistajale makstava hüvitisega – kokku 30 juhul. 13 juhul on taotluses arvestatud kulusid, lähtuvalt kulude jaotusest, valesti. Ühes lahendis võis korraga esineda rohkem kui üks vähendamise põhjendus.⁴⁴

Lähtudes eeltoodud statistilistest andmetest, kestavad menetluskulude kindlaksmääramise menetlused ebamõistlikult kaua: Harju Maakohtus 337 päeva ja Tartu Maakohtus 147 päeva. Üldjuhul Tartu Maakohtu menetluse kiirus ei ole autori arvates kõige parem, rääkimata Harju

---

⁴⁴ Peedosk, U. M. Menetluskulude kindlaksmääramise analüüs, 2013. http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/halduskohtu-ja_tsiviilkohtumenetluse_kulude_kindlaksmääramine_1.pdf (20.04.2015).

Maakohtust. Sisuliselt kestab menetluskulude kindlaksmääramise menetlus statistika järgi minimaalselt pool aastat ja maksimaalselt aasta.

2.3. Menetluskulude redaktsioonid tsiviilkohtumenetluses

Autor peab vajalikuks teha ülevaate varem kehtinud menetluskulude kindlaksmääramise süsteemide osas. Vaatluse all on TsMS sätted menetluskulude kindlaksmääramise kohta redaktsioonides enne 01.01.2006, al 01.01.2006, al 01.01.2009 ja al 01.01.2015.

Enne 01.01.2006 kehtinud TsMS redaktsiooni seisukohalt on asjakohased TsMS § 60 ja 61. Kehtinud seaduse kohaselt on kohtukulud riigilõiv; asja läbivaatamiskulud; kassatsioonikautsjon. Asja läbivaatamiskulude hulka kuulusid õigusabikulud, eksperdi-, tõlgi- ja tunnistajatasu jms kulud.

TsMS § 60 lg 1 oli järgmise sõnastusega: „Kohus mõistab poole taotlusel, kelle kasuks on otsus tehtud, teiselt poolelt selle poole kasuks välja vajalikud ja põhjendatud kohtukulud. Kui hagi rahuldati osaliselt, mõistetakse kohtukulud hagejale võrdeliselt rahuldatud nõuete suurusega, kostjale aga võrdeliselt selle osaga, milles hagi rahuldamata jäeti. Hagi osalise rahuldamise korral võib kohus jätta kummagi poole kohtukulud tema enda kanda.“

TsMS § 61 reguleeris õigusabi tasumise küsimust ja kehtis järgmiselt: „(1) Poolele, kelle kasuks otsus tehti, mõistab kohus teiselt poolelt välja vajalikud ja põhjendatud kulud tema esindaja poolt osutatud õigusabi eest: 1) hinnaga hagi puhul kuni viis protsenti hagi rahuldatud osast hagejale või kuni viis protsenti hagi rahuldamata jäetud osast kostjale; 2) hinnata hagi puhul kohtu määramisel, kuid mitte üle justiitsministri kehtestatud suuruse.[Lõike 2 sõnastus kuni 28. 02. 2005]“.

Sellest tulenevalt oli enne 01.01.2006 kehtinud TsMS sätete kohaselt menetluskulude kindlaksmääramine sõnastatud ja reguleeritud väga üldiselt. Peamine rõhk oli pandud selle peale, et väljamõistmisele kuuluvad vajalikud ja põhjendatud kulud.

Sisuliselt oli piirmäärad menetlusosalise õigusabikulude suhtes kindlaks määratud lähtuvalt hagihinnast. Menetlusosalistel oli vaja arvestada sellega, et hagi rahuldamise korral võis kohus

määrata kuni viis protsenti hagihinnast, mis objektiivsetel hinnangutel on suhtelist väike protsent.

Juhul kui nõudesumma oli väike, siis ei olnud sisuliselt võimalik nõuda oma õigusabikulusid teiselt menetlusosaliselt tagasi, kuna kohus võis kohaldada TsMS §-st 61 tulenevaid piirmäärasid.

TsMS § 60 lg 3 alusel kui pool ei ole esitanud enne kohtuvaidlusi kohtule kohtukulude nimekirja ja kuludokumente, ei ole tal õigust kulude hüvitamist nõuda. Seega, enne 01.01.2006 kehtinud redaktsioonis tuli kohtukulusid deklareerida enne kohtuvaidlusi ja kohus määras kohtukulusid põhiasja lahendades.

Redaktsioon enne 01.01.2006 ei näinud ette seda, et asja tuleb muuhulgas lahendada võimalikult väikest kuludega, st kohus pidi lahendama asja võimalikult kiiresti ja õigesti. Kulude kokkuvõtteid ei olnud omaette eesmärk.

Enne 01.01.2006 kehtinud süsteemi oluliseks miinuks on ka ebamõistlikult väikesed piirmäärad menetluskulude hüvitamisel, mis ei vastanud menetlusosaliste huvidele.

Seega, enne 01.01.2006 kehtinud regulatsioon on kaotanud oma aktuaalsuse ja seadusandja oli sunnitud üle minema uuele regulatsioonile, mis hakkas kehtima alates 01.01.2006.

Alates 01.01.2006 oli sisuliselt muudetud TsMS põhimõtted. Redaktsioon enne 01.01.2006 § 3 oli sõnastatud selliselt, et tsiviilkohtumenetluse ülesanne on tsiviilasi õigesti ja võimalikult kiiresti läbi vaadata ning lahendada. Alates 01.01.2006 oli rõhk pandud menetlusökonomial põhimõttele.

„Olukorras, kus õigus küll püüab olla stabiilne ja tekitada ennustatavust, ei aita teadmine, et õigus on oma tegelikult sisult suhteliselt muutuv, kuigivõrd kaasa õiguse eesmärgi saavutamisele. Normi adressaadid ei saa kuidagi õigusest kinni pidada ja sellele tugineda, kui nad ei tea, mis on õiguse sisuks. Seega on raske nende käitumist ennustada. Õiguse sisu pideva muutlikkuse juur peitub õiguse avaldumise vormis, mis on kaugel täiuslikkusest – inimkeel, eriti veel kirjalik tekst, on tuntud arusaamatuste allikas.“⁴⁵

---

⁴⁵ Kangur, A. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012, lk 16–17.

„Kui varem ei ole Eesti tsiviilkohtumenetluses menetlusaega peetud keskseks teemaks, siis 1. jaanuaril 2006 jõustunud tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 2 sõnastas tsiviilkohtumenetluse ülesande lahendada tsiviilasi mh mõistliku aja jooksul. Sealt edasi on täitevvõim tegelenud üha enam eri menetlustähtaegadega ja üritatud luua erinevaid kontrolli- ja stimuleerimismehhanisme kohtunike survestamiseks asja lahendamisel. Seaduse muudatustega on aga üritatud järjekindlalt tuua sisse ja laiendada erinevaid lihtsustatud menetlusi (nt maksekäsu kiirmenetlus, lihtmenetlus). Ajapikku on paljudes inimestes (sh kohtunikes) seetõttu kujunemas arusaam, et asjade lahendamisel peale kiiruse muid hindamiskriteeriumeid ei olegi või on need oluliselt vähem tähtsad. Seega on arusaam kohtus õiguse ja õigluse otsimisest vähemalt kohati asendumas arusaamaga õiguse mõistmisest kui võla usaldajatele (klientidele) täitedokumentide tootmise tähtajalisest tsüklist.“⁴⁶

Seega, 01.01.2006 redaktsiooni jõustumisega muutus seadusandja jaoks tähtsamaks menetlusökoonomia põhimõte, mida varasemas redaktsioonis ei olnud nii oluliselt. Põhimõtete muutmise tõttu muutsid ka seadusandja ja seaduse prioriteetid.

01.01.2006 TsMS redaktsiooni jõustumisega muutus menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon järgmiselt: „Menetlusosaline võib nõuda asja lahendanud esimese astme kohtult menetluskulude rahalist kindlaksmääramist lahendis sisalduva kulude proportsionaalse jaotuse alusel 30 päeva jooksul, alates kulude jaotuse kohta tehtud lahendi jõustumisest.“ Uus regulatsioon võimaldas lahendada menetluskuludega seotud küsimust pärast põhimenetluse lõppu.

Selle redaktsiooni järgi tegelesid menetluskulude kindlaksmääramisega maakohtud ja see oli kohtunikuabide pädevuses. Enamasti sellega tegelesidki kohtunikuabid.

TsMS § 174 lg 2 ls 2 alusel lisatakse menetluskulude avaldusele menetluskulude nimekiri ning kulusid tõendavad dokumendid.

Veidi arusaamatu oli TsMS § 174 lg 3 ls 1 sõnastus kogu menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooni aspektist. TsMS § 174 lg 3 ls 1 järgi piisab posti- ja sidekulude tõendamiseks avaldaja kinnitusest, et need kulud on kantud, kuid kohus võib nõuda nende tõendamist ka muul viisil.

---

⁴⁶ Kõve, V. Tsiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud. Juridica IX/2012, lk 660.

Sellest tulenevalt oli kohtul õigus nõuda tõendite esitamist posti- ja sidekulude tõendamiseks. Samas on küsitav, et miks seadusandja ei näinud ette võimalust kohtu uurimispõhimõttele ka muude kulu liikide osas juhuks, kui menetlusosaline esitab oma menetluskulude nimekirja mittenõuetekohasel viisil. Kohus võis anda sellisel juhul menetlusosalisele märku ja määrata tähtaeg menetluskulude dokumentide esitamiseks.

01.01.2006 redaktsiooni kehtestamine oli suureks sammuks edasi. Redaktsiooniga oli kehtestatud reegel, et menetluskulusid on võimalik nõuda pärast põhimenetluse lõppemist. Seega oli kehtestatud täiesti uus kontseptsioon ning menetluskulude menetlemisel lähtus kohus uurimispõhimõttest.

TsMS § 174 redaktsioonis alates 01.01.2009 oli võrreldes 01.01.2006 redaktsiooniga ette nähtud, et avaldusele lisatakse menetluskulude nimekiri, milles on detailselt näidatud kulude koosseis. Seega, seaduse mõttes oli vaja esitada kohtule detailne kulude koosseis, mille alusel kohtul oleks võimalik kontrollida kulude põhjendatust.

Seaduse mõttes piisas sellest, kui menetlusosaline esitas kohtule kularveid ning tema pole kohustatud esitama kularvete tasumist tõendavaid dokumente.

Samas oli seaduses tehtud täpsustus ja suurendatud kohtu uurimispõhimõtet TsMS § 174 lg 5 alusel selliselt, et kohus võib menetlusosalisele anda tähtaja hüvitatavate menetluskulude täpsustamiseks või kohustada teda esitama menetluskulusid tõendavaid dokumente. Kohtu nõudmiseta ei pea menetluskulusid tõendavaid dokumente esitama.

Samas, kohtu uurimis- ja selgitamispõhimõtte on realiseeritud TsMS § 174 lg-s 1. TsMS § 174 lõikesse 1 lisati kohtu kohustus märkida kohtulahendis ka seda, et pooltel on õigus 30 päeva jooksul pärast lahendi jõustumist esitada menetluskulude kindlaksmääramise avaldus, sest sellel teabel võib õigusteadmisteta isikute jaoks olla oluline tähendus.⁴⁷

Kohtunik Andra Pärsimägi nimetas oma raamatus⁴⁸ olulisemaid põhimõtteid, millega tuleb menetluskulude kindlaksmääramisel arvestada:

---

⁴⁷ Vutt, M. Menetluskulu kindlaksmääramise ja väljamõistmise praktika probleeme tsiviilkohtumenetluses. Tartu: Riigikohus 2009, lk 4.

⁴⁸ Pärsimägi, A. Hagimenetlus: hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura 2014, lk 235–236.

- Eelkõige võib lepingulise esindaja põhjendatud ja vajalikuks kuluks, mille hüvitamist saab nõuda teiselt menetlusosaliselt, olla õigusteenuse osutamise osutamise tasu (advokaaditasu AdvS-e § 60 tähenduses);
- Hüvitatavaks menetluskuluks võib olla otsene sõidukulu, s.o transpordikulu, milleks on nt bussipileti või autokütuse maksumus. TsMS-i § 174 ja 175 ega § 144 p 1 ning korra § 1 ei võimalda aga mõista menetlusosaliselt välja hüvitist teise menetlusosalise lepingulise esindaja sõidule kulunud aja eest;⁴⁹
- Õigusabikulude hüvitamisel saavad pooled arvestada nende menetluskulude hüvitamise piirmääradega, mis on kehtestatud hagi esitamise ajal kehtinud TsMS-i § 175 lg 4 alusel vastuvõetud Vabariigi Valitsuse määrusega;
- Määrusega kehtestatud piirmäärade suurus sõltub hagi hinnast. Kui hageja on esitanud hagi mitme kostja vastu, siis peab ta arvestama, et igal kostjal võivad tekkida menetluse tõttu oma kulud;⁵⁰
- Kui kaks või enam hagejat esitavad mitme kostja vastu erineva suurusega sarnased nõuded ühes menetluses, tuleb lepingulise esindaja kulude piirmäär määrata iga hageja iga kostja vastu esitatud nõude suuruse järgi sõltumata sellest, et tsiviilasja hinna määramisel üldjuhul sellised nõuded liidetakse;⁵¹
- Mitmele lepingulisele esindajale tehtud kulutused hüvitatakse, kui need olid tingitud asja keerukusest või esindaja vahetumise vajadusest;⁵²
- Kohus loeb põhjendamatuks ja ebavajalikuks kulu, mis on tekkinud sellise menetluskulude esitamisega, mida seadusest tulenevalt ei ole kohustus esitada, mida kohus ei küsinud ja millega kohus asja läbivaatamisel ei pidanud arvestada;⁵³
- Poolte menetluskulud ei pea olema võrdsed, samuti ei pea hüvitatavate menetluskulude piirmäär olema mõlemale kostjale ühine;⁵⁴
- Menetluskulude vajalikkuse ja põhjendatuse kontrollimisel tuleb lepingulise esindaja kulude hüvitamise põhimõtetega kooskõlas hinnata, kas õigusabi osutamise kulud ja

---

⁴⁹ Vt nt RKTkm 3-2-1-64-13 p-d 13, 14, RKTkm 3-2-1-65-13 p 13. Teistsuguse tõlgenduse analoogses sõnastuses normidele on andnud Riigikohtu halduskolleegium, kes on seisukohal, et ka esindaja istungile sõitmise ajakulu võib teatud juhtudel käsitada sarnaselt esindaja sõidukuluga menetluskuluna. Kuigi vastav regulatsioon halduskohtumenetluse seadustikus puudub, saab esindaja kohtuistungile sõitmise ajakulu väljamõistmisel rakendada analoogiat riigi õigusabi seadusest tuleneva riigi õigusabi hüvitamise korraga. RKHKo 3-3-1-66-12 p 16.

⁵⁰ RKTkm 3-2-1-102-11 p 15

⁵¹ RKTkm 3-2-1-13-13 p 20

⁵² RKTkm 3-2-1-112-09 p 17

⁵³ RKTkm 3-2-1-158-12 p 12

⁵⁴ RKTkm 3-2-1-158-12 p 14

töömaht on mõistlikud ja põhjendatud eraldiseisvalt, mitte võrrelduna samas asjas teise poole esindaja kulude või töömahuga;

- Kohtul on võimalus hinnata esindajate töömahtu ka selle kaudu, kui võrd nende koostatud menetlusdokumendid erinevad või sarnanevad;
- Menetluskulude vähendamiseks võib anda alust asjaolu, et poolt esindavad sarnastel faktilistel asjaoludel põhinevas haldusvaidluses samad esindajad. Näiteks kui hagi esitamise ajaks oli halduskohus poole kaebused menetlusse võtnud, on alust arvata, et poole esindajad olid hagi esitamise ajaks oma seisukohad välja kujundanud;
- Asja keerukuse hindamisel tuleb arvestada mh asjaoludega, kas menetluse käigus on esitatud määruskaebusi, asjas on toimunud tavaliselt rohkem kohtuistungeid või aeganõudvaid menetlustoiminguid, asjas käsitletavate asjaolude ja tõendite maht on tavapärasest suurem;⁵⁵
- Kui kohus menetluskulusid tõendavaid dokumente juurde ei küsi, siis neid esitama ei pea (TsMS § 174 lg 5);
- Menetluskuludelt arvestatava käibemaksu hüvitamiseks peab avaldaja kinnitama, et ta ei ole käibemaksukohustuslane või ei saa muul põhjusel tekkinud kuludelt käibemaksu tagasi arvestada.

TsMS 01.01.2009 regulatsiooni kohaldamise praktikas tekkisid asja venimisega seotud probleemid. Aivar Pilv kirjutas ajakirjas *Juridica*, et „Menetluskulude jaotus ja rahaline kindlaksmääramine koos sisulise kohtu lahendiga on oluline ja ressursi võit nii pooltele kui ka kohtu süsteemile. Leian, et olukorra võiks lahendada väga lihtne õiguslik regulatsioon (seaduse muudatus). Nimelt võiks pärast kohtu vaidluse lõppu anda pooltele näiteks konkreetse tähtaja (7 või 10 päeva) menetluskuludega seotud taotluste ja dokumentide, aga samuti vastuväidete esitamiseks. See jääks ajaliselt selle tähtaja sisse, mis kohtul on aega sisulise otsuse tegemiseks. Koos põhivaidluses otsuse tegemisega oleks kohe lahendatud ka menetluskulude jaotuse ja rahalise kindlaksmääramise küsimus ning seda oleks võimalik vaidlustada koos põhilahendiga. Julgen väita, et see tagaks menetluskulude puhul palju vaidlusi tekitanud kulude põhjendatuse objektiivsema hindamise, sest võimaldab asja sisuliselt vahetult arutanud kohtul õiglasemalt hinnata õigusabi osutamiseks tehtud tööd ja kulutatud aega ning hinnata nende põhjendatust. Samuti vabastaks see nii menetlusosalised kui ka märkimisväärse hulga kohtu ametnikest lisakoormusest antud küsimuse eraldiseisval lahendamisel. Kindlasti võib olla ka teisi, palju paremaid ettepanekuid ja lahendusi, kuid on ilmne, et täna toimiv menetlus ennast ei õigusta ja

---

⁵⁵ RKTkm 3-2-1-43-10 p-d 15-17

menetlusseadustik vajab selles suhtes muutmist.⁵⁶ Lõppude lõpuks jõudis seadus uues TsMS regulatsioon samale seisukohale ning kehtestas menetluskulude kindlaksmääramise põhilahendis.

01.01.2009 redaktsiooni oluliseks tunnuseks oli uurimispõhimõtte tugevdamine menetluskulude kindlaksmääramise asjades.

Alates 01.01.2006 kehtiva menetluskulude kindlaksmääramise korra ja selle 01.01.2009 jõustunud muudatuste kohaselt lahendatakse menetluskulude rahaline kindlaksmääramine ja nende kulude väljamõistmine üldjuhul pärast selle kohtulahendi jõustumist, kus lahendati tsiviilasi, millega kulud kaasnesid. Senise korra kohaselt esitatakse menetluskulude kindlaksmääramiseks kohtule avaldus, mida menetletakse eraldi hagita menetluses. Menetluskulude kindlaksmääramise asja lahendamise õigus on seaduse kohaselt lisaks kohtunikele ka kohtunikuabidel.⁵⁷

Vastavalt seletuskirjale ja Justiitsministeeriumi analüüsile kestis menetluskulude kindlaksmääramise menetlus 2012. a jõustunud menetluskulude kindlaksmääramise asjades keskmiselt 309 päeva.

Menetluskulude kindlaksmääramisel üheks peamiseks probleemiks oli dokumentide vastaspoolele kättetoimetamine, millele kulus 2012. a jõustunud menetluskulude kindlaksmääramise asjades keskmiselt 175 päeva.⁵⁸

Seletuskirjas on märgitud, et „loodava regulatsiooni kohaselt võib menetluskulude rahalise suuruse kindlaksmääramine toimuda kahel viisil: 1) kui maakohus määrab kohtuotsuses kulud kindlaks ja kohtuotsus kaevatakse edasi, määrab kulud kindlaks ka iga kõrgema astme kohus, kes kaebust menetleb; 2) juhul kui maakohus kohtuotsuses kulude rahalist suurust kindlaks ei määra, ei määra kulusid kindlaks ka kaebust menetlev kõrgema astme kohus. Sellisel juhul määrab kulude rahalise suuruse kindlaks asja menetlenud maakohus mõistliku aja jooksul pärast vaidluse

---

⁵⁶ Pily, A. Õigusemõistmine – milliste eesmärkide nimel? Juridica IV/2011, lk 248.

⁵⁷ Riigikogu. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 545 SE seletuskiri, 2014. [http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3a2822d8-a7e4-4229-8221-5e8380ad3490/Tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus/\(20.04.2015\).](http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3a2822d8-a7e4-4229-8221-5e8380ad3490/Tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus/(20.04.2015).)

⁵⁸ Riigikogu. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 545 SE seletuskiri, 2014. [http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3a2822d8-a7e4-4229-8221-5e8380ad3490/Tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus/\(20.04.2015\).](http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3a2822d8-a7e4-4229-8221-5e8380ad3490/Tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus/(20.04.2015).)

lahendamise kohta tehtud kohtuotsuse või menetlust lõpetava määruse jõustumist. Loodav regulatsioon peaks motiveerima maakohut määrama kulud kindlaks juba kohtuotsuses, sest juhul, kui maakohus seda ei tee ja lahendi peale kaevatakse edasi, tuleb maakohtul hiljem kindlaks määrata ka muude kohtuastmete menetlusega seonduvalt kantud kulud. Maakohus võib jätta kulud kohtuotsuses kindlaks määramata juhul, kui kohtu hinnangul takistab kulude kindlaksmääramisele kuluv ajaressurss põhiasja lahendamist.“

Selline kord on reguleeritud TsMS § 174 lg-ga 3 ja 4.

Seadusandja sooviks oli kehtestada regulatsiooni menetluskulude kindlaksmääramise kohta sarnaselt halduskohtumenetlusega, kuid siinpool tuleks seadusandjal järgida TsMS ja HKMS erisusi seadustike põhimõtete osas.

Uue reformi eesmärgiks oli nimetatud, esiteks, luua võimalust selleks, et isik, kellel on õigus menetluskulude hüvitamisele, saaks lahendi kulude kindlaksmääramise kohta senisest märkimisväärselt kiiremini. Selleks luuakse lahendus, mille kohaselt määratakse kulud kindlaks senise eraldi hagita menetluse asemel põhiasjaga samas menetluses. Põhiasjaga sama menetluse raames kulude kindlaksmääramisega kaasnevad ka tõhusamad võimalused kuludokumentide kättetoimetamiseks. Teiseks, tõsta ja ühtlustada menetluskulude kindlaksmääramise lahendite kvaliteeti. Tulenevalt kulude kindlaksmääramisest samas menetluses põhiasja lahendamise menetlusega määrab eelnõu kohaselt ka kulud kindlaks põhiasja menetleja – kohtunik.⁵⁹

Kuludokumentide kättetoimetamise ajakulu kokkuhoidmise seisukohalt oli tehtud täiendus, et menetlusdokumendi on võimalik kättetoimetada saatmisega vastavalt TsMS §-le 314¹, mis jõustus 01.01.2015. TsMS §-le 314¹ lg 1 järgi, kui menetlusdokument on saajale samas kohtumenetluses kätte toimetatud, võib saata menetlusdokumendi või teabe selle kättesaadavaks tegemise kohta sama aadressi või sidevahendi andmeid kasutades ning menetlusdokument loetakse saatmisest kolme tööpäeva möödumisel saajale kättetoimetatuks. Sama paragrahvi lg 2 alusel, kui menetlusdokumendi saaja on avaldanud samas kohtumenetluses kohtule enda või oma esindaja aadressi või sidevahendi andmed, võib saata menetlusdokumendi või teabe selle kättesaadavaks tegemise kohta sama aadressi või sidevahendi andmeid kasutades ning menetlusdokument loetakse saatmisest kolme tööpäeva möödumisel saajale kättetoimetatuks.

---

⁵⁹ Riigikogu. Kohtute seadus 649 SE I eelnõu tekst, 2009.
[http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute-seadus/](http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute-seadus/(20.04.2015))
(20.04.2015).

Uue regulatsiooni TsMS § 177 järgi antakse maakohtule sisuliselt ka võimalust otsustada menetluskulude kindlaksmääramise või mittekindlaksmääramise üle.

Paragrahvis 177 reguleeritakse, millal ja millise lahendiga kohus menetluskulude rahalise suuruse kindlaks määrab. Kohus võib eelnõu kohaselt menetluskulud kindlaks määrata kahel viisil: 1) kohtuotsuses või menetlust lõpetavas määruses või 2) määrusega pärast kohtuotsuse või menetlust lõpetava määruse jõustumist. Selle, kas kulud määratakse kindlaks kohtuotsuses või pärast kohtuotsuse jõustumist määrusega, otsustab asja lahendav maakohus selle alusel, kas menetluskulude kindlaksmääramine lõpplahendis on konkreetses asjas liialt mahukas ja takistaks maakohtul õigeaegselt lõpplahendi tegemist. Kui kulude kindlaksmääramine lõpplahendis on konkreetses asjas liialt mahukas ja takistaks maakohtul õigeaegselt lõpplahendi tegemist, võib kohus jätta kulud lõpplahendis kindlaks määramata ja selgitada resolutsiooni juures, et kulud määratakse kindlaks määrusega mõistliku aja jooksul pärast lõpplahendi jõustumist (§ 442 lg 6²). Sellise lahenduse pakkus välja kohtute haldamise nõukoda 11. oktoobri 2013 istungil. Kohtute haldamise nõukoja hinnangul ei ole põhjendatud lisada menetlusseadustikku tähtaega menetluskulude kindlaksmääramise kohta lahendi tegemiseks, sest see piiraks kohtuniku õigust korraldada ise oma tööd. Lisaks võiks tähtaja määramine luua olukorra, kus menetluskulude kindlaksmääramise lahend tuleks teha muude oluliste vaidluste (nt elatise asjad) lahendamise arvelt.⁶⁰

Eelnõu seletuskirjast nähtub, et tegemist on kohtu diskretsiooniõigusega.

Lisaks sellele anti uue regulatsiooniga kohtule õigus lahendada menetluskulude kindlaksmääramise küsimust kirjeldava ja põhjendava osata määrusega TsMS § 177 lg 6 alusel.

Seega, uue regulatsiooni järgi on peamisteks eesmärkideks menetluskulude kindlaksmääramise kvaliteedi paremine ja menetluskulude kindlaksmääramise lahendamise protsessi kiirendamine.

Võrreldes varasema regulatsiooniga otsustati, et otstarbekam oleks lahendada menetluskulude kindlaksmääramist põhiasja raames ja mitte eraldiseisva menetluse raames.

---

⁶⁰ Riigikogu. Kohtute seadus 649 SE I eelnõu tekst, 2009.
<http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute-seadus/>
(20.04.2015).

Kvaliteedi parandamise mõttes on seadusandja seisukohalt õigustatud, et menetluskulude kindlaksmääramisega tegeleb põhiasja vahetu menetleja ehk kohtunik.

Lisaks sellele on tehtud mehhanismid, mille alusel on kohtul võimalik kätte toimetada kohtukulude dokumentatsiooni selle saatmise teel ja teha seaduses sätestatud tingimustel lahendeid menetluskulude kohta kirjeldava ja põhjendava osata.

2.4. Menetluskulude regulatsioon halduskohtumenetluses

Autor peab vajalikuks täiendavalt kirjeldada HKMS regulatsiooni, sest TsMS ja HKMS on oma olemusest sarnased seadustikud ning HKMS praktilisi aspekte on võimalik kasutada TsMS regulatsiooni uurimisel, arvestades siiski TsMS ja HKMS eripära.

Uurimispõhimõttest HKMS-is rääkides tuleb mainida, et „vajaduse korral tuleb kohtul tõendeid koguda omal algatusel. See tähendab, et kohus ei tarvitse piirduda nende tõenditega, mida esitavad menetlusosalised, vaid võib teha neile ettepaneku esitada täiendavaid tõendeid või koguda neid ise“.⁶¹

Isegi seletuskirjas möönab seadusandja seda, et seaduse muudatuse eesmärgiks on kehtestada HKMS-ga sarnane regulatsioon. Seega, sisuliselt oli HKMS omaette TsMS prototüübiks.

Seletuskirjas on märgitud, et „ühe võimaliku lahendusena tsiviilkohtumenetluses menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooni muutmiseks kaaluti menetluse muutmist sarnaseks menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooniga halduskohtumenetluses. Selle valiku eelistena toodi välja: 1) halduskohtumenetluse ja tsiviilkohtumenetluse kulude menetluse sarnasus kui väärtus omaette; 2) halduskohtumenetluses kulude kindlaksmääramise tõrgeteta toimimine ja 3) varasem, enne 2006. a kehtinud kulude kindlaksmääramise kord tsiviilkohtumenetluses, mis sarnanes kehtiva kulude kindlaksmääramise korraga halduskohtumenetluses.“⁶²

---

⁶¹ RKHKo 3-3-1-13-13, p 17. Viidatud: Merusk, K. Pilving, I. Haldusmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2013, lk 28.

⁶² Riigikogu. Kohtute seadus 649 SE I eelnõu tekst, 2009. [http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute-seadus/\(20.04.2015\)](http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute-seadus/(20.04.2015)).

HKMS-le menetluskulude kindlaksmääramise osas on omased järgmised regulatsioonid.

Vastavalt HKMS § 109 lg-le 1 esitatakse menetluskulude väljamõistmiseks kohtule enne kohtuvaidlusi menetluskulude nimekiri ja kuludokumendid. Kuludokumendid, mis seonduvad osalemisega kohtuistungil, kus lõpetati asja arutamine, samuti selliste kulude nimekiri, esitatakse kohtule hiljemalt kolme tööpäeva jooksul pärast istungi lõppu. Kirjalikus menetluses esitatakse menetluskulude nimekiri ja kuludokumendid kohtu poolt määratud tähtaja jooksul. Kuludokumentide ja menetluskulude nimekirja esitamata jätmise korral menetluskulusid välja ei mõisteta.

„Menetluskulude arvestuse aluseks on kohtule esitatud menetluskulude nimekiri ja kuludokumendid. Kohus peab kontrollima, kas esitatud on kulude kandmist tõendavad dokumendid (nt konto väljavõte, maksekorraldus). HKMS § 109 lg 1 kohaselt ei saa kohus menetluskulusid välja mõista, kui kuludokumendid ja menetluskulude nimekiri jäetakse esitamata. Erandina ei saa riigilõvi märkimata jätmise menetluskulude nimekirjas takistada halduskohtus tasutud riigilõivu arvestamist menetluskuluna (RKHKo 3-3-1-17-11, p 15; RKÜKm 3-3-1-15-12, p 71).“⁶³

HKMS § 109 lg 2 alusel esitab asja menetlenud kohus menetluskulude jaotuse menetlusosaliste vahel ja mõistab menetluskulud välja kohtuotsuses või menetlust lõpetavas määruses. Asja järgmisena menetleva kohtu lahendis esitatakse kogu seni kantud menetluskulude jaotus.

Sellest tuleneb, et menetluskulude kindlaksmääramine toimub sisuliselt sama menetluse raames, milles toimus põhiasja lahendamine.

HKMS § 109 lg 4 järgi, kui kõrgema astme kohus muudab alama astme kohtu lahendit või teeb lahendi asja uueks arutamiseks saatmata, muudab ta kohtukulude jaotust.

Vastavalt HKMS § 109 lg-le 6 mõistab kohus välja vajalikud ja põhjendatud menetluskulud.

Riigikohus haldusasjas nr 3-3-1-28-14 asus seisukohale, et „[m]enetluskulude jaotamisel ja väljamõistmisel tuleb esmalt välja selgitada kantud menetluskulude koosseis ja ulatus, siis tuleb otsustada, millised kantud menetluskuludest on vajalikud ja põhjendatud, eristades seejuures lõivukulud, ning seejärel tuleb jaotada need menetluskulud proportsionaalselt kaebuse rahuldamise ulatusega (RKHK 5.05.2011 otsus asjas nr 3-3-1-17-11, p 13). (p 13) HKMS § 109

---

⁶³ Merusk, K., Pilving, I. Haldusmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn Juura 2013, lk 381.

ei näe ette, et kohtule esitatavad menetluskulude nimekiri ja kuludokumendid peavad vastama AdvS § de 61–63 nõuetele. Juhul, kui ringkonnakohtu arvates olid esitatud menetluskulude dokumendid puudustega, oleks kohus pidanud andma kaebajale võimaluse puuduste kõrvaldamiseks (HKMS § 55 lg 1). (p 18) Põhjendatud menetluskuluks ei ole bürookulud. Kuigi bürookulude kandmine on advokaadibüroo ja advokaadi tegevuseks kahtlemata vajalik, ei ole võimalik hinnata nende vajalikkust ja põhjendatust seoses konkreetse kohtuasjaga. (p 20.3.) Kolleegiumi järjekindla praktika kohaselt tuleb maksuasjades kaebuse rahuldamise proportsiooni määramisel lähtuda nõuete suuruselt, mitte arvust (vt RKHK otsused asjades nr 3-3-1-33-12, p 27; 3-3-1-54-12, p 25, ja 3-3-1-65-13, p 30). (p 23)“

Üheks HKMS eripäraks on välja kujunenud kohtupraktika menetluskulude kandmise osas. Riigikohtu asjas nr 3-3-1-64-13 leidis Riigikohus, et “[k]olleegiumi pikaajalise praktika kohaselt saab teiselt poolelt välja mõista vaid tegelikult kantud menetluskulusid (vt nt otsus asjas nr 3-3-1-54-13, p 30). Raha kandmine advokaadibüroo ühelt arvelduskontolt teisele ei lõpeta advokaadibüroo nõuet kliendi vastu ega anna seetõttu alust lugeda menetluskulusid kantuks. Kuigi tegemist on tsiviilkohtumenetluses kehtivast põhimõttest erineva lähenemisega, ei ole selline praktika põhiseadusega vastuolus. Halduskohtumenetluses kehtiv menetluskulude kantuse põhimõte ei piira ebaproportsionaalselt isikute põhiõigust saada tõhusat õiguskaitset. (p 46)“

Seega, HKMS kohaselt kuuluvad väljamõistmisele üksnes kantud menetluskulud, eelkõige lepingulise esindaja kulud, st arve peab olema tasutud. Kui arve ei ole tasutud, siis ei ole õigust nõuda menetluskulude väljamõistmist.

Selline õiguslik positsioon oleks vastuolus TsMS regulatsiooniga, kuna Riigikohtu tsiviilkolleegium oli pikaajaliselt ning järjepidevalt seda meelt, et menetluskulude tõendamiseks piisab arve esitamisest, st arve ei pea olema tasutud.

Riigikohus tsiviilasjas 3-2-1-98-13 leidis muuhulga seda, et menetluskulu tõendavaks dokumendiks on lisaks kulu kandmist tõendavale dokumendile ka menetlusosalisele esitatud arve. (p 13)

Riigikohtu asjas nr 3-3-1-12-12 asus Riigikohus seisukohale, et “[k]ehtiva HKMS eelnõu 902 SE seletuskiri menetluskulude jaotuse osas selgitusi ei anna, kuid teeb viite Riigikogu menetluses olnud HKMS eelnõule 755 SE, märkides et võrdlev analüüs ja põhjendused Riigikogu menetluses muudetud sätete kohta on leitavad eelnõu 755 SE seletuskirjadest jm

menetlusedokumentidest. Kuigi HKMS eelnõu 755 SE seletuskirja kohaselt on muudetud põhimõtet, mille kohaselt peavad menetluskulud olema kantud, ei nähtu HKMS tekstist väidetava muudatuse elluviimist. HKMS v.r § 93 lg 1 ja HKMS § 109 lg 1 on tekstilt kokkulangevad. HKMS § 109 lg-s 1 on reguleeritud täiendavalt kuludokumentide esitamise tähtaeg nii suulises kui ka kirjalikus menetluses. HKMS § 109 ega ükski muu HKMS säte ei toeta põhimõttelist muutust menetluskulude kantuse osas ega anna põhjust senise kohtupraktika muutmiseks.

HKMS süstemaatiline tõlgendamine toetab senist seisukohta menetluskulude kantuse osas. HKMS § 101 lg-s 3 on märgitud, et igas kohtuastmes peab kohus arvestust asjas kantud menetluskulude, muu hulgas asja läbivaatamise kulude kohta (sama sätestas ka HKMS v.r § 83 lg 5). HKMS § 109 lg 2 teise lause järgi esitatakse asja järgmisena menetleva kohtu lahendis kogu seni kantud menetluskulude jaotus (sama sätestas ka HKMS v.r § 93 lg 2 teine lause). HKMS § 109 lg 5 kohaselt ei välista menetluskulude hüvitamist menetlusosalisele see, kui tema eest kandis need muu isik. Sellesisulist sätet HKMS v.r ei sisaldanud, kuid kohtupraktikas on sellist seisukohta teatud tingimustel aktsepteeritud (vt nt otsus asjas nr 3-3-1-28-03). Seega, nii HKMS v.r kui ka kehtiva HKMS järgi peavad menetluskulude väljamõistmiseks olema menetluskulud reaalselt kantud, st vastav arve peab olema tasutud.“

Seega, viidatud kohtuotsuses on veelkord rõhutatud Riigikohtu tsiviil- ja halduskolleegiumite vastupidised arvamused menetluskulude kandmise osas.

HKMS regulatsioonist selgub, et menetluskulude kindlaksmääramine halduskohtumenetluses toimub põhiasja lahendamise raames. Menetluskulusid tuleb esitada enne kohtuvaidlusi, kohtuistungil osalemisega seotud menetluskulusid kolme tööpäeva jooksul alates istungi lõpust. Kui asi lahendatakse kirjalikult, siis menetluskulusid tuleb esitada kohtu määratud tähtaja jooksul.

Sarnaselt TsMS regulatsiooniga rahuldab kohus ainult põhjendatud ja vajalikud kulud.

Analüüsist selgub TsMS ja HKMS erinevus selles, et TsMS järgi ei pea menetluskulusid olema reaalselt kantud; HKMS järgi peavad menetluskulud olema kantud.

2.5. Menetluskulude regulatsioonid kriminaal- ja väärteomenetluses

KrMS § 175 lg 1 p 1 kohaselt on menetluskulud valitud kaitsjale või esindajale makstud mõistliku suurusega tasu ja muud menetlusosalise vajalikud kulud, mis on tekkinud seoses kriminaalmenetlusega. Samas, KrMS § 175 mõttes võib kohus määrata eksperdi, tunnistaja tasu vms.

„Riigikohtu kriminaalkolleegium on märkinud, et otsustades valitud kaitsjale makstud tasu mõistlikkuse üle, tuleb kohtul lahendada küsimus selle tasu maksmise vajalikkusest ja põhjendatusest konkreetses kuriteoasjas ning arvestades selle asja keerukuse astet. Seejuures ei ole vähetähtis kaitsja poolt kohtuistungitel osalemiseks ja asja ettevalmistamiseks kulutatud aeg ja kohtu hinnang selle kohta, kas kaitsja poolt tehtud maht on olnud vajalik ja põhjendatud (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus nr 3-1-1-125-04 – RT III 2005, 3, 18). Riigikohtu kriminaalkolleegium on leidnud, et kaitsjale makstud tasu vajalikkuse ja põhjendatuse hindamisel ei saa samuti mööda minna asjaolust, kuidas see tasu, arvestades tehtud töö mahtu, suhestub sama töömahu täitnud määratud kaitsjale hüvitatava tasuga, aga samuti vabariigi statistiliselt keskmise kuutöötasuga (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus nr 3-1-1-125-04 – RT III 2005, 3, 18).“⁶⁴

„Arvesse peab võtma ka nt õigusteenuse turuhinda, ehkki seegi pole ainumäärav hindamisalus (RKKK 3-1-1-99-11 p 10). Riigikohus luges 2011. a lõpus ühe konkreetse kriminaalasja kontekstis valitud kaitsjate osutatud õigusteenuse mõistlikuks tasumääraks 120 eurot / tund (sh käibemaks) (RKKK 3-1-1-89-11 p-d 36.2, 39.3, 40 ja 41). Kuigi osutatud tasumäära ei saa pidada üldkehtivaks – õigusteenuse mõistliku tunnihinna ülempiir võib varieeruda sõltuvalt nt asja keerukusest ja kaitsja või esindaja töö kvaliteedist, samuti tuleb arvestada inflatsiooni –, on siiski tegemist umbkaudse orientiiriga valitud kaitsja või esindaja tunnitasu mõistlikkuse hindamiseks. Valitud kaitsja kui kaitsjatasu on kokku lepitud AdvS § 61 lg 1 p 2 kohaselt koondtasuna (vt ka RKKK 3-1-1-89-11 p-d 34-36). See eeldab omakorda seda, et valitud kaitsjale või esindajale makstud tasu hüvitamise taotluses oleks ka koondtasu kokkuleppe korral ära näidatud teave õigusabi osutamisele tegelikult kulunud aja ning tehtud toimingute kohta. Olles andnud hinnangu kaitsjatasu hüvitamise taotluses näidatud õigusteenuse ühikuhinna põhjendatusele, tuleb menetlejal valitud kaitsjale või esindajale makstud tasu mõistlikkuse üle

---

⁶⁴ Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus: õigusteaduse õpik: menetlusõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 235–236.

otsustamiseks järgnevalt kontrollida osutatud õigusabi (mahu) vajalikkust ja põhjendatust (RKKK 3-1-1-99-11 p 11; 3-1-1-125-04, p 9).⁶⁵

Väärteomenetlust reguleerib VTMS⁶⁶. Väärteomenetluses kohaldatakse kriminaalmenetluse sätteid, arvestades väärteomenetluse erisusi (VTMS § 2).

Menetluskulude tasumise kord on eraldi sätestatud VV 22. detsembri 2005. a määrusega nr 322 „Kriminaal-, väärteo-, tsiviil- ja haldusajade menetlusest osavõtjatele tasu maksmise ja kulude hüvitamise kord“⁶⁷. Erikulude kohta kehtib VV 22.07.2004 määrus nr 258 „Kriminaalmenetluse erikulude suurus ja arvestamise kord“.⁶⁸

VV 22.07.2004 määrus nr 258 „Kriminaalmenetluse erikulude suurus ja arvestamise korra § 5 kohaselt kaitsjale või esindajale makstud tasu hüvitatakse § 2 kohaselt, pidades silmas „Kriminaalmenetluse seadustiku“ § 175 lõike 1 punkti 1 ja lõiget 2.

VV 22.07.2004 määrus nr 258 „Kriminaalmenetluse erikulude suurus ja arvestamise korra“ § 2 kohaselt erikulud hüvitatakse menetleja määruse või kohtuotsusega „Kriminaalmenetluse seadustiku“ § 189 ja § 190 punkti 2 kohaselt huvitatud isiku või asutuse taotluse ning kulusid tõendavate dokumentide alusel.

---

⁶⁵ Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, lk 427–428.

⁶⁶ Väärteomenetluse seadustik RT I 2002, 50, 313 / RT I, 29.06.2014, 109

⁶⁷ Kriminaal-, väärteo-, tsiviil- ja haldusajade menetlusest osavõtjatele tasu maksmise ja kulude hüvitamise kord. RT I 2005, 71, 557, RT I, 09.12.2014, 19 (kehv redaktsioon). Viidatud: Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E., Ploom, T., Sirk, I. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007, lk 61.

⁶⁸ Kriminaalmenetluse erikulude suurus ja arvestamise kord. RT I 2004, 60, 427, RT I, 29.12.2011, 138 (kehtiv redaktsioon). Viidatud: Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E., Ploom, T., Sirk, I. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007, lk 61.

3. PÕHIMÕTTED JA AUTORI ETTEPANEKUD

3.1. Tsiviilkohtumenetluse põhimõtted

Järgmisena peab autor vajalikuks ja valitud teema nõuetekohaseks käsitlemiseks kirjeldada TsMS põhimõtteid, mis oleksid kohaldatavad menetluskulude kindlaksmääramisel.

Eelkõige käib jutt siin menetlusökonoomia põhimõttest, mida sätestab TsMS § 2.

Selle põhimõtte tähendus seisneb selles, et koosmõjus ja teiste põhimõtete toimetel sellega tagatakse õige ja õigeaegne vaidluste lahendamine, kohtu ülesannete efektiivne täitmine võimalikult lühikese tähtaja jooksul ja minimaalsete kuludega nii kohtu kui ka menetlusosaliste jaoks.⁶⁹

Menetlusökonoomia põhimõtte realiseerub juba eelmenetluse staadiumis, mille käigus peab pool täitma eelmenetluse eesmärgi, st tuvastama, milles seisneb esitatud avaldus ja mida kohtusse pöördunud isik täpselt soovib (TsMS § 392). Eelmenetluse eesmärgi täitmata jätmisel rikub kohus menetlusosaliste protsessuaalse õigust.

Riigikohus selgitab tsiviilasjas nr 3-2-1-67-14⁷⁰, et kohus peab asjaoludele õigusliku hinnangu andmist pooltega arutades arvestama, et kohtulahend ei saa tulla pooltele üllatusena, st kui kohus selgitab seadust pooltele menetluses ühtmoodi, ei saa ta lahendis asuda teistsugusele seisukohale, kui ta ei ole vajadusel menetlust uuendanud ja pooltele uut tõlgendust esitanud ja võimaldanud vastavalt asjaoludele neil ka sellele reageerida, sh esitada asjaolusid ja tõendeid, kui see muudab nt tõendamiskoormust. Samas ei saa kohtu arutelu tõlgendusvõimaluste üle tähendada seda, et kohus ei või lahendis oma varasematest arutlustest üldse väljuda. Oluline on, et kohus ei üllataks pooli teistsuguse käsitlemisega. Ringkonnakohtu menetluses, kus eelmenetluses on selgitanud pooltele õiguslikku olukorda üks kohtunik, tuleb arvestada ka võimalusega, et see kohtunik jääb kollegiaalse otsuse tegemisel oma seisukohtadega vähemusse.

Oluliseks menetlusökonoomia põhimõtte seisukohalt on menetluslikud tähtajad, mille kinnipidamist nõuab TsMS. TsMS § 64 lg 1 alusel võib kohus tema määratud menetlustähtaega põhistatud avalduse alusel või omal algatusel mõjuval põhjusel pikendada. Tähtaega võib

---

⁶⁹ Батлер, У. Сравнительный анализ арбитражного процессуального права России и хозяйственного процессуального права Беларуси: принципы судопроизводства / У. Бартлер, Н. Ерпилева // Арбитражный и гражданский процесс. 2007, № 5, lk 5.

⁷⁰ РКТКo 3-2-1-67-14

korduvalt pikendada üksnes vastaspoole nõusolekul. Menetlustähtaegade lühendamine võiks toimuda üksnes poolte kokkuleppel (TsMS § 64 lg 2 ls 1).

TsMS sätestab ka näiteks minimaalset tähtaega hagile vastuse esitamiseks. TsMS § 394 lg 1 alusel hagile vastuse esitamise tähtaeg peab olema vähemalt 14 päeva hagi kättetoimetamisest alates, hagi välisriiki kättetoimetamisel vähemalt 28 päeva hagi kättetoimetamisest alates. Reeglina kohaldavadki kohtud hagile vastuse nõudmisel minimaalset tähtaega.

TsMS § 632 lg 1 alusel võib esitada apellatsioonkaebuse 30 päeva jooksul, alates otsuse apellandile kättetoimetamisest, kuid mitte hiljem kui viie kuu möödumisel esimese astme kohtu otsuse avalikult teatavastegemisest. TsMS § 670 lg 1 järgi võib esitada kassatsioonkaebuse 30 päeva jooksul otsuse kassaatorile kättetoimetamisest alates, kuid mitte pärast viie kuu möödumist ringkonnakohtu otsuse avalikult teatavastegemisest. Tähtaja ületamisel on võimalik kohtusse pöörduda üksnes mõjuva põhjuse olemasolul.

Menetlusökoonomia põhimõtte nõuab asja lahendamist võimalikult kõige otstarbekamal ja kiiremal viisil, lähtudes seaduses sätestatud vahenditest asja õigeks ja kiireks lahendamiseks.

Kohtul on võimalik jätta menetluse käigus vastuvõtmata selliseid tõendeid, mis ei oma asjas tähtsust. TsMS § 238 lg 1 alusel võtab kohus vastu ainult sellise tõendi ja korraldab selliste tõendite kogumise ning arvestab asja lahendamisel ainult sellist tõendit, millel on asjas tähtsust.

Riigikohus tsiviilasjas 3-2-1-113-13 leidis, et kohus saab keelduda TsMS § 238 lg 1 p 2 alusel tõendi vastuvõtmisest üksnes siis, kui asjaolu positiivse tõendatuse kohta on juba piisavalt tõendeid kogutud, mitte aga siis, kui väidetava asjaolu kohta ei ole tõendeid kogutud. Nimetatud säte on mõeldud tagama menetlusökoonomiat olukorras, kus asjaolu kohta tõendite edasine kogumine oleks tarbetu ajakulu. (p 15)

Riigikohus tsiviilasjas 3-2-1-141-13 leidis, et pooled peavad esitama kohtule asja lahendamiseks olulised faktilised asjaolud üldjuhul kirjalikult taasesitatavas vormis oma avaldusena (eelkõige hagi ja vastuses) ja kohus ei või tugineda otsuses asjaolule, mida pool asja läbivaatamisel ei esitanud. Kohus ei pea ise esitatud tõenditest asjaolusid otsima, vaid pool peab kohtule viitama, millistele asjaoludele ta tugineb, ja kui vastaspool asjaolu vaidlustab, siis peab pool välja tooma, millistele tõenditele ta asjaolu tõendamiseks tugineb (vt ka Riigikohtu 20. oktoobri 2004. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-109-04, p 25). Esitatud dokumentaalne tõend, millest tulenevatele asjaoludele ei ole pooled tuginenud, on asjakohatu ja tuleb tagastada (p 17).

Menetlusökoonomia põhimõtte asetleidmine on aktuaalne juhul, kui kohus peab otsustama menetlusosaliste koosseisu osas. Nii TsMS võimaldab asendada kostjat õige kostjaga või kaasata kaaskostjat, kui nõue ei ole esitatud kõigi isikute vastu. TsMS § 208 lg 1 alusel, kui hageja leiab, et hagi on ekslikult esitatud isiku vastu, kes ei peaks olema kostja, võib kohus kuni kohtuliku arutamise lõppemiseni esimese astme kohtus hageja taotlusel menetlust lõpetamata asendada senise kostja teise kostjaga. Sama paragrahvi lg 2 järgi, kui hageja leiab, et hagi ei ole esitatud kõigi isikute vastu, kes on vaidlustatud õigussuhte osalised, võib kohus hageja taotlusel kuni kohtuliku arutamise lõppemiseni esimese astme kohtus kaasata kostjana ka need isikud.

Samas, kohus võib otsustada, kas poole taotlusel tekkitab vajadus kolmanda isiku kaasamise järele. TsMS § 216 lg 1 järgi pool, kes kohtuvaidluse lahendamise korral tema kahjuks võib kolmanda isiku vastu esitada enda arvates lepingu rikkumisest tuleneva või kahjuhüvitamise või hüvituskohustusest vabastamise nõude või kellel on alust eeldada kolmanda isiku sellise nõude esitamist tema vastu, võib kuni eelmenetluse lõppemiseni või kirjalikus menetluses taotluste esitamise tähtaja möödumiseni esitada asja menetlevale kohtule avalduse kolmanda isiku menetlusse kaasamiseks.

Sõltuvalt esitatud nõuetest võib kohus liita ühes asjas esitatud nõuded või vajadusel eraldada hagid ja arutada neid eraldiseisvates menetlustes. TsMS § 374 lg 1 alusel, kui kohtumenetluses on ühel ajal mitu üheliigilist hagi, milles on samad pooled või mille on esitanud üks hageja erinevate kostjate vastu või mille on esitanud mitu hagejat sama kostja vastu, võib kohus liita hagid ühte menetlusse, kui nõuded on õiguslikult omavahel seotud või need nõuded oleks võinud esitada ühes hagimenetluses ja nende ühine menetlemine võimaldab nende kiiremat lahendamist või lihtsustab nende menetlemist. TsMS § 375 lg 1 järgi, kui kohus leiab, et ühes hagiavalduses esitatud nõuete või hagi ja vastuhagi eraldi arutamine võimaldab asja kiiremat läbivaatamist või lihtsustab menetlust oluliselt või kui hagid on liidetud põhjendamatult, võib ta määrusega eraldada nõuded iseseisvateks menetlusteks.

Tulenevalt TsMS § 405 lg-st 1 menetleb kohus hagi oma õiglase äranägemise kohaselt lihtsustatud korras, järgides üksnes käesolevas seadustikus sätestatud üldisi menetluspõhimõtteid, kui tegemist on varalise nõudega hagiga ning hagi hind ei ületa summat, mis arvestatuna põhinõudelt vastab 2000 eurole ja koos kõrvalnõuetega 4000 eurole. Asja lahendamisel lihtmenetluses võib kohus kõrvale kalduda seaduses sätestatud nõuetest, mis ei ole üldjuhul lubatav tavamenetluse korras. Näiteks kalduda kõrvale tõendite esitamise ja kogumise vorminõuete kohta seaduses sätestatust ja tunnustada tõendina ka seaduses sätestamata

tõendusvahendeid, muu hulgas menetlusosalise seletust, mis ei ole antud vande all; loobuda kirjalikust eelmenetlusest või kohtuistungist; koguda tõendeid omal algatusel.

Juhul kui asja lahendamine toimub lihtsustatud korras vastavalt TsMS § 405 lg-le 1, siis otsuse vaidlustamise korral võib ringkonnakohus jätta apellatsioonkaebuse menetlusse võtmata TsMS § 637 lg 2¹ järgi. Koosõlas TsMS §-ga 637 lg 2¹ TsMS § 405 lõikes 1 nimetatud asjas võetakse esitatud apellatsioonkaebus menetlusse üksnes juhul, kui maakohtu otsuses on antud luba edasikaebamiseks või kui maakohtu otsuse tegemisel on selgelt ebaõigesti kohaldatud materiaalõiguse normi või on selgelt rikutud menetlusõiguse normi või on selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid ja see võis oluliselt mõjutada lahendit.

Riigikohus asus tsiviilasjas 3-2-1-59-14 seisukohale, et „arvestades põhiseaduse § 24 lg-s 5 sätestatud isiku põhiõigust kaevata tema kohta tehtud kohtu otsuse peale, tuleb TsMS § 637 lg-t 21 tõlgendada kitsendavalt, st nii, et see säte annab ringkonnakohtule õiguse keelduda asja väikest hinda arvestades apellatsioonkaebuse menetlemisest üksnes juhul, kui asja lahendus maakohtus on tõenäoliselt õige ja täiendav asja menetlemine apellatsioonimenetluses põhjustaks üksnes tarbetut kulu nii ajaliselt kui ka rahaliselt. Viidatud sätet ei tohiks kasutada asjades, kus tuleb lahendada seni kohtupraktikas ühtse seisukohata materiaalõiguslik küsimus või kus tõendite hindamine võib apellatsioonkaebuse väidetest tulenevalt olla väär (p 10)“.⁷¹

Riigikohus leidis, et “[I]htmenetluse asjades on isikule tagatud kaebeõigus esimese astme kohtu otsuse peale ning samuti on tagatud kaebeõigus Riigikohtule, kui ringkonnakohus ei võta apellatsioonkaebust menetlusse. Riigikohus saab kontrollida apellatsioonkaebuse menetlemisest keeldumise õigust tervikuna, st ka osas, milles ringkonnakohus leidis, et maakohus ei ole selgelt ebaõigesti hinnanud tõendeid või et see ei mõjutanud oluliselt asja lahendamist. Tõendite osas piirdub hindamine siiski esmajoonelise ulatusega, kas tõendite võimalik väär hindamine ja selle mõju maakohtu lahendile on täiesti ilmne. Ringkonnakohus lahendab esitatud apellatsioonkaebuse sisuliselt, ehkki ei pea apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise määruses järgima kõiki TsMS §-s 654 ringkonnakohtu otsusele esitatud nõudeid. (p 10) Lihtmenetluse asjades valdkonnas, mille materiaalõiguse normide kohaldamise kohta ei ole Riigikohtu praktikat, oleks maakohtul otstarbekas anda edasikaebamise luba ja ringkonnakohtul on otstarbekas võtta apellatsioonkaebus menetlusse ka siis, kui maakohus pole edasikaebamiseks luba andnud.

---

⁷¹ RKTkm 3-2-1-59-14

Apellatsioonkaebuse menetlusse võtmata jätmise korral on ringkonnakohtul otstarbekas võtta selgelt väljendatud seisukoht selle kohta, et maakohtute praktikat ei ole vaja määruises märgitud põhjustel ühtlustada. (p 11)⁷²

Seega seaduse reservatsioonist tulenevalt ja vaatamata menetlusosaliste õigustele on põhjendatud asja menetlemine lihtsustatud korras juhul, kui selleks on täidetud seadusest tulenevad eeldused ja erikaebamiskord lihtsustatud korras tehtud lahendi suhtes.

Lihtmenetluses, tagaseljaotsuse langetamisel ja muudes seaduses sätestatud juhtudel võib kohus teha otsuse kirjeldava ja põhjendava osata. Seoses sellega tekkib õiglane küsimus, et kas tegemist on menetlusökonoomiaga ja ka menetluse selline lihtsustamine kiirendab menetlust või tingib asjade korduvat läbivaatamist menetlusosaliste protsessuaalsete õiguste rikkumise tõttu.

Seda enam märgib Riigikohtu kohtunik Villu Kõve, et tagaseljaotsuste puhul ei realiseeru praktikas üldiselt jätkuvalt *iura novit curia* põhimõte, mis on seaduses ometigi kirjas (TsMS § 407 lg 1 ja § 413 lg 1). See tähendab, et tagaselja otsustega mõistetakse praktikas alusetult välja eelkõige lubamatuid krediidiinõudeid, mh liigkõrge intressiga laenusid, viivist intressilt, leppetrahvi tarbijakrediidilt jms, mis on kõik seadusega keelatud.⁷³

Lõppude lõpuks otsustab Eesti Vabariigi kõrgem kohus Riigikohus asja menetlusse võtmise staadiumil asja menetlusse võtmise või sellele võtmata jätmise kasuks. TsMS § 679 lg 1 alusel otsustab Riigikohus mõistliku aja jooksul pärast vastustajale ja kolmandatele isikutele kassatsioonkaebusele vastamiseks ja seisukoha esitamiseks antud tähtaja möödumist määrusega kassatsioonkaebuse menetlusse võtmise või sellest keeldumise. Kusjuures Riigikohus võib jätta põhjendamata, miks ta ei võtta asja menetlusse. Selles võib seisneda menetlusökoonomia põhimõtte realiseerimine ja riigi ressursside kokkuhoidmine.

Tuleks rääkida ka teisest põhimõttest, mis oma olemusest on menetlusökoonomia põhimõtte antagonistiks. Nimelt tegemist on menetlusliku formalismiga.

A. V. Maljukina seisukohalt on menetluslikke põhimõtteid kui selliseid vajalik käsitleda paarides: võistlevuse põhimõte ja uurimispõhimõte, suuline ja kirjalik menetlus jne. Selline

---

⁷² RKTko 3-2-1-170-13

⁷³ Kõve, V. Tsiivikohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nende seotud ohud. *Juridica* IX/2012, lk 670.

lähenemisviis on A. V. Maljukina seisukohalt aluseks selleks, et väita seda, et kui idee ei oma antagonistipaari, siis ei saa teda üldse käsitada põhimõttena.⁷⁴

Menetlusökoonomia põhimõtte vastab sellele põhimõttele, kuna see omab oma antagonisti-paari – menetlusliku formalismi põhimõtte.⁷⁵

V. M. Semjonovi seisukohalt ei ole ökonomia teatud menetlustoimingute mittetäitmise mõttes üldse vastuvõetav tsiviilkohtumenetluse jaoks, kuid aja ökonomia kõigi menetlustoimingute sooritamisel moodustab teise printsiibi olemuse – menetluse kiiruse.⁷⁶

TsMS § 2 järgi on tsiviilkohtumenetluse ülesanne tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega.

Sellest sättest tuleneb tsiviilkohtumenetluse üks juhtpõhimõtetest, mida võib pidada seadustiku kehtiva redaktsiooni koostamise üheks peamiseks tõukejõuks – menetlusökonomia printsiip.⁷⁷

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 kohaselt on igaühel oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis.

Sellest tulenevalt kaitstakse nii siseriiklikult kolme põhimõtet:

1. Asja lahendamine peab toimuma õigesti.
2. Asja lahendamine peab toimuma mõistliku aja jooksul
3. Asja lahendamine peab toimuma võimalikult väikeste kuludega.

Küll Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 puhul võrreldes TsMS-iga kasutatakse terminit „asja õiglane arutamine“ „asja õige lahendamise“ asemel. Autori hinnangul TsMS mõttes peab kohus lahendama asja mitte ainult õigesti, vaid ka õiglaselt.

---

⁷⁴Малюкина А. В. Концентрация процесса — основа своевременного и правильного рассмотрения гражданского дела. Москва: Городец 2009, lk 46.

⁷⁵Ференс-Сороцкий А. А. Процессуальный формализм или процессуальная экономия? Правоведение. 1991, № 4, lk 32.

⁷⁶Семенов В. М. Конституционные принципы гражданского судопроизводства. Москва: Юридическая литература 1982, lk 107.

⁷⁷Kergandberg, E., Kangur, A., Lind, S., Saaremäel-Stoilov, K., Saarmets, V. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008, lk 345.

Õigluse põhimõte on alati avaram ja keerulisem kui õiguse saavutamine. Asi võib olla lahendatud juriidiliselt korrektselt, kuid lõppjärelendus ei pruugi olla kooskõlas ühiskonna õiglustundega.

Lisaks sellele ei kasuta Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 sõnastus otsesõnaliselt seda, et asja lahendamine peab toimuma võimalikult väikeste kuludega, kuna Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni kohaselt peab riik tagama konventsioonis sätestatud põhimõtteid. Kulude kokkuhoid ja selle mõõdukus on eraldiseisev küsimus.

Kiirus ei saa olla menetluse eesmärk omaette. Esmajoones on oluline, et asi lahendatakse õigesti.⁷⁸

Asja lahendamine võimalikult väikeste kuludega sõltub tihti menetluse enda pikkusest, kuna iga menetlustoiminguga kasvavad nii riigi kui ka menetlusosaliste kulud.

Margot Maantoa uuritud magistritöö⁷⁹ teemas on viidatud probleemidele, mis takistavad asjade kiiret lahendamist. „Leiti, et kohtusse esitatud nõudest saab kohtuniku, mitte aga poolte asi ning seda järgnevatel põhjustel: 1. Sageli puudub selgus nõudega taotletava osas ning kohtunik peab hakkama seda ise tuvastama; 2. Hagidele esitatavad vastused ei ole selged ning tõstatavad sama probleemi; 3. Kohtu korraldusi ei täideta või täidetakse hilinemisega; 4. Pooled ja tunnistajad jätavad kohtusse ilmutama; 5. Advokaadid venitavad menetlust enda huvidest lähtuvalt, jättes tähelepanuta õigusemõistmise huvid; 6. Kohus ei saa sekkuda poole õigusesse valida teda esindav advokaat; 7. Tunnistajatele antakse liiga lihtsalt arstitõendeid, mis võimaldab neil kohtust kõrvale hoida; 8. Täiendavate tõendite esitamist lubatakse menetluse ükskõik millises staadiumis; 9. Puuduvad tõhusad sanktsioonid; 10. Kohtuasja toimik sisaldab suurt hulka ebaolulisi dokumente, mida pooled ja kohtunik peavad lugema ning millega nad peavad arvestama; 11. Istungeid ei ole võimalik pidada järjestikustel päevadel; 12. Kohtunikud peavad kirjutama pikki kohtuotsuseid, mis võtab palju aega; 13. Menetlust ei salvestata; 14. Edasikaebamine kohtulahendite peale on liiga lihtne; 15. Apellatsioonikohtud ei toeta esimese astme kohtuid; 16. Puuduvad mõõdikud või eesmärgid, mis soodustaksid kohtuasjade kiiremat lahendamist.“

---

⁷⁸ RKTko nr 3-2-1-43-14

⁷⁹ Maantoa, M. Menetlusökoonomia põhimõtte eesmärk ja rakendamise võimalused tsiviilkohtumenetluses, magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2014, lk 33. Viidatud: Menetlusohje projekti aruande andmed on kättesaadavad Riigikohtu koolituslehel arvutivõrgus: <http://koolitus.riigikohus.ee/calendar/search.html> (20.04.2015).

Suureks probleemiks oli siamaani menetlusdokumentide kättetoimetamise teema. Kohtukulude vähendamiseks ja dokumentide kättetoimetamise lihtsustamiseks on seadusesse viidud innovatiivsed dokumentide kättetoimetamise viisid TsMS § 311¹, § 314¹ ja § 315¹.

Tuleb arvestada sellega, et õigusabikulude kasv on otseselt seotud kohtumenetluse kiirusega, mida kiiremini kohus asja lõpplahendini jõuab, seda väiksemaks menetlusosaliste kulud jäävad.⁸⁰

Sellest tulenevalt peab olema riigi prioriteediks asja lahendamine eelkõige õigesti ja mõistliku aja jooksul.

„Mõistlikust menetlusajast rääkides tuleb esmalt selgeks teha, millise ajavahemiku mõistlikkust hinnatakse. EIK praktika kohaselt hakatakse tsiviil- ja halduskohtumenetluse pikkust reeglina lugema hagi või kaebuse esitamisest pädevale kohtule. Teatud juhtudel võib kohtumenetluse kestus hakata aga kulgema varem: näiteks võib olla vajalik arvestada kohtumenetluse kestuse sisse ka eelnev haldusmenetlus, kui see on kohustuslik tingimus kohtusse pöördumiseks või kui haldusmenetlus on halduskohtumenetlusega vahetult seotud. Kohtumenetluse lõpuks peetakse tsiviil- ja halduskohtumenetluses reeglina seda hetke, kui kõrgeim kohtuaste teeb otsuse või kui kohtuotsus muutub lõplikuks edasikaebamisõiguse lõppemise tõttu. Kohtumenetluse kogukestuse hulka võib arvestada ka kohtuotsuse tegemisele järgnevad faasid, nagu kohtukulude kindlaksmääramine ja kohtuotsuste täitmine. Viimast on EIK selgitanud sellega, et kohtusse pöördumise õigus oleks illusoorne, kui riigi sisesed õigussüsteemid lubaksid lõplikult siduva otsuse täitmata jätta.“⁸¹

„Väga suurt rõhku kohtumenetluste läbiviimisele mõistliku aja jooksul on pööranud ka Euroopa Nõukogu Kohtunike Konsultatiivnõukogu (*Consultative Council of European Judges*, edaspidi *CCJE*). Tegemist on Euroopa Nõukogu nõuandva organiga kohtunike pädevuse, sõltumatuse ja iseseisvuse küsimustes, kelle ülesandeks on edendada demokraatlikule õigusriigile kohaste põhimõtete järgimist ja tõhusat inimõiguste kaitset ennekõike konventsiooni artikli 6 kontekstis. 2004. a võttis CCJE vastu arvamuse mõistliku aja jooksul asja õiglasest arutamisest. CCJE tõstab esile kiire ja tõhusa õigusemõistmise kui teguri, mis mõjutab usaldust kogu kohtuinstitsiooni vastu. CCJE rõhutab, et õigusemõistmise kiirus on siiski vaid üks õigussüsteemi eesmärkidest. Õigusemõistmise kvaliteeti ei tohi samastada õigusemõistmise produktiivsusega. Praktikas on

---

⁸⁰ Kergandberg, E., Kangur, A., Lind, S., Saaremäel-Stoilov, K., Saarmets, V. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008, lk 345.

⁸¹ Laffranque, J., Sarapuu, A. Mõistlik aeg ning selle tagamine tsiviil- ja halduskohtumenetluses. *Juridica* X/2013, lk 729.

aga kvaliteedi tahaplaanile jätmise muutnud läbivaks probleemiks. Seepärast on oluline ka kohtuotsuste kvaliteedi sisustamine ja kvaliteedi hindamine, mille kohta on CCJE samuti arvamuse koostanud. CCJE defineerib kõrgekvaliteedilist kohtuotsust kui otsust, millega saavutatakse nii õige tulemus, kui kohtunikul on võimalik teha kasutada oleva materjali pinnalt, ja milleni jõutakse õiglaselt, kiiresti, selgesti ja otsustavalt. Seega on kohtuotsuseni jõudmiseks kulunud aeg üks oluline kvaliteedi element, kuid mitte ainus. Kohtumenetluses tuleb tagada ka õigus asja õiglasele arutamisele, ühiskondlik kooskõla ja õiguskindlus. Kvaliteedikeskne lähenemine peab arvestama sellega, kui suur on kohtusüsteemi suutlikkus täita talle pandud nõudmisi kooskõlas süsteemi üldiste eesmärkidega, millest üks on menetluse kiirus.

Niisiis ei saa kohtumenetluse kiirust otsida hea õigusemõistmise arvelt. Seda rõhutab ka Euroopa Nõukogu juurde loodud kohtumenetluse efektiivsuse jälgimise komisjon (*European Commission for the Efficiency of Justice*, edaspidi *CEPEJ*). Aeg on hädavajalik, et asja põhjalikult uurida, välja selgitada õiguslikud küsimused, lahendada kõik pooltevahelised suhted ja jõuda põhjendatud otsuseni. Samuti ei ole vähem olulised õigusliku argumentatsiooni kvaliteet ja kohtuotsuste motiveerimise ulatus ning seega kohtuotsuste läbipaistvuse tagamine kohtumenetluse poolte ja avalikkuse jaoks. Tagada tuleb kogu menetluse õiglus: kohtumenetluse läbiviimisega kiirustamine ei tohi mõjutada artiklis 6 sätestatud teisi garantiisid, eriti kohtule juurdepääsu õigust, poolte võrdsust, võistlevuse printsiipi ja õigust omada piisavalt aega ja vahendeid kaitse ettevalmistamiseks. Kui kiirus saavutab eelise kaitseõiguste üle võivad sellel olla kahjulikud tagajärjed õigluse kvaliteedile. Seega on hea õigusemõistmise tava laiemalt üle mõistliku aja printsiibist ja võib õigustada pikemaid, kuid õiglasemaid menetlusi. Menetlusaja „mõistlikkus“ peab peegeldama vajalikku tasakaalu kiire ja õiglase menetluse vahel. Seega vastab mõistliku aja põhimõttele üksnes kaalutletud kiirus.⁸²

„Üks olulisi dokumente, milles on käsitletud kohtumenetluse kestusega seonduvat, on Euroopa Nõukogu juures loodud kohtumenetluse efektiivsuse jälgimise komisjoni (*European Commission for the Efficiency of Justice*)⁸³ vastav raport.⁸⁴ Raporti kohaselt on EIK pretsedendiõigus loonud

---

⁸² Sarapuu, A. Õigus õigusemõistmisele mõistliku aja jooksul tsiviil- ja halduskohtumenetluses Euroopa Inimõiguste kohtu praktika käsitluses, magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2012, lk 9–11.

⁸³ Mõistlik tähtaeg tsiviilkohtumenetluses lk 3. Viidatud: Edaspidi: CEPEJ.

⁸⁴ Mõistlik tähtaeg tsiviilkohtumenetluses lk 3. Viidatud: Calves, Françoise. Length of Court Proceedings in the Member States of the Council of Europe Based on the Case Law of the European Court of Human Rights. Strasbourg: European Commission for the Efficiency of Justice 2006.

kriteeriumid, mida arvestatakse selle hindamisel, kas menetluse aeg on olnud mõistlik või mitte. Niisugusteks kriteeriumideks on:⁸⁵

- Asja keerukus. EIK möönab, et keerulisemate asjade menetlemine võtab rohkem aega, kuid rõhutab, et isegi keerulise asja menetlusele kuluv aeg ei saa olla väga pikk.
- Menetlusosaliste käitumine. Tegemist on ainsa kriteeriumiga, mille puhul EIK on leidnud, et konventsiooni artiklit 6 ei ole rikutud isegi juhul, kui menetlusaeg oli ilmselt liiga pikk. Menetlusosalised vastutavad viivituse eest aga ainult siis, kui nad on ilmselgelt käitunud pahauskselt.⁸⁶ Lõppastmes peavad kohtud kindlustama asja sujuva menetluse⁸⁷ ja menetlusosalisi ei saa süüdistada selles, et nad kasutavad kõiki õiguslikke vahendeid, mis on neile siseriiklikus õiguses antud.⁸⁸
- Võimude (riigi) käitumine. Kui kohtusüsteemi on tabanud ajutine ja ettenägematu töökoormus ning riik on teinud kõik mõistlikult võimaliku selle leevendamiseks, siis võib pikem menetlusaeg mõnel juhul olla õigustatud.⁸⁹
- Õigushüve kaal ehk mis on isiku jaoks menetluses kaalul. Selle kriteeriumi järgi loetakse teatud juhtumid n-ö eesõigusega asjadeks (inglise keeles: *priority cases*).

Tsiviilasjades on sellisteks juhtumiteks näiteks

- töövaidlused;
- juhtumid, kus menetletakse õnnetuse ohvri kompensatsiooninõuet;
- juhtumid, kus isik kannab vanglakaristust;
- juhtumid, kus isiku tervis on kriitilises seisus või isik on väga vana;
- pereelu ja -suhetega seotud vaidlused (nt laste ja vanemate vahelisi suhteid puudutavad vaidlused, hooldusõiguse juhtumid);

---

⁸⁵ Vutt, M. Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses, 2011, lk 3.
http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Moistlik_Menetlusaeg_Tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015). Viidatud: CEPEJ raport, lk 3–4.

⁸⁶ Vutt, M. Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses, 2011, lk 4.
http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Moistlik_Menetlusaeg_Tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015). Viidatud: CEPEJ raport, lk 27.

⁸⁷ Vutt, M. Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses, 2011, lk 4.
http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Moistlik_Menetlusaeg_Tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015). Viidatud: EIK 15. juuli 2004. a otsus Patrianakos vs Kreeka, kaebus nr 19449/02.

⁸⁸ Vutt, M. Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses, 2011, lk 4.
http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Moistlik_Menetlusaeg_Tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015). Viidatud: EIK 23. aprilli 1987. a otsus Erkner ja Hofauer vs Austria, kaebus nr 9616/81. – A117.

⁸⁹ Vutt, M. Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses, 2011, lk 4.
http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Moistlik_Menetlusaeg_Tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015). Viidatud: Grotian, Andrew (Tõlk. Soomets, Silva). Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6. Õigus asja õiglasele arutamisele, p 82. Human rights files, No. 13. Strasbourg: Council of Europe Press 1993.

- piiratud teovõimega isikute kohtuasjad (eestkoste) jmt juhtumid.⁹⁰

Vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale tuleb menetlusaja mõistlikkust hinnata nelja kriteeriumi põhjal: asja keerukus, kaebaja ja avaliku võimu käitumine ning kaebaja jaoks vaidluses kaalul olevad õigushüved.⁹¹

PS § 15 lg 1 järgi on igal õigustatud isikul pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Kuivõrd menetluskulude kindlaksmääramise kord on osa tsiviilkohtumenetlusest, siis menetluskulude kindlaksmääramise korrale laienevad põhiseadusest tulenevad põhimõtted nagu õiguskindluse ja ausa õigusemõistmise põhimõtte jt.

Autor märgib, et „õiguse täpsus ja arusaadavus ei tohi piirduda seadusandja poolt ainult õigusakti sättes kirjeldatuga, vaid selles väljendatu peab lihtsalt ja arusaadavalt näitama, millist õigusliku fakti koosseisu see endas kannab ja millise tagajärje kaasa toob“.⁹²

Põhiseaduse kommenteeritud versioonis⁹³ märgitakse järgmist: „Paragrahvi 15 lg 1 esimene lause ei nimeta põhiõiguse piiramise tingimusi. „PS §-s 15 ettenähtud isiku kaebeõigus ei ole absoluutne. Seadusandjal on õigus määratleda põhiseadusega sätestatud raamides selle piirid, arvestades sealhulgas teiste põhiseaduslike väärtustega.“ (RKPJKm 09.05.2006, 3-4-1-4-06, p 12; 03.04.2008, 3-4-1-3-08, p 5.) Paragrahvi 15 lg 1 esimene lause on ilma piiriklauslita põhiõigus (RKÜKo 16.05.2008, 3-1-1-88-07, p 43; RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 20; 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 23). See kehtib ka selle kohaldamisel koosmõjus §-ga 14: „Põhiseaduse §-s 14 ja § 15 lg-s 1 ei ole sätestatud tingimusi neis sisalduvate õiguste riivamiseks. Seega on neist sätetest tulenevad põhiõigused ilma seaduse reservatsioonita tagatud põhiõigused.“ (RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11, p 65.) Seetõttu saab üldise põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele piiramise õigustusena arvestada üksnes teisi põhiõigusi või põhiseaduslikke väärtusi (RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11, p 65; vrd RKÜKo 16.05.2008, 3-1-1-88-07, p 43; 29.11.2011, 3-3-1-22-11, p 29; RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 20; 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 23; 20.06.2012, 3-4-1-9-12, p 31; vt II ptk sissejuhatus p 8.3). Põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele mõningane kitsendamine on vajalik eelkõige õiguskindluse ja kohtusüsteemi ülekoormamise vältimiseks (RKHKm

⁹⁰ Vutt, M. Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses, 2011, lk 3–4. http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Moistlik_Menetlusaeg_Tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015).

⁹¹ EIKo 27.06.2010, nr 30979/96, Frydlender vs Prantsusmaa, EIKo 06.05.1981, nr 7759/77, Buchholz vs Saksamaa

⁹² Narits, R. Õiguse entsüklopeedia 2. täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Juura 2007, lk 133.

⁹³ Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne, 2012. <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-15/> (20.04.2015).

06.09.2007, 3-3-1-40-07, p 11). Seetõttu on peamiseks põhiseaduslikuks väärtuseks § 15 lg 1 riive õigustamisel kohtusüsteemi efektiivne toimimine ehk menetlusökoonomia (vrd RKÜKo 17.03.2003, 3-1-3-10-02, p 28; 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 26.2; 29.11.2011, 3-3-1-22-11, p 29.1; 03.07.2012, 3-1-1-18-12, p 42; RKPJKo 09.04.2008, 3-4-1-20-07, p 19; 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 20; 15.12.2009, 3-4-1-25-09, p 23; 19.04.2011, 3-4-1-13-10, p 57, 62; 01.11.2011, 3-4-1-19-11, p 26, 32). Samuti on RKÜK pidanud õigusega legitiimseks õiguskindluse tagamist (RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11, p 67). Põhiseadusliku väärtusena kaheldav ja probleemne on seevastu Riigikohtu poolt hiljuti mängu toodud õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu põhimõtte (RKÜKo 29.11.2011, 3-3-1-22-11, p 29.2; 06.03.2012, 3-2-1-67-11, p 25.5; RKPJKo 01.11.2011, 3-4-1-19-11, p 27; 20.06.2012, 3-4-1-10-12, p-d 29, 31; vrd II ptk sissejuhatus p 8.3).“

Sellest tulenevalt teeb autor järelduse, et seadusandja võib kehtestada teatud reservatsioone kohtusüsteemi ülekoormuse vältimiseks. Oluliseks tuleb siiski pidada seda, et kohtusüsteem peab toimima kooskõlas menetlusökoonomia põhimõttega.

Kui varasemas kohtupraktikas oli suureks probleemiks kõrged riigilõivud, siis pärast riigilõivuseaduse viimaste aastate reformi on Eestis kehtestatud mõõdukas riigilõivusüsteem.

„Üldine põhiõigus tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele annab õiguse ligipääsuks kohtule ka sõltumata hageja või kaebaja majanduslikust suutlikkusest tasuda riigilõive. Mis tahes riigilõiv riivab igal juhul õigust pöörduda kohtusse (vrd RKPJKo 17.07.2009, 3-4-1-6-09, p 15), sest kujutab endast takistust selle õiguse realiseerimisel. Majanduskriisi puhkedes tõstis Riigikogu oluliselt kohtulõive (vt RT I 2008, 59, 330; 2010, 21, 107). RKÜK nimetas kehtestatud ülikõrgeid kohtulõive õigusega Euroopa mastaabis erakordseteks (RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 48.3; 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 29.3). RKÜK osutas sellele, et riigilõivu tasumise kohustust ettenägevad ja isikutele menetlusabi andmist piiravad sätted moodustavad ühtse regulatsiooni (RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 57.2; 22.11.2011, 3-3-1-33-11, p 29.3). Seetõttu on menetlusabi saamise õigus osa kohtusse pöördumise õigusest ja menetlusabi andmise tingimused riivavad kohtusse pöördumise õigust, sest isik saab kohtusse pöörduda vaid juhul, kui tasub riigilõivu, või siis, kui talle võimaldatakse menetlusabi kas riigilõivu tasumisest osalise või täieliku vabastamise, riigilõivu määra vähendamise või riigilõivu tasumise ajatamise teel (RKPJKo 01.11.2011, 3-4-1-19-11, p 23). Tähele tuleb panna seda, et kohtulõiv riivab kohtusse pöördumise õigust ka siis, kui isikule on tagatud menetlusabi saamise võimalus, kuid ta on allajäämisel kohustatud kandma kohtukulu, sest sellisel juhul takistab

kohtusse pöördumist protsessis allajäämise risk. Kommentaari kirjutamise ajaks on Riigikogu kohtulõivude ülemmäärasid oluliselt alandanud (vt RT I, 29.06.2012, 3).⁹⁴

PS § 15 lg 1 ja EIK art 6 lg 1 tähenduses on oluline, et isikul oleks võimalus pöörduda kohtusse. Autor on seisukohal, et PS ja EIK laiemal tõlgendamisel tekkib õiglane küsimus, kas kõrged esindajatasud võivad olla takistuseks õigusmõistmisele. Kui riigilõiv on ilmselgelt ebamõistlikult suur ja kohtusse pöördujal puudub võimalus tasuda riigilõivu, samas ei ole teatud põhjustel võimalust anda isikule menetlusabi, ei ole isikul õigust pöörduda kohtusse. Seega esineb riigilõivude puhul kohtusse pöördumise takistus kui selline. Esindajate suured tasud võivad olla ka selliseks takistuseks, kuna kohtusse pöörduja võib karta kaotada kohtuprotsessi ja kompenseerida kohtumenetluses võitjale tema kantud menetluskulud. Arvestades Eesti elanike majanduslikku kindlustatust, menetluskulud summas 5000 kuni 10 000 eurot võivad tähendada isiku sisulist pankrotti või isiku majandusliku olukorra olulist halvenemist, kuna isikul ei ole nii suurt rahakogust kuskilt võtta. Seega, autori seisukohalt võib hirm kõrgete esindajakulude osas kanda vastaspoole menetluskulusid olla vastuolus kohtusse pöördumise põhimõttega.

Päästeringiks võib antud olukorras pidada õigusabikulude kindlustamist, kuid samas tuleb arvestada Eesti majandusliku olukorraga, et inimesed ei saa endale lubada õigusabikulude kindlustust või ühiskonna õiglustunne ei ole veel sedavõrd arenenud.

„Eesti on õigusabikulude kindlustuse leviku osas alles algjärgus, arvestades et õigusabikulude kindlustuse algusaastaks loetakse 1917ndat aastat. Kindlustatud isikuid on umbes 2% Eesti elanikkonnast. Samas, kui mujal riikides, näiteks Rootsis on see osakaal 97%. Kindlustusmaksete käibe osas on kõige ulatuslikumalt eraldiseisva eraõigusabikulude kindlustusega tegelikult kaetud hoopiski Saksamaa elanikud, kellest umbes 44% omab õigusabikulude kindlustust. Seal on turul ka kõige rohkem pakkujaid, koguni umbes 50 kindlustusandjat ning aastas lahendatakse umbes 3 miljonit juhtumit ning advokaadid saavad 25% oma tuludest kindlustuselt. Suurbritannias omab õigusabikulude kindlustust umbes 30% elanikkonnast.“⁹⁵

Seega järeldab autor, et õigusabikulude kindlustamise võimalus ei ole paljudele inimestele Eestis kättesaadav, mistõttu inimeste hirm pöörduda kohtusse võib rikkuda kohtusse pöördumise õigust. Pikemas perspektiivis võib olukord siiski muutuda, kuid tänapäeval on probleem üsna aktuaalne.

⁹⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne, 2012. <http://www.pohiseadus.ee/pg-15> (20.04.2015).

⁹⁵ Reilik, J. Õigusabikulude kindlustus, magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2013, lk 14–15.

Kui üldistelt aspektidelt üle minna üksikaspektidele, siis Tartu Ringkonnakohtu kohtunik Andra Pärsimägi rõhutab menetluskulude kohta, et menetluskulud peaksid samaaegselt täitma kolme funktsiooni:

- katma menetluse läbiviimise kulu;
- sundima kaaluma menetluse alustamise otstarbekust ja juba menetluses osalejat suunama käituma heas usus, sh tuleb iga kord kaaluda, kas taotluse esitamine või taotlusele vastuvaidlemine või edasikaebamine on menetluse seisukohalt oluline või suurendab see üksnes aja- ja menetluskulu;
- võimaldama kohtule juurdepääsu igale õiguste kaitset vajavale isikule.

Menetluskulude juures on oluline:

- kulude esialgne kandja määratlemine;
- kuludest vabastamise võimalused;
- kulude jaotamine;
- kulude kindlaksmääramine;
- kulude tegelik tagasisaamine.⁹⁶

Tartu Ülikooli õigusteaduse dotsent Carri Ginter kirjutab konkreetses kaasuses tehtud menetluskulude kindlaksmääramise määruse teksti suhtes järgmist: „Olles loetlenud määruses hagi ja vastuse lehekülgede arvu, tegi kohtunikuabi julge järelduse, mille kohaselt „kohtumääruse analüüsiks ja selle pinnalt kaebuse koostamiseks ei saa kvalifitseeritud õigusteadmistega isikul kuluda käesoleval juhul rohkem kui 10 tundi“. Samas menetluses leiab hilisema menetlusstaadiumi kohta sarnase ultimatiivses vormis esitatud järelduse, mille kohaselt „edasiseks menetluseks õigusliku positsiooni kujundamisele ning taotluse koostamisele ei saa kuluda rohkem kui 2 tundi“. Samas määruses leidub väljendeid „ei saa kuluda“ ja „ei saa kvalifitseeritud õigusteadmistega isikul kuluda“ mitmel leheküljel ja korduvalt.

Väljend „kvalifitseeritud õigusteadmistega isik“ kajastub üksmeelselt mitme erineva kohtumaja määrustes. Keeleliselt võib määrustes esitatud lause ümber öelda järgnevatel alternatiivides: a) advokaat on esitanud kohtule kulunud aja kohta valeandmeid või b) kui advokaat oleks kvalifitseeritud õigusteadmistega, ei oleks tal nii palju aega kulunud. Ma ei ole kindel, et päriselu annab menetleja niivõrd karmideks väärtushinnanguteks piisavalt ainet. Vaevalt on

---

⁹⁶ Pärsimägi, A. Hagimenetlus: hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura 2014, lk 219.

demonstreeritud statistiliselt usaldusväärset andmestikku, mis lubaks teha advokatuuri liikmete kohta selliseid üldistusi.

On fakt, et erinevad inimesed töötavad eri kiirusega. Menetleja eelnimetatud väärtushinnang ja faktiväide võiksid tunduda usutavamad, kui määruse motiivides käsitletakс kaasuse eripärasid. Enamasti koosneb määruse retoorika siiski kasutatud lehekülgede arvust ja sellest, kas menetleja hinnangul kasutatud argumendid varasemalt esitatud dokumentidega „ulatuslikult kattuvad“ või mitte. Ka kattuvuse osas esitatud etteheidete puhul kohtab asjakohaseid näiteid harva.

Lisaks jääb veel moraalne küsimus, kas ikka on vaja otseses ja ultimatiivses vormis seada küsimärgi alla kolleegi tegevuse eetilistust ja tema kutsepädevust olukorras, kus talle pole antud täiendavat võimalust olukorra eripärasid selgitada. Kuidas tõlgendab kirjapandud julgeid järeldusi määrust lugev klient?⁹⁷ Sellest võib teha järelduse, et kohtutel peavad olema ühtsed meetodid menetluskulude kindlaksmääramisel.

Menetluskulude kindlaksmääramine toimub menetluskulude deklareerija ja kohtu „dialogis“. Menetluskulude deklareerija tegutseb oma lepingulise esindaja kaudu. Kohus kontrollib aga menetluskulude põhjendatust seadusest lähtudes.

Riigikohtu kohtunik Villu Kõve kirjeldab kohtunike ja advokaatide hulgas läbiviidud küsitluse põhjal järgmist. „Mõneti üllatav oli küsitlusest ilmnenu arusaam, mis on menetluse venimise põhiliseks põhjuseks. Nimelt arvas 60% kõigist vastanuist, et selleks on kohtunike suutmatust või tahtmatust menetlust ohjata ja juhtida, ning 36% leidis, et selleks on poolte ebakompetentsus või tahtlikult menetlust takistav käitumine. Veelgi üllatavam oli aga see, kui polariseerunud olid siin kohtunike ja advokaatide seisukohad: nimelt leidis 89% advokaatidest, et menetluse venimises on süüdi kohtunikud, 80% kohtunikest aga, et hoopis advokaadid.

Sellist vastastikust sallimatust on raske seletada muu kui oluliste puudujääkidega kohtunike ja advokaatide vahelises koostöös ja suhtluses ning seda nii menetluse korralduse tasemel üldisemalt kui ka konkreetsete asjade lahendamisel, s.t kohus ja menetlusosalised ei ole mängu reeglites piisavalt aegsasti ja selgelt kokku leppinud.

Tähelepanu väärrib, et vaid 3% vastanuist pidas menetluse põhiliseks probleemiks menetlusseaduse liigset jäikust, detailsust ja kohmakust ning 1% arvates on probleemiks

---

⁹⁷ Ginter, C. Menetluskulude väljamõistmine tsiviilasjades. Kohtute aastaraamat 2011, lk 65. http://www.riigikohus.ee/vfs/1345/Kohtute_aastaraamat2011_20apr.pdf (20.04.2015).

menetlusseaduse vähene detailsus konkreetsete olukordade lahendamiseks. Samuti väärrib märkimist, et mitte ühtki protsenti ei kogunud toetust arvamusele, et poolte õigused menetluses on liiga suured või et materiaa lõigus oleks liiga keerukas. Seega võib kokkuvõttena öelda, et vastanute rõhuv enamuse nägi tsiviilkohtumenetluse venimises süüd inimestel (olgu ka vastastikku) ning vaid tühi vähemus seaduses.⁹⁸

Magistritöös „Menetlusõkonomia põhimõtte eesmärk ja rakendamise võimalused tsiviilkohtumenetluses“⁹⁹ püstitas Margot Maantoa probleemi, et võimalikud menetluse kiirendamise lahendused toimuvad eelkõige menetlusosaliste õiguste vähendamise arvelt – sh suulise kärpimine, lahendite põhjendamiskohustuste piiramine, lihtmenetluse laiendamine jms –, ning kas menetluse kiirendamiseks võimalike lahenduste väljatöötamisel on arvestatud üldse selleks vajamineva ressursi olemasoluga.

Vastavalt 2013. a läbiviidud küsitlusele¹⁰⁰ selgus küsitatud isikute seas, et kõige olulisemaks kohtumenetluses tuleb pidada järgmist:

1. Kohtuotsus on õiglane;
2. Kohtusüsteemi usaldusväärsus;
3. Kohtuprotsessis osalemise maksumus.

Kõige vähemolulistemaks aspektideks osutusid järgmised:

1. Ajakulu viimasest istungist otsuseni;
2. Kohtumenetluse kiirus.

Kohtute seaduse eelnõuga 649 SE I¹⁰¹ (algatatud 16.12.2009) üüritati inkorporeerida kohtute seadusesse sõltumatu ja korrakohase õigusemõistmise põhimõtet. Seaduse eelnõu jäi siiski vastu võtmata.

Eelnõu teksti § 2 kõlas järgmiselt:

---

⁹⁸ Kõve, V. Tsiviilkohtumenetlusekiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud. Juridica IX/2012, lk 662.

⁹⁹ Maantoa, M. Menetlusõkonomia põhimõtte eesmärk ja rakendamise võimalused tsiviilkohtumenetluses, magistratöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2014, lk 4.

¹⁰⁰ Turu-uuringute AS. Menetlusosaliste rahulolu kohtusüsteemiga. Küsitlus menetlusosaliste seas, 2013. http://www.riigikohus.ee/vfs/1545/Menetlusosaliste%20uuring_kokkuv6te_2013.pdf (20.04.2015).

¹⁰¹ Riigikogu. Kohtute seadus 649 SE I eelnõu tekst, 2009. <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute-seadus/> (20.04.2015).

- (1) Õigust mõistab ainult kohus.
- (2) Kellelgi ei ole õigust sekkuda õigusemõistmisesse.
- (3) Kohtus ja selle lähikonnas on keelatud teod, mis on suunatud õigusemõistmise häirimisele.
- (4) Kohtuasja lahendab kohtunik ainuisikuliselt või kohtumenetluse seaduses sätestatud juhul kohtukoosseis kollegiaalselt.
- (5) Kohtu esimehel on õigus kaasata kohtuasja lahendavasse kohtukoosseisu teise sama astme kohtu või madalama astme kohtu kohtunik tema nõusolekul ja kooskõlastatult vastava kohtu esimehega. Kaasatud kohtunik ei või olla asjas eesistuja ega ettekandja.
- (6) Õigusemõistmine on korrakohane, kui see on aus ja objektiivne, tagab isikute vaba juurdepääsu õigusemõistmisele ja nende õiguste kaitse, samuti kohtuasjade lahendamise mõistliku aja jooksul.

Huvipakkuv on eelnõu § 2 lg 6, mille suhtes eelnõu seletuskirjas¹⁰² on märgitud:

„Eelnõu § 2 lõikes 6 on defineeritud üks seaduse põhimõisteid – korrakohane õigusemõistmine. Õigusemõistmine on korrakohane, kui see on aus ja objektiivne, tagab isikute vaba juurdepääsu õigusemõistmisele ja nende õiguste kaitse, samuti kohtuasjade lahendamise mõistliku aja jooksul.¹⁰³ Sama mõistet on korduvalt kasutatud ka kehtivas kohtute seaduses (KS § 12 lg 2, § 20 lg 2, § 24 lg 2, § 45), milles märgitakse, et kohtu esimees peab vastutama õigusemõistmise korrakohase toimimise eest kohtus ning antakse kohtu esimehele ka vastav järelevalvevolitus. Samas jätab kehtiv õigus täielikult määratlemata, mida tuleks mõista korrakohase õigusemõistmise all. Taolist selgusetust ei saa pidada mõistlikuks, sest selliselt jäetakse liiga lahtiseks need kriteeriumid, mille alusel õigusemõistmise toimimise korrakohasust hinnata. Sellises olukorras ei ole sisuliselt üldse teada, mille eest kohtu esimees siis tegelikult ikkagi vastutab. Eelnõus on seevastu kohtusüsteemi arengu põhimõtete punktist 3 juhitud kirjeldatud peamisi tingimusi, mis peavad olema täidetud, et saaksime rääkida õigusemõistmise korrakohasusest. Korrakohase õigusemõistmise definitsiooni ei saa siiski võtta matemaatilise valemiga, milles tuleks konkreetse juhtumi hindamiseks üksnes vajalikud muutujad asendada.

¹⁰² Riigikogu. Kohtute seadus 649 SE I eelnõu seletuskiri, 2009.

<http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute-seadus/> (20.04.2015).

¹⁰³ Viidatud kohtute seadus 649 SE I eelnõu seletuskirjas. Tuleb tõdeda, et kuigi eelnõus on korrakohast õigusemõistmist püütud Eesti kohtusüsteemi arengupõhimõtete eeskujul (p 3) defineerida, jääb see paratamatult suuresti siiski määratlemata õigusmõisteks, mille sisu ei ole võimalik ammendavalt avada. Kindlasti on seejuures võimalik ning ka vajalik lähtuda muu hulgas Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohtadest, mida Strasbourgi kohus on väljendanud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõiget 1 puudutavates asjades, sisustades õigust õiglasele kohtulikule arutamisele. (Eesti kohtumenetlusi on selles osas püütud analüüsida teoses: Eerik Kergandberg, Andreas Kangur, Sten Lind, Katrin Saaremäel–Stoilov, Virgo Saarmets. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008, lk 151 jj.).

Kuna iga kohtuasi on ainulaadne, ei ole võimalik õigusemõistmise korra kohasuse kriteeriumeid jäigalt määratleda.

Korrahast õigusemõistmist tuleb laiemas mõttes pidada kogu kohtusüsteemi tegevuse esmaseks eesmärgiks – riigis ei pea toimima mitte õigusemõistmine niisama, vaid see peab vastama ka teatud kriteeriumitele, eelkõige olema aus, õiglane ja õigeaegne. Seejuures tuleb saavutada olukord, kus õigusemõistmine on korrahane mitte ainult konkreetset kaasust silmas pidades, vaid tervikuna kõigil juhtudel, kohtusüsteemi läbivalt. Täna see paraku veel nii ei ole, näiteks ei suudeta sugugi alati kohtuasja lahendada mõistliku aja jooksul.¹⁰⁴ Eelnõus nähakse aga ette mitmeid muudatusi järelevalve korralduses, mis loovad eeldused puudujääkide kõrvaldamiseks ja probleemide ennetamiseks (vt KSE §-d 95–102). Etteruttavalt võib märkida, et kuigi eelnõu § 22 lõike 3 sissejuhatava lause kohaselt vastutab õigusemõistmise korrahase toimimise eest riigis Riigikohtu esimees, ei tähenda see siiski tema ainuvastutavust, vaid see on kogu kohtusüsteemi kui terviku ülesanne, iga kohtusüsteemi juhtimise, järelevalve ja haldamisega tegelev isik, asutus või kogu peavad samuti seisma hea õigusemõistmise korrahase toimimise eest oma pädevuse ja volituste piires (vt KSE § 3 lg 1, § 5 lg 4 p 2, § 14 lg 3, § 22 lg 3, § 95 lg 1, § 98 lg 4 p 1, § 99 lg 2 p 1).“

Määratluses on loetletud korrahase õigusemõistmise viis tunnust: 1) ausus; 2) objektiivsus; 3) isikutele vabalt juurdepääsetavus; 4) isikute õiguste kaitse tagatus; 5) kohtuasja lahendamise tagatus mõistliku aja jooksul. Mõningal määral võib segadust tekitada küsimus, milline on nende elementide omavaheline seos, sest osaliselt need ju kattuvad. Tegelikult võiks õigusemõistmise korrahase ja aususe vahele panna isegi võrdusmärgi, kui ausus ja õiglus samastada, nagu seda on teinud Ameerika õigusfilosoof John Rawls. Rawlsi järgi on ausameelsus õigluse mõiste

---

¹⁰⁴ Viidatud kohtute seadus 649 SE I eelnõu seletuskirjas. Näiteks on Euroopa Inimõiguste Kohus viimastel aastatel mitmel korral tuvastanud, et Eesti riik on rikkunud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikes 1 sätestatud kohtumenetluse ebamõistlikult pika menetlusaja keeldu. Vt nt *Treial v. Eesti* (02.12.2003), *Shchiglitsov v. Eesti* (18.01.2007), *Saarekallas OÜ v. Eesti* (08.11.2007) ning eriti *Missenjov v. Eesti* (29.01.2009). Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium käsitles seda teemat põhjalikult 30.12.2008 määruses asjas nr 3-4-1-12-08. Probleemidele selles valdkonnas on teravalt osutanud ka õiguskantsler oma 2007. aasta tegevuse ülevaates (Tallinn 2008), vt lähemalt lk 78–82.

kõige põhilisem idee.¹⁰⁵ Sageli kasutataksegi ausat menetlust õiglase menetluse sünonüümina (*fair trial*).¹⁰⁶

„Kui hea usu põhimõtte kohustab ainult pooli, siis protsessi aususe põhimõtte puudutab eelkõige kohut. See põhimõtte, mis hakkab kasutatud nime all (sks *Fairneß*, ingl *fairness* – õiglus, erapooletus, ausus) Saksamaal alles tasapisi juurduma, pärineb anglo-ameerika õigusest ja selle *fair trial* ja ka *due process of law* nõuetest. Niivõrd kui selle põhimõtte kontuurid on praegusel ajal määratavad, kuulub aususe põhimõtte alla näiteks nõue, et kohtuotsus tuleb teha mõistliku aja jooksul.“¹⁰⁷

3.2. Autori ettepanekud

Analüüsisides menetluskulude teemaatikat kogumis asub autor seisukohale, et TsMS-is menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioonist rääkides esineb järgmisi kitsaskohti ja probleeme.

Iseenesest menetluskulude regulatsioonide korduvat muutmist viimaste aastate jooksul ei saa pidada positiivseks nähtuseks. Seadusandja peab looma selliseid seadusi, mis oleksid selged ja rakendatavad ja vastaksid seaduse üldpõhimõtetele.

Autor lähtub TsMS üldpõhimõttest, et tsiviilasja lahendab kohus õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega.

Asja õige lahendamise küsimuse all tekkib eelkõige küsimus menetluskulude põhjendatud suuruse osas. Menetluses võitnud poolel võib tekkida õigustatud ootus, et ta saab menetluses kantud menetluskulud teiselt poolelt tagasi. Kahjuks praktika näitab, et see ei pruugi olla alati niimoodi.

---

¹⁰⁵ Saarmets, V. Mis on korra kohane õigusemõistmine ja kuidas seda tagada, 2009. http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/virgo_saarmets_mis_on_korraline_oigusemoistmine_ja_kuidas_seda_tagada.pdf (20.04.2015). Viidatud: John Rawls. Õiglus kui ausameelsus („*Justice as Fairness*“, 1958).

¹⁰⁶ Saarmets, V. Mis on korra kohane õigusemõistmine ja kuidas seda tagada, 2009. http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/virgo_saarmets_mis_on_korraline_oigusemoistmine_ja_kuidas_seda_tagada.pdf (20.04.2015).

¹⁰⁷ Paulus, C. G. Tsiviilprotsessiõigus: kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002, lk 99, äärenumber 224.

Esiteks asub autor seisukohale, et Eesti kohtupraktika menetluskulude kindlaksmääramise kohta ei ole järjepidev, kuna ei ole selgeid indikatsioone, kuidas kohtud peavad kontrollima menetluskulude põhjendatust. TsMS regulatsioonid sätestasid aastate jooksul, et hüvitamisele kuuluvad ainult vajalikud ja põhjendatud menetluskulud. Ülejäänud osas on kohtutel suur diskretsiooniruum omal õiglasel äranägemisel otsustada menetluskulude kindlaksmääramise avaldus menetlemisel. Selline praktika võib olla ohtlik õigusriigi jaoks, kuna see ei anna kohtusse pöördunud isikutele õiglustunnet.

Eesti kohtupraktika peab vastama eelkõige küsimusele ning olema järjepidev küsimuses, kas Eestis peab kehtima nn „totaalreparatsiooni põhimõte“, st hüvitamisele kuuluvad kõik kahjud ja kohus ei saa vähendada menetluskulude suurust lähtudes ainuüksi proportsionaalsuse põhimõttest.

Kohus võib vähendada advokaadi tasu kui advokaat tegutses ebaefektiivselt või kulutatud aeg oli suunatud küsimuste lahendamisele, mille suhtes vaidlust ei olnud.¹⁰⁸

Tekkib küsimus, kas võimalikuks lahendiks võib siin olla nt analoogia RKTko 3-2-1-84-14 kohtueelsete õigusabikulude hüvitamise kohta VÕS § 128 lg 3 ja VÕS § 115 lg 1 alusel või peab menetluskulude kindlaksmääramine tsiviilkohtumenetluses olema teistsuguselt reguleeritud.

„Eesti õigus lähtub tsiviilõiguslikes suhetes kahju hüvitamisel printsiibist, mille kohaselt on kahju hüvitamise peamiseks eesmärgiks kannatanud isikule tema kahju korvamine. Paragrahvi 127 lg-s 1 sätestatud kahju hüvitamise eesmärki – asetada kahjustatud isik võimalikult samasse olukorda, milles ta oleks olnud, kui kahju ei ole tekitatud – on pidevalt rõhutatud ka Eesti kohtupraktikas (vt RKTko 3-2-1-14-00, 3-2-1-86-01, 3-2-1-153-02, 3-2-1-106-03, 3-2-1-137-05, 3-2-1-149-05). Kahju hüvitamise eesmärgiks ei ole kohustust rikkunud poole karistamine (RKTko 3-2-1-137-05).“¹⁰⁹

„Paragrahvi 127 lg 2 aluseks oleva nn normi õiguskaitse ehk rikutava kohustuse eesmärgi teooria lähtekohaks on tees, et kõik juriidilised kohustused teenivad teatud huvide kaitset (sks *Schutzzwecktheorie*). See tähendab, et kahju hüvitamise nõude aluseks olev norm/kohustus ei ole mõeldud mitte kõikide mõeldavate rikkumise kausaalsete tagajärgede ärahoidmiseks, vaid üksnes teatud konkreetsete kahjude vältimiseks. Erinevalt ettenähtavuse reeglist, mis on

¹⁰⁸ Kane, M. K. Civil Procedure. St. Paul, MN: West Publishing Company 1990, lk 265.

¹⁰⁹ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, lk 438.

kohaldatav üksnes lepingulise vastutuse puhul, kehtib rikutud kohustuse eesmärgi teooria ka lepinguvälise vastutuse korral. Kahjuhüvitise suuruse määramisel tuleb lähtuda kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevast lepingust või normist, kuna just see leping või norm määrab ära võlgniku kohustused, näidates, millised võlausaldaja huvid peavad saama rahuldatud. See omakorda määrab ära, millised lepingust või seadusest tulenevate kohustuste rikkumise tagajärjed peab võlgnik võlausaldajale hüvitama. Niisiis tuleb rikutava kohustuse eesmärgi teooria puhul lähtuda nõude aluseks oleva normi teleoloogilisest tõlgendamisest ning selgitada selle kaudu välja nende võlausaldaja huvide ring, mille kaitsmiseks rikutud norm kehtestati või lepinguline kohustus võeti.¹¹⁰

Kohtul on õigus vähendada ka lepingulise esindaja kulusid (õigusabikulusid) kohtu hinnangul vajaliku ja põhjendatud suuruseni.¹¹¹

„Saksamaal advokaatide tasu baseerub RVG-I (Rechtsanwaltsvergütungsgesetz). Advokaatide tasu arvutatakse sarnaselt riigilõivu määradega. Advokaat määrab vaidluse hinda, mis tavaliselt sarnaneb kohtu poolt tuvastatud hinnaga. Maksimalne hind on 30 mln EUR. Juhul kui advokaat esindab mitut menetlusosalist, iga menetlusosaliste suhtes võib olla kehtestatud maksimalne hind kuni 100 mln EUR. Vastavalt tuvastatud hinnale advokaat määrab ühe isiku esindamise hinda vastavalt tabelile, mis on RVG-le lisatud.“¹¹² Seega, autori arvates on sellega tagatud menetluskulude ettenähtavus juba menetluse alguses. Ettenähtavus võimaldab vastaspoolele ette näha menetluskulude suurust ja vältida alusetu rikastumise olukordi või põhjendamatute nõuete esitamist. Samas tundub õiglaselt, kui advokaatidel on põhimõtteliselt ühed samad hinnad.

Olukorras, kus kohtul on võimalus menetluskulusid vähendada, ei ole siiski täidetud totaalreparatsiooni põhimõte. Järelikult ei saa menetluses võitnud pool oma menetluskulusid täies ulatuses tagasi. Kui kohtupraktika aktsepteerib advokaatide tunnihinda suuruses 120–130 eurot, siis ilmselt nendest märkimisväärselt suuremad menetluskulud (nt 250 eurot tunnis) võivad kohtu loogika järgi olla ebavajalikud või põhjendamatud.

Selline kohtupraktika võib rikkuda menetlusosalise õigust valida endale sobilik esindaja, kuna esindajate tariifid varieeruvad ning seadus ei saa keelata kõrgeamate tariifide kehtestamist.

---

¹¹⁰ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006, lk 440.

¹¹¹ Kergandberg, E., Blankin, P., Lemetti, M., Vahimets, R., Torokoff, K-J., Muna, E., Kolk, M., Penne, J. Vaidluste lahendamine. Tallinn: Äripäev 2009, lk 66.

¹¹² Rützel, S., Wegen, G., Wilske, S. Commercial Dispute Resolution in Germany. München: C.H. Beck 2005, lk 9.

Kuivõrd menetluskulude regulatsioon on sarnane kahjuhüvitisega, siis ilmselt sõnastuses „vajalikud ja põhjendatud menetluskulud“ on peidetud VÕS paragrahvid, mille alusel on võimalik kahjuhüvitise vähendamine või piiramine (eelkõige VÕS § 140). VÕS § 140 lg 1 alusel võib kohus kahjuhüvitist vähendada, kui kahju hüvitamine täies ulatuses oleks kohustatud isiku suhtes äärmiselt ebaõiglane või muudel põhjustel mõistlikult vastuvõtmatu. Seejuures tuleb arvestada kõiki asjaolusid, eelkõige vastutuse iseloomu, isikutevahelisi suhteid ja nende majanduslikku olukorda, sealhulgas kindlustuse olemasolu. Kõne alla võib mingil määral tulla ka VÕS § 139.

Kui VÕS §§ 139 ja 140 regulatsioonid on pigem erandid, siis TsMS menetluskulude proportsionaalsuse hindamise regulatsioon on reegel.

Analüüsid menetluskulude kui kahjuhüvitise temaatikat, ei saa jätta arvestamata hagita menetluse eesmärkidega, millest tulenevalt peab kohus hindama menetluskulude otstarbekust. On ilmne, et menetluskulude temaatika analüüsimisel tekkib erinevate seaduste ja erinevate kontseptsioonide ja põhimõtete konflikt. Inimõiguslikud ja põhiseaduslikud seisukohad on vastuolus VÕS põhimõttega – õigus pöörduda kohtusse vs totaalreparatsioon, mis võib rikkuda isiku õigust pöörduda kohtusse, kuna protsessi kaotamisel tekkib isikule sedavõrd negatiivne tagajärg. Samas, VÕS totaalreparatsiooni põhimõte võib olla vastuolus TsMS hagita menetluse põhimõttega, kuna TsMS kontseptsiooni kohaselt hindab kohus menetluskulude mõistlikkust ja vajalikkust.

Viitega Riigikohtu kohtuniku Villu Kõve seisukohtadele – probleem tekkib ka kohtu enda töökorralduses. Autor nõustub põhimõtteliselt selle arvamusega. Menetluskulud on kitsaskoht menetlusseadustikus ning kohtunikutel peab olema selge juhend menetluskulude kindlaksmääramise kohta.

Kohtutöö kvaliteedi tõstmine võimaldab lahendada ka menetluse kiiruse küsimuse, kuna siis väheneb menetluskulude vaidluste kogus. Samas, kvaliteedi all tuleb mõista nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid kohtutöö momente, st kui kohtuametnik lahendab menetluskulude kindlaksmääramist, sellisel juhul ta teeb seda võimalikult õigesti ja kiiresti.

Kohtutöö kvaliteedi suurendamine võimaldab lahendada ka asja läbisaamisega seotud kulusid, st eelkõige inimressursside säästmist.

Ei saa jätta arvestamata kohtu enda inimressurssidega. Kohus peab olema isereguleeriv ning lahendama olemasolevaid probleeme – tagada professionaalset tööressurssi, tagada kohtuametniku spetsialiseerumist vms.

Ei ole samas välistatud, et menetluskulude kindlaksmääramise projekte koostavad kohtujuristid või muud kohtus töötavad ametnikud, kellel on piisav pädevus ja nende projekte kontrollib ja allkirjastab kohtunik, kuid seda tingimusel, et eeltöö on tehtud nõuetekohasel viisil. Selline lähenemisviis oleks autori arvates kooskõlas Riigikohtu üldkogu 26.06.2014 kohtumäärusega nr 3-2-1-153-13, milles Riigikohus asus seisukohale, et kohtus saab õigust mõista PS § 146 esimese lause järgi üksnes kohtunik PS §-de 147, 150 ja 153 mõttes.

Kohtumenetlus peab olema tõhus ja see on menetluse primaarne ülesanne. Menetlusosaline ei pea ootama kohtulahendit aastaid. Autori hinnangul peab kohtumenetlus TsMS § 2 mõttes vastama menetlusosaliste huvidele ja olema piisavalt tõhus. Autori arvates realiseerub kohtumenetluse tõhusus TsMS §-is 2 sätestatud kriteeriumite koosmõjus, välistades igasuguse menetlusliku formalismi, st menetlusliku lihtsustamise menetlusosalise õiguste arvel.

Autor asub ka seisukohale, et iseenesest ei ole varem kehtinud ja ka praegu kehtiv regulatsioon sedavõrd halb või menetlusosaliste õigusi kahjustavad. Probleem on pigem selles, et puuduvad üldised mehhanismid ja lähenemisviisid menetluskulude kindlaksmääramisel ning ei ole usutav, et menetluskulude kindlaksmääramine on sedavõrd keeruline teema, et menetluskulude kindlaksmääramise pärast tekkib nii palju vaidlusi. Kohtutel tuleks juhtida tähelepanu sellele, et kohtutel võiks olla teatud hulk menetluskulude kindlaksmääramisele spetsialiseerunud kohtuametnikke.

Arvestades asjaolu, et alates 01.01.2015 peavad kohtunikud üldreeglina iseseisvalt koos põhiasjaga lahendama menetluskulude kindlaksmääramise avaldusi, ei ole selge, kas kohtuniku, kes tegeleb põhiasjaga, spetsialiseerumine menetluskulude kindlaksmääramise valdkonnas on sedavõrd hea ning kas uus süsteem lahendab varasemaid probleeme.

Kohtunikul on tavaliselt omaette spetsialiseerumine (nt perekonnaõigus, üldine võlaõigus, pankrotiõigus jne). Iga valdkond vajab süvenemist ja häid teadmisi nii materiaaõiguse kui ka menetlusõiguse küljest. Kui sellele lisanduvad veel menetluskulude kindlaksmääramise küsimused, siis see võib raskendada kohtuniku tööd.

Samas, TsMS § 174 lg 2 alusel määrab maakohus menetluskulude rahalise suuruse kindlaks kohtuotsuses või menetlust lõpetavas määruses, kui menetluskulude kindlaksmääramine ei takista kohtuotsuse või menetlust lõpetava määruse tegemist. Autori hinnangul on kohtunikul selles osas liiga suur diskretsiooniruum otsustada, kas ta peab määrama menetluskulusid või mitte. TsMS mõttes on ilmselt tegemist mõjuva põhjusega, mis peab takistama menetluskulude kindlaksmääramist. Objektiivseteks mõjuvateks põhjusteks võib olla näiteks see, et kohtunik ei jõua otsuse kirjutamisel määrata kindlaks menetluskulusid või kohtunik leiab, et otsust või määrust kaevatakse edasi. Kahjuks ei ole eelnõu seletuskirjas piisavalt täpselt selgitatud, mis juhtudel on kohtunikul õigus menetluskulusid mitte lahendada. Seoses sellega tekkib ka kahtlus, et kohtunikud ei hakka ära kasutama olukordi omakasu motiividel, minimeerides enda töö ulatust. Seega, diskretsiooniotsusest TsMS § 174 lg 2 alusel võiks saada hoopis suvaotsus, mida ei ole võimalik hiljem sisuliselt kontrollida ja mille õigus ei ole tajutav.

Lõppude lõpuks, kui maakohus menetluskulusid kindlaks ei määra, määrab menetluskulusid kohus pärast otsuse või määruse jõustumist (TsMS § 174 lg 4). Seega kehtiks osaliselt enne 01.01.2015 menetluskulude kindlaksmääramise süsteem.

Vastates küsimusele, kes on süüdi, kas kohtunikud või advokaadid, tuleb vastata neutraalselt – ei eitavalt ega jaatavalt. Kõik sõltub üksikaspektidest. Viitega Riigikohtu kohtuniku Villu Kõve arvamusele advokaadi ja kohtu küsitlusele, milles on leitud, et 89% advokaatidest leidis, et menetluse venimises on süüdi kohtunikud, 80% kohtunikest aga, et hoopis advokaadid. See näitab, et kohtumenetlus on sedavõrd subjektiivne, et nii esindaja kui ka kohtunikud arvavad, et nende poolt tehtud töö vastab tasemele ja kolleegide töö kvaliteet on kehv.

Tegelikult tuleb lähtuda TsMS-ist, mis kehtestab n-ö „mängureegleid“. Tähelepanuväärne on see, et menetlusõiguste käsutamine toimub menetlusosaliste poolt lähtudes võistlevuse või/ja uurimispõhimõttest. TsMS § 4 lg 2 alusel hagimenetluses määravad pooled vaidluse eseme ja menetluse käigu ning otsustavad taotluste ja kaebuste esitamise. TsMS § 5 hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest. Lg 2 alusel on pooltel võrdne õigus ja võimalus oma nõuet põhjendada ja vastaspoole esitatu ümber lükata või sellele vastu vaielda. Pool määrab ise, mis asjaolud ta oma nõude põhjendamiseks esitab ja milliste tõenditega neid asjaolusid tõendab. Sama paragrahvi lg 3 järgi selgitab kohus hagita asjas ise asjaolud ja kogub selleks vajalikud tõendid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Hagiasjas selgitab kohus ise asjaolusid ja kogub tõendeid üksnes seaduses ettenähtud juhul.

Sellest lähtudes on menetluskulude kindlaksmääramist taotletava poole ülesandeks esitada korrektne vastavasisuline avaldus. Vastuväidetena Tartu Ülikooli õigusteaduse dotsendi Carri Ginteri kriitikale ühes menetluskulude kindlaksmääramise spetsiifilises asjas võib olla see, et menetlusosaline peab olema suuteline selgitama kohtule, milles seisnevad tema menetluskulud, ning tegema usutavaks, et menetluskulud on põhjendatud ja vajalikud. Kohus ei tuleta ise tõenditest asjaolusid TsMS § 5 lg 2 ls 2 alusel. Seega, menetlusosaline võib olla ise süüdi selles, et ta ei kasuta kõiki tõendamis-, põhjendamis- ja põhistamisvahendeid oma väidete kinnitamiseks.

TsMS § 176 lg 6 alusel võib kohus menetlusosalisele anda tähtaja hüvitatavate menetluskulude täpsustamiseks või kohustada teda esitama menetluskulusid tõendavaid dokumente. Kohtu nõudmiseta ei pea menetluskulusid tõendavaid dokumente esitama. Autori hinnangul võib olla kohtu uurimisfunktsiooni kasutamine aktuaalne siis, kui menetlusosaline esitas vastuolulisi andmeid või tõendeid, ning kohtu ülesandeks on selline vastuolo kõrvaldada. Kohtu uurimispõhimõtte on selles osas üsna piiratud ja menetlusosaline kannab üldjuhul ise riski, kui ta midagi ei selgita.

Autori arvates on TsMS uus regulatsioon vastuolus menetlusökoonomia põhimõttega osas, kus kohus teeb menetluskulude jaotamise ja kindlaksmääramise otsuse. Juhul kui teise astme kohus teeb maakohtu otsusest teistsuguse otsuse ning vaatab menetluskulude jaotuse ja menetluskulude kindlaksmääramise otsuse ümber, on maakohtu kohtuniku töö menetluskulude kindlaksmääramisel sisuliselt ebavajalik. Autori hinnangul võib maakohtu kohtunik kulutada sõltuvalt vaidluse mahust menetluskulude kindlaksmääramisele poolest tunnist kahe tunnini. Hagi osalisel rahuldamisel ning menetluskulude proportsionaalsel jaotamisel peab kohus määrama kindlaks nii hageja kui ka kostja menetluskulusid.

Veidi arusaamatu tundub TsMS § 174 lg 2 ls 2 kehtestatud regulatsioon, et kohus määrab menetluskulude rahalise suuruse kindlaks ka siis, kui menetlusosalised ei esita menetluskulude kindlaksmääramise taotlust, võttes aluseks menetluskulude nimekirja või tsiviilasja materjalid. Eelnõu kohaselt määrab kohus menetluskulude rahalise suuruse kindlaks vajalikus ja põhjendatud ulatuses ka menetlusosalise taotluseta menetluskulude nimekirja ja asja materjalide põhjal. Seega on tegemist sisuliselt hagita asjaga, mida kohus lahendab omal algatusel. Eelnõu kohaselt lähtutakse eeldusest, et menetlusosaline soovib kulude kindlaksmääramist ja printsiibi „kaotaja maksab“ alusel väljamõistmist. Kui menetlusosaline seda ei soovi, on võimalik seda kohtult taotleda.

Autori arvates on selline regulatsioon sarnane ja analoogiline TsMS § 407 lg 1 regulatsiooniga tagaseljaotsuse tegemiseks, mis hakkas kehtima alates 01.01.2013. Enne 01.01.2013 pidi hageja taotlema tagaseljaotsuse langetamist ning kohus ei võinud omal algatusel rahuldada hagi tagaseljaotsusega. Alates 01.01.2013 eeldatakse hageja nõusolekut tagaseljaotsuse tegemiseks (TsMS § 407 lg 2). Kui TsMS § 407 lg 1 puhul kehtestatud regulatsioon oli õigustatud, sest tõepoolest hageja sooviks on see, et kohus rahuldaks hagi, kui kostja hagile tähtaegselt ei vasta. Menetluskulude osas ei arvestanud seadusandja kohtu uurimispõhimõtte piiridega. Menetluskulude kindlaksmääramine peab autori arvates toimuma ainult menetlusosalise taotlusel ja olema seotud menetlusosalise taotluse ulatusega.

Kohus, kohaldades TsMS § 174 lg 2 ls 2, hakkab määrama menetluskulusid asja materjalidest lähtudes. Oht võiks peituda selles, et esindaja arved (eriti kui need on väljastatud eraisiku nimele) jäävad deklareerimata ja maksustamata ning esindaja ei esita kohtule kularveid. Võivad aset leida ka sellised juhtumid, kus menetlusosaline võib esitada kohtule tegelikkusega vastuolus olevaid andmeid esindaja tunnitariifi kohta ning kohus lähtub kõrgendatud tunnitariifist. See tähendab, et määratud menetluskulude ulatus võib olla vastuolus tegelikult kantud ja tõenditega kinnitatud ulatusega. Selline praktika võib olla ohtlik. Menetlusosalised ja nende esindajad võivad sellist olukorda ära kasutada. Seadus sellisel kujul võimaldab erisuguseid manipulatsioone menetluskuludega.

Seadusandja otsustas kehtestada halduskohtumenetlusega sarnase regulatsiooni, et enne kohtuvaidlusi tuleb menetlusosalisel esitada menetluskulude nimekiri ning reeglina kolme tööpäeva jooksul tuleb esitada menetluskulude nimekiri seoses kohtuistungiga (TsMS § 176 lg 1). Nii menetlusosaliste kui ka kohtu seisukohalt ei ole autori arvates selline regulatsioon mõistlik. Menetlusosaliste esindajad peavad kaks korda ette valmistama ja esitama menetluskulude nimekirja – seoses kohtumenetlusega ja eraldi seoses kohtuistungiga –, mis ei ole aga mugav ega otstarbekas. Kõige mõistlikum ja sõltumata sellest, kas asi lahendatakse algusest peale kirjalikus menetluses või kohtuistungimenetluses ülekandumisega kirjalikuks menetluseks, oleks see, kui kohus määraks tähtaja menetluskulude nimekirja komplekseks esitamiseks ja sellele vastamiseks.

Seoses sätestatud regulatsiooniga tuleb märkida ka seda, et menetlusosaline peab olema teadlik, kas tegemist on põhiistungiga. Praktikas võib tekkida olukordi, kus menetlusosalisel ja tema esindajal võib olla ebaõige arusaam menetlusstaadiumist, ja menetlusosaline ei ole ettevalmistunud selleks, et esitada menetluskulude nimekiri enne kohtuvaidlust.

TsMS eelnõu seletuskirjas on märgitud, et kehtiva korraga on kindlaksmääratud menetluskulude rahalist suurust võimalik vaidlustada, kaevates edasi lahendi peale, millega kulud kindlaks määrati – kui kulud määrati kindlaks kohtuotsusega, siis kaevates edasi otsuse peale, kui aga määrusega, siis kaevates edasi määruse peale. Otsusega kindlaksmääratud kulude suuruse vaidlustamisel tasutakse riigilõivu samas summas kui määrusega kindlaksmääratud kulude vaidlustamisel – määruskaebuse esitamisel tasumisele kuuluv suurus.

Sellest tulenevalt, kui otsust vaidlustatakse apellatsioonkaebusega ja määrust määruskaebusega, on selline vaidlustamiskord kuidagi segane. Juhul kui menetlusosalise sooviks oleks üksnes menetluskulude jaotuse ja/või nende kindlaksmääramise vaidlustamine, oleks otstarbekam vaidlustada seda määruskaebuse esitamise teel ja jätta kehtestamata menetluskulude duaalne vaidlustamissüsteem, mis võib tavaisikuid segadusse viia.

Kui rääkida menetluskulude kindlaksmääramisest uurimispõhimõtte seisukohalt, siis ilmselt peab antud põhimõtte realiseerimine olema piisavalt selge kohtupraktika seisukohast. TsMS § 176 lg 6 järgi võib kohus menetlusosalisele anda tähtaja hüvitatavate menetluskulude täpsustamiseks või kohustada teda esitama menetluskulusid tõendavaid dokumente. Kohtu nõudmiseta ei pea menetluskulusid tõendavaid dokumente esitama.

Autori seisukohalt näitab ka varasem praktika uurimispõhimõtte rakendamise kohta seda, et kohtud lähtuvad menetluskulude kindlaksmääramisel pigem poolte võistlevuse põhimõttest, kuna kohtu poolt jäetakse selgitamata poolte põhjendamiskohustus, pooltele ei anta võimalust tõendites puuduste kõrvaldamiseks jne. See näitab seda, et kohus vaatab rangelt, mis pooled on esitatud, ning lähtubki esitatust.

TsMS § 178 lg 4 näeb ette, et menetluskulude kindlaksmääramise vaidlustamisel tekkinud kulusid ei hüvitata. Tegemist on lahtise küsimusega. Varasem kohtupraktika oli sama meelt, kuid olukorras, kus menetluskulude vaidlustamisega tegelevad samad esindajad, kes olid menetlusosaliste esindajateks põhimenetluse raames, tekkib menetlusosalistel seoses menetluskulude vaidlustamisega teatud täiendav menetluskulu. Kui menetlusosaline ei saa neid täiendavaid menetluskulusid tagasi saada, tekkib tal otsene varaline kahju. Vaatamata sellele peab autor sellist olukorda vastuvõetavaks ja õiglaseks.

Autor leiab, et alates 01.01.2015 kehtestatud TsMS menetluskulude regulatsioon ei ole piisavalt optimaalsel kujul reguleeritud. Autori arvates sisaldab regulatsioon selliseid momente, mis võrreldes varem kehtinud regulatsiooniga, ei vasta menetlusosaliste huvidele.

Autor toob välja järgmised kitsaskohad ja ettepanekud:

Kitsaskoht 1: Nii varasemas kui ka kehtivates regulatsioonides puudub ühtne süstemaatika menetluskulude kindlaksmääramise kohta, st praktika on sedavõrd erinev, et ei ole võimalik teha kindlaid järeldusi kogu süsteemi kohta. Eelkõige ei ole lahendatud küsimus, mida tähendab igas konkreetses kaasuses sõnastus „vajalikud ja põhjendatud menetluskulud“. See osa jääb kohtu enda otsustada, jättes kohtu diskretsiooniraamistiku sätestamata. See ei ole päris õige lähenemisviis, kuna see toob kaasa vaidlusi.

Ettepanek 1: Autor leiab, et kõige mõistlikum oleks anda täpsemaid suuniseid kohtunikele, kuidas neid kaasusi lahendada. Kui kaasuse lahendamise süstemaatika on selge, ei teki ka vaidlusi või vähemalt jääb kohtuotsustus järgmistes instantsides muutmata. See probleem on lahendatav kohtunike täiendkoolitamise teel.

Kitsaskoht 2: Kohtuametnikud peavad olema spetsialiseerunud menetluskulude kindlaksmääramisele, st „kõik teevad kõike“ põhimõtte ei ole seaduse mõttes aktsepteeritav ning rikub menetlusosalise õigust asja õiglasele arutamisele.

Ettepanek 2: Kohtutes peavad olema menetluskulude kindlaksmääramisele spetsialiseerunud juristid, kelle professionaalsus ja profiil võimaldavad lahendada menetluskuludega seotud asju õigesti ja kiiremini. Selline positsioon vähendab menetluskuludega seotud vaidluste hulka ja tõstab kohtutöö kvaliteeti. Autori arvates ei ole antud probleem veel piisaval määral lahendatud.

Kitsaskoht 3: Autori seisukohalt ei ole uus TsMS regulatsioon piisavalt tõhus, kuna esindajad peavad olema valmis igaks kohtuistungiks esitama menetluskulude nimekirja, seejärel vastama vastaspoole menetluskulude nimekirjale ja esitama täiendava menetluskulude nimekirja seoses kohtuistungiga.

Varasem süsteem on selles mõttes tõhusam. Menetluskulude kindlaksmääramise süsteemil oli väljakujunenud eraldiseisvus ja struktuur ning sellest põhimõttest tulebki lähtuda. Praegune süsteem eeldab seda, et lahendatakse kõik koos, st menetluskulude kindlaksmääramine toimub põhiasja raames.

Kui otsust vaidlustatakse ja kõrgem kohus teeb vastupidise otsuse ja määrab menetluskulusid teistsuguselt, siis tegemist on nii esindajate kui ka kohtuametnike aja raiskamisega. Seega ei ole täidetud menetlusökonoomia põhimõtte põhiline eesmärk.

Kui asi lahendatakse, toimub hagimenetlus ja menetluskulude kindlaksmääramine hagita menetluses, siis kohus võib mitte täita oma uurimisfunktsiooni, lähtudes menetluskulude kindlaksmääramisel pigem poolte võistlevuse põhimõttest. Kui kohus näeb otsuse langetamisel, et tuleb täita kohtupoolne selgitamiskohustus, siis kohus peab reeglina andma menetlusosalistele täiendava tähtaja menetluskulude nimekirja täpsustamiseks või selles osas seisukohtade ja vastuväidete esitamiseks. Kui kohus seda ei tee ja vaidlus läheb edasi menetluskulusid kindlaks määramata, siis ilmselt peab kõrgem kohus täitma uurimisfunktsiooni ning andma menetlusosalistele selgitusi.

Seaduse muudatus oli autori arvates seadusandja silmis ennatlik ja tegemist on uue seaduse „testiga“, mis ei ole aga õigusriigis kuidagi vastuvõetav.

Ettepanek 3: Autor asub seisukohale, et mingil ajal võiks seadusandja tagasi tulla enne 01.01.2015 TsMS redaktsiooni juurde, st määrata menetluskulud kindlaks eraldiseisvas menetluses pärast põhiasja lõppemist. Sisuliselt otsustas seadusandja muuta seadust, lähtudes seisukohast, et menetluses võitnud pool ei pea ootama oma menetluskulude tagasisaamist aastaid pärast põhiasja lõppemist ning oodata veel menetluskulude kindlaksmääramist. Autori seisukohalt võimaldavad riigi ja kohtu ressursid lahendada menetluskulude kindlaksmääramise küsimusi optimaalsel ja efektiivsemal viisil, kuid selles osas peab olema tehtud eeltöö (ettepanekud 1 ja 2).

Seadusandja ei välista selliseid olukordi, milles kohus lihtsalt unustab teatud menetluskulude kindlaksmääramist või jääb kohtule esitatud menetluskulude nimekiri kahe silma vahele. TsMS § 177 lg 5 järgi võib menetlusosaline nõuda kohtult menetluskulude kohta tehtud kohtuotsuse või määruse täiendamist, kui kohus ei võtnud seisukohta kõigi esitatud või asja materjalidest nähtuvate menetluskulude suhtes. Täiendamist võib nõuda kümne päeva jooksul alates menetluskulude kindlaksmääramise kohta tehtud kohtuotsuse või määruse kättetoimetamisest.

Varasem menetluskulude kindlaksmääramise süsteem lähtus autori arvates õigusselguse põhimõttest, st esitakse üks komplektne avaldus menetluse lõpus. Seega on vähetõenäoline, et kohus võib selles osas eksida.

TsMS § 177 lg 4 järgi märgib kohus menetlusosalise taotluse alusel menetluskulude kindlaksmääramise kohtulahendis, et hüvitamisele kuuluvatelt menetluskuludelt tuleb tasuda menetluskulude suurust kindlakstegeva lahendi jõustumisest alates kuni täitmiseni viivist VÕS § 113 lg 1 teises lauses ettenähtud ulatuses. Seega, õiguskaitsevahendina menetluses võitnud poolel on võimalik nõuda menetluskulude summalt ka viivist seaduses sätestatud ulatuses. Seega on ka täidetud menetlusosaliste huvide kaitse seoses raha kaotamisega. Samas, menetlusosaliste arsenalis on sellised protsessuaalsed võimalused nagu tagatise andmine menetluskulude katteks (TsMS § 196).

Autor eelistab seega enne 01.01.2015 TsMS kehtestatud menetluskulude kindlaksmääramise süsteemi.

Kitsaskoht 4: Probleemiks on see, et maakohtule on jäetud liiga suur diskretsiooniõigus otsustamiseks, kas ta määrab menetluskulusid või mitte, ning menetluskulude kindlaksmääramata jätmist on kohtul lihtne põhjendada. Seega võivad tekkida olukorrad, kus menetlus võib muutuda mittetõhusaks. Sellise suure diskretsiooniõiguse realiseerimise tagajärjel võib tekkida suur osakaal asju, kus menetluskulude kindlaksmääramine toimub alles menetluse lõpus. Seega, ka teatud osa menetlusosalistest jääb ebavõrdsesse olukorda võrreldes nendega, kelle menetluskulusid määrab kohus maakohtu otsuse või määrusega.

Ettepanek 4: Olukorra lahendamiseks võib olla kehtestatud selline kord, et maakohus peab ilmtingimata määrama menetluskulusid. Sellisel juhul oleks tagatud menetlusosaliste võrdne kohtlemine.

Kitsaskoht 5: TsMS § 174 lg 1 ls 2 järgi määrab kohus menetluskulude rahalise suuruse kindlaks ka siis, kui menetlusosalised ei esita menetluskulude kindlaksmääramise taotlust, võttes aluseks menetluskulude nimekirja või tsiviilasja materjalid. Autori arvates on antud regulatsioon vastuolus kahju hüvitamise põhimõttega, kuna kohus võib määrata olematuid menetluskulusid ehk menetluskulusid, mida tegelikkuses ei ole. Samas, regulatsiooni kohaldamisel võib tekkida palju vaidlusi, kuidas kohus peab hindama menetluskulusid tsiviilasja materjali alusel.

Ettepanek 5: TsMS § 174 lg 1 ls 2 ei ole vastuvõetav. Menetluskulud kui kahjuhüvitise eriregulatsioon peab olema eelkõige tõendatud. Sellega oleks täidetud ka kohtu uurimisfunktsioon.

Sellega üritas autor välja tuua konkreetseid ettepanekuid ja probleemseid kohti seaduses.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida menetluskulude kindlaksmääramisega seotud temaatikat ning vastata küsimusele, mis peitub juba magistritöö pealkirjas ehk „Milline peaks olema menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon tsiviilkohtumenetluses?“

Magistritöö kirjutamisel kasutas autor analüütilist ja võrdlevat uurimismeetodit, mis on kooskõlas töö eesmärkide ja struktuuriga.

Teadusallikatest rääkides kasutas autor peamiselt kirjandust eesti keeles ning vähemal määral ka välismaa kirjandust. Töö kirjutamisel on kasutatud teadusraamatuid, artikleid, analüüse, õigusakte ja kohtupraktikat. Samas kasutas autor ka statistilisi andmeid.

Töö raames oli püstitatud kaks hüpoteesi.

Vastates püstitatud hüpoteesile 1: „Menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon Eestis vastab menetlusosaliste majanduslikele huvidele“ – tuleb asuda seisukohale, et seoses 01.01.2015 menetluskulude kindlaksmääramise süsteemi kehtestamisega on olukord veelgi halvenenud. Kehtestatud süsteem ei ole efektiivne. Autor tõi välja asjaolusid, miks kehtiv regulatsioon on vastuolus menetlusosaliste majanduslike huvidega.

Vastates magistritöö hüpoteesile 2: „Menetluskulude kindlaksmääramine Eestis on kooskõlas menetlusökoonomia põhimõttega“ – tuleb asuda seisukohale, et uus seadus ei täida seaduse üldist eesmärki. TsMS järgi tuleb asi lahendada õigesti, võimaliku vähese aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Samas leiab autor, et menetlusökoonomia põhimõtte ei ole realiseeritav menetlusosaliste õiguste arvel. TsMS kehtestatud menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon ei ole kooskõlas menetlusökoonomia põhimõttega. Menetlusökoonomia põhimõtte all tuleb mõista eelkõige menetluse tõhusust. Menetlusökoonomia ei tohi aga saada menetluslikuks formalismiks – menetluslikuks lihtsustamiseks.

Autor leidis, et menetluskulude kindlaksmääramisel puudub süstemaatika ning ei ole ühiseid või kindlaksmääratud standarte ja meetodeid, mis toob kaasa palju vaidlusi menetluskulude üle. Kohtunikul peab olema selge süstemaatika menetluskulude kindlaksmääramise kaasuste lahendamisel.

Tsiviilkohtumenetluses kohtu töökorraldusest rääkides ei ole põhjendatud „kõik teevad kõike“ põhimõtte. Kohtuametnikel peab olema kindel spetsialiseerumine.

Autor pooldab enne 01.01.2015 TsMS kehtinud regulatsiooni, mille kohaselt esitatakse üks komplektne avaldus menetluse lõpus. Seega oli täidetud ka õigusselguse põhimõtte. Alates 01.01.2015 kehtima hakanud TsMS regulatsioon ei vasta menetlusosaliste huvidele.

Uuest regulatsioonist tulenevalt on jäetud maakohtule suur diskretsiooniõigus otsustamiseks, kas ta määrab menetluskulusid või mitte, ning menetluskulude kindlaksmääramata jätmist on kohtul lihtne põhjendada. Seega võib olla rikutud menetlusosaliste võrdse kohtlemise põhimõtte. Sisuliselt võib olla tegemist suvaotsustusega, mida ei ole võimalik kontrollida. Autor leiab, et maakohus peab ilmtingimata määrama menetluskulusid ilma mistahes reservatsioonideta.

Autor on seisukohal, et ei ole põhjendatud menetluskulude kindlaksmääramine ainuüksi asja materjali pinnalt. Sellega on rikutud kahju hüvitamise põhimõtte.

Kokkuvõtlikult leiab autor seda, et menetluskulude kindlaksmääramise menetlus on spetsiifiline menetlus. Tsiviilkohtumenetlus peab olema tõhus ja efektiivne, et täita oma menetlusökoonomia eesmärki.

Kohtupraktika peab näitama menetluskulude kindlaksmääramise arengusuundi, misjärel on võimalik teha juba konkreetseid järeldusi menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooni efektiivsuse kohta.

Summary

What should be the procedure for determining procedural expenses in civil proceedings?

Regulations governing determination of procedural expenses are an important part of judicial proceedings, since determination of procedural expenses involves deciding whether a participant in the proceeding will be compensated in full or only in part by the other participant in the proceeding. At the same time, it is important to a participant in the proceeding to know how soon one would be compensated one's procedural expenses.

The aim of the master's thesis is to ascertain how should the Estonian civil procedure law govern the system for determining procedural expenses. According to the existing regulations, with respect to the most recent amendments to the Code of Civil Procedure, the legislature reached the opinion that the regulations on procedural expenses are not efficient enough to ensure the rights of the participants in the proceedings. The question arises whether the amendments to the Code of Civil Procedure concerning the regulations on determination of procedural expenses that entered into force on 1 January 2015 were justified in this form and whether there was any alternative.

As of today, the concept of procedural expenses has been amended repeatedly. Recent regulations on procedural expenses were as follows: prior to 1 January 2006, since 1 January 2006, since 1 January 2009, and since 1 January 2015.

A factor in the amendment of the regulations on procedural expenses for 2015 was the fact that determination of procedural expenses involved an unreasonable amount of time spent resolving requests for the bearing of procedural expenses.

In the process of writing the master's thesis, the author used analytical and comparative research methods.

Within the framework of the study are proposed two hypotheses.

Addressing the first hypothesis proposed: "The regulations governing determination of procedural expenses in Estonia corresponds to the economic interests of the participants in the proceeding" – it must be held that, with regard to the system of determination of procedural expenses that entered into force on 1 January 2015, the situation has further deteriorated. The

current system is not effective. The author outlined reasons why the current regulations are contrary to the economic interests of the participants in the proceedings.

Addressing the second hypothesis of the master's thesis: "Determination of procedural expenses in Estonia is compatible with the principle of procedural economy" – it must be held that the new act does not fulfil the general purpose of the act. Pursuant to the Code of Civil Procedure, a matter must be resolved justly, within a reasonable period of time, and at the minimum possible cost. At the same time, the author believes that the principle of procedural economy cannot be put into effect at the expense of the rights of the participants in the proceedings. The regulations on determination of procedural expenses laid down in the Code of Civil Procedure are not consistent with the principle of procedural economy. The principle of procedural economy must be understood, in particular, as the effectiveness of the procedure. Procedural economy, however, must not become procedural formalism, procedural simplification.

The author found that determination of procedural expenses lacks a scheme, and there are no common or determined standards and methods, leading to many disputes over procedural expenses. A judge must have a clear scheme for the adjudication of cases concerning determination of procedural expenses.

As regards the work organisation of the court conducting civil procedure, the "everyone does everything" principle is unfounded. Court officials must be specialised in a specific area.

The author is in favor of the regulation in force prior to 1 January 2015, pursuant to which a single complex petition is filed at the end of the proceeding. Thus was also satisfied the principle of legal clarity. The regulations of the Code of Civil Procedure that have been in force since 1 January 2015 do not coincide with the interests of the participants in the proceedings.

Owing to the new regulations, county courts have been granted a significant right of discretion in deciding whether or not they will determine procedural expenses, and the court finds it easy to substantiate its reasons for not determining procedural expenses. Thus may be violated the principle of equal treatment of the participants in the proceedings. In essence, this may be an instance of sole discretion, which cannot be verified. The author argues that county courts should definitely determine procedural expenses without any reservations.

The author is of the opinion that determination of procedural expenses solely on the basis of the materials of the matter is unfounded. In this way, the principle of compensation for damage is violated.

In sum, the author holds that a proceeding to determine procedural expenses is a specific proceeding. Civil procedure must be efficient and effective in order to serve its purpose of procedural economy.

Judicial practice has to show the trends in determination of procedural expenses, whereupon it will be possible to draw firm conclusions from the effectiveness of the regulations on determination of procedural expenses.

Kasutatud kirjandus

1. Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura 2011.
2. Батлер, У. Сравнительный анализ арбитражного процессуального права России и хозяйственного процессуального права Беларуси: принципы судопроизводства / У. Батлер, Н. Ерпылева // Арбитражный и гражданский процесс. 2007, № 5.
3. Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne, 2012. <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-15/> (20.04.2015)
4. Ференс-Сороцкий А. А. Процессуальный формализм или процессуальная экономия? // Правоведение. 1991, № 4.
5. Heinz, T., Putzo, H. Zivilprozessordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen, EuGVÜ und AVAG. 22., neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck 1999.
6. Jauernig, O. Juristische Kurz-Lehrbuch: Zivilprozessrecht, 25., völlig neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck 1998.
7. Kane, M. K. Civil Procedure. St. Paul, MN: West Publishing Company 1990.
8. Kergandberg, E., Kangur, A., Lind, S., Saaremäel-Stoilov, K., Saarmets, V. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008.
9. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluseseadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
10. Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus: õigusteaduse õpik: menetlusõigus. Tallinn: Juura 2006.
11. Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E., Ploom, T., Sirk, I. Väärteomenetluseseadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007.
12. Kõve, V. Tsiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud. Juridica IX/2012.
13. Köhler, H. Tsiviilseadustik: üldosa, õpik. Tallinn: Juura 1998.
14. Laffranque, J., Sarapuu, A. Mõistlik aeg ning selle tagamine tsiviil- ja halduskohtumenetluses. Juridica X/2013.
15. Малюкина А. В. Концентрация процесса - основа своевременного и правильного рассмотрения гражданского дела. Москва: Городец 2009.
16. Merusk, K., Pilving, I. Haldusmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2013.
17. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia 2. täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Juura 2007.

18. Paulus, C. G. Tsiviilprotsessiõigus: kohtuotsuse tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002.
19. Pilv, A. Õigusemõistmine – milliste eesmärkide nimel? Juridica, IV/2011.
20. Pärsimägi, A. Hagimenetlus: hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura 2014.
21. Raude, M. Esindajakulude kindlaksmääramine tsiviilkohtumenetluses. Juridica II/2014.
22. Rützel, S., Wegen, G., Wilske, S. Commercial Dispute Resolution in Germany. München: C.H. Beck 2005.
23. Семенов В. М. Конституционные принципы гражданского судопроизводства. Москва: Юридическая литература 1982.
24. Snijders, H. J. Access to Civil Procedure Abroad. München: C.H. Beck 1996.
25. Жалинский, А., Рерихт, А. Введение в немецкое право. Москва: Спарк 2001.
26. Teply, L. L., Whitten, R. U. Civil Procedure. New York: Foundation Press 2004.
27. Tiivel, R. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2009.
28. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.
29. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006.
30. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus III: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
31. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Saare, K. Tsiviilõiguse üldosa: õigusteaduse õpik. Tallinn: Juura 2012.

Muu kirjandus

32. Ginter, C. Menetluskulude väljamõistmine tsiviilasjades. Kohtute aastaraamat 2011. http://www.riigikohus.ee/vfs/1345/Kohtute_aastaraamat2011_20apr.pdf (20.04.2015)
33. Heinz, T., Putzo, H. Zivilprozessordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen, EuGVÜ und AVAG. 22., neubearbeitete Auflage. München: C.H. Beck 1999.
34. Kangur, A. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutale. Tartu: Riigikohus 2012.
35. Kergandberg, E., Blankin, P., Lemetti, M., Vahimets, R., Torokoff, K-J., Muna, E., Kolk, M., Penne, J. Vaidluste lahendamine. Tallinn: Äripäev 2009.
36. Kõve, V. Tsiviilkohtumenetluse põhiprobleemid riigikohtuniku ja õppejõu vaatevinklist. Kohtute aastaraamat 2013. www.riigikohus.ee/?id=64 (20.04.2015)

37. Lillsaar, M. Menetlusabi andmine tsiviilkohtumenetluses, 2010.
www.riigikohus.ee/vfs/1033/Menetlusabi_tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015)
38. Peedok, U. M. Menetluskulude kindlaksmääramise analüüs, 2013.
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/halduskohtu-ja_tsiviilkohtumenetluse_kulude_kindlaksmääramine_1.pdf (20.04.2015)
39. Reilik, J. Õigusalikute kindlustus, magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2013.
40. Riigikogu. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 545 SE seletuskiri, 2014.
<http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3a2822d8-a7e4-4229-8221-5e8380ad3490/Tsiviilkohtumenetluse-seadustiku-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus/> (20.04.2015)
41. Saarmets, V. Mis on korralduslike õigusemõistmine ja kuidas seda tagada, 2009.
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/virgo_saarmets_mis_on_korralduslike_oigusemõistmine_ja_kuidas_seda_tagada.pdf (20.04.2015)
42. Sarapuu, A. Õigus õigusemõistmisele mõistliku aja jooksul tsiviil- ja halduskohtumenetluses Euroopa Inimõiguste kohtu praktika käsitluses, magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2012.
43. Tiivel, R. Sissejuhatus tsiviilõigusesse. Tallinn: Agitaator 2011.
44. Turu-uuringute AS. Menetlusosaliste rahulolu kohtusüsteemiga. Küsitlus menetlusosaliste seas, 2013.
http://www.riigikohus.ee/vfs/1545/Menetlusosaliste%20uuring_kokkuvõtte_2013.pdf (20.04.2015)
45. Vutt, M. Menetluskulu kindlaksmääramise ja väljamõistmise praktika probleeme tsiviilkohtumenetluses. Tartu: Riigikohus 2009.
46. Vutt, M. Mõistlik menetlusaeg tsiviilkohtumenetluses, 2011.
http://www.riigikohus.ee/vfs/1122/Mõistlik_Menetlusaeg_Tsiviilkohtumenetluses.pdf (20.04.2015)

Õigusaktid, määrused ja eelnõud

47. Advokatuuriseadus RT I 2001, 36, 201 / RT I, 29.06.2014, 109
48. Eesti Advokatuur kodukord (Eesti Advokatuuri Üldkogu otsusega vastu võetud 24.04.2013). <https://advokatuur.ee/est/oigusaktid/kodukord> (20.04.2015)
49. Eesti Vabariigi Põhiseadus RT 1992, 26, 349
50. Kriminaal-, väärteo-, tsiviil- ja haldusajjade menetlusest osavõtjatele tasu maksmise ja kulude hüvitamise kord. RT I 2005, 71, 557, RT I, 09.12.2014, 19 (kehiv redaktsioon).
51. Kriminaalmenetluse erikulude suurus ja arvestamise kord. RT I 2004, 60, 427, RT I, 29.12.2011, 138
52. Kriminaalmenetluse seadustik RT I 2003, 27, 166 / RT I, 19.03.2015, 1
53. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus RT I 2002, 29, 174 / RT I, 29.06.2014, 109
54. Riigikogu. Kohtute seadus 649 SE I eelnõu tekst, 2009. <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b05e68b5-7f81-a11a-485a-85fdff01f55c/Kohtute-seadus/> (20.04.2015)
55. Riigi õigusabi seadus RT I 2004, 56, 403 / RT I, 31.12.2014, 1
56. Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I 2005, 26, 197 / RT I, 19.03.2015, 3
57. Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I 2002, 35, 216 / RT I, 29.06.2014, 109
58. Võlaõigusseadus RT I 2001, 81, 487 / RT I, 29.06.2014, 109
59. Väärteomenetluse seadustik RT I 2002, 50, 313 / RT I, 29.06.2014, 109

Riigikohtu lahendid

60. RKHKm 3-3-4-3-02
61. RKHKO 3-3-1-66-12
62. RKKKO 3-1-1-66-12
63. RKTkm 3-2-1-112-09
64. RKTkm 3-2-1-42-10
65. RKTkm 3-2-1-43-10
66. RKTko 3-2-1-47-10
67. RKTkm 3-2-1-63-10
68. RKTko 3-2-1-70-10
69. RKTko 3-2-1-136-10

70. RKTkm 3-2-1-142-10
71. RKTkm 3-2-1-5-11
72. RKTkm 3-2-1-25-11
73. RKTkm 3-2-1-63-11
74. RKTkm 3-2-1-80-11
75. RKTkm 3-2-1-102-11
76. RKTkm 3-2-1-119-12
77. RKTkm 3-2-1-158-12
78. RKTkm 3-2-1-13-13
79. RKTkm 3-2-1-64-13
80. RKTko 3-2-1-87-13
81. RKTkm 3-2-1-92-13
82. RKTkm 3-2-1-93-13
83. RKTko 3-2-1-170-13
84. RKTko 3-2-1-183-13
85. RKTko 3-2-1-43-14
86. RKTkm 3-2-1-59-14
87. RKTko 3-2-1-67-14
88. RKTkm 3-2-1-77-14
89. RKTko 3-2-1-84-14
90. RKTkm 3-2-1-93-14
91. RKÜkm 3-2-1-153-13

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

92. EIKo 27.06.2010, nr 30979/96, Frydlender vs Prantsusmaa, EIKo 06.05.1981, nr 7759/77, Buchholz vs Saksamaa